

DEMOCRATIE
in actie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Het uitdaagrecht in Nederland

Een stand van zaken onder gemeenten anno 2019

Tim Op 't Hoog

2094805

Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch

1ste beoordelaar: René van Kuijk

2de beoordelaar: Daphne Knijnenburg

Praktijkbegeleider Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties: Hans Cok

Praktijkbegeleider Vereniging Nederlandse Gemeenten: Mathilde van de Ven

Managementsamenvatting

Aanleiding

Tijdens de begrotingsbehandelingen van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in oktober 2019 werd er schriftelijk gevraagd naar de stand van zaken met betrekking tot het uitdaagrecht, voorheen Right to Challenge. Omdat er sinds een eerdere inventarisatie van september 2018 geen concrete meting meer was geweest, diende er in kaart gebracht te worden hoeveel gemeenten daadwerkelijk met het uitdaagrecht werken. Mede ook doordat de belofte is gedaan om voor de eerstvolgende gemeenteraadsverkiezingen een verdubbeling te bewerkstelligen, van 75 gemeenten naar 150 gemeenten. Het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie wil graag weten of de verdubbeling in zicht is om deze informatie aan de Tweede Kamer te kunnen leveren. Ook werd er aangegeven dat men graag inzichtelijk gemaakt zag worden welke gemeenten 'laaghangend fruit' zijn. Anders gezegd welke gemeenten hebben aangegeven voornemens te hebben met het uitdaagrecht maar hier nog geen concrete plannen voor hebben geschreven of stappen in hebben genomen.

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen hoeveel gemeenten, en in welke mate, zij werken met het uitdaagrecht (voorheen Right to Challenge). Hiermee wordt inzichtelijk gemaakt hoe het staat met de door de minister toegezegde verdubbeling en welke ontwikkeling het uitdaagrecht doormaakt. Daarnaast zal inzichtelijk worden gemaakt wat het al dan niet halen van de verdubbeling betekent en welke patronen te onderscheiden zijn in het werken met het uitdaagrecht door gemeenten. Zowel de praktijk als de behoeften van gemeenten met betrekking tot het uitdaagrecht worden hiermee in kaart gebracht. Uit deze analyse volgt een praktisch advies met betrekking tot de ondersteuning vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie aan gemeenten.

Centrale vraag

Hoeveel gemeenten in Nederland werken met het uitdaagrecht en in welke mate? Op welke wijze kan het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie gemeenten ondersteunen met de implementatie van het uitdaagrecht?

Methode

De volgende definitie is gehanteerd om te meten welke gemeenten werken met het uitdaagrecht: *“burgers en lokale verenigingen de mogelijkheid geven om een alternatief voorstel in te dienen voor de uitvoering van collectieve voorzieningen in hun directe omgeving”*. Vervolgens is er een meetlat ontwikkeld om te meten in welke mate gemeenten werken met het uitdaagrecht. Deze meetlat bestaat uit de volgende categorieën:

1. Niets
2. College/coalitie akkoord of programmabegroting
3. Motie aangenomen
4. Samenwerking met partners
5. Beleidsplan
6. Kader/regels
7. Gemeentelijke website
8. Daadwerkelijk uitgedaagd
- A. Verordening

Als verdiepende analyse heeft contact plaatsgevonden met 17 gemeenten die in categorie vijf vallen. Dit zijn de gemeenten die het uitdaagrecht in een beleidsplan hebben opgenomen, maar waarvan vaak niet duidelijk is in hoeverre de gemeente daadwerkelijk werken met het uitdaagrecht. Daarnaast zijn deze gemeenten gevraagd waar de behoefte ligt met betrekking tot ondersteuning vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie.

Conclusies

De verdubbeling van 75 gemeenten naar 150 gemeenten lijkt gehaald te zijn. Er zijn namelijk 168 gemeenten die werken met het uitdaagrecht. Van de 168 gemeenten die werken met het uitdaagrecht, zijn 'slechts' 67 keer gemeenten daadwerkelijk uitgedaagd. Dit is wanneer de gemeenten die het uitdaagrecht in een beleidsplan hebben opgenomen meegeteld worden. Wanneer deze gemeenten niet meegerekend worden dan is er sprake van 124 gemeenten die werken met het uitdaagrecht. In dat scenario is de gewenste verdubbeling nog niet behaald. Er kan dus beredeneerd worden dat de verdubbeling in het ene scenario is behaald en in het andere scenario niet.

De manier waarop gemeenten vorm proberen te geven aan het uitdaagrecht is heel verschillend. Dit verschilt van beleidsplannen, spelregels, randvoorwaarden, verordeningen, vermeldingen op gemeentelijke websites tot daadwerkelijke uitdagingen. Daarnaast verschilt de definitie van het uitdaagrecht en de toepassing daarvan per gemeente. Zoals ook blijkt uit het verrichtte onderzoek hanteert iedere gemeente een vorm van lokaal maatwerk en daar lijkt ook juist de kracht van het uitdaagrecht te zitten. Er lijkt geen standaardproces of werkvorm voor het uitdaagrecht te zijn, iedere gemeente richt het in op een eigen manier.

Uit de analyse in dit onderzoek blijkt dat er verschillende manieren zijn waarop gemeenten werken met het uitdaagrecht of dit instrument faciliteren. Een groep van 14 gemeenten heeft het vastgelegd in een verordening, dan is er een groep van 35 gemeenten die hier voorwaarden of spelregels voor opgesteld hebben. Maar het voornaamste punt is de vindbaarheid van de mogelijkheid om een uitdaging in te dienen bij gemeenten. Zoals eerder aangegeven kan dit een reden zijn dat er van de 124 gemeenten die werken met het uitdaagrecht, zonder dat de gemeenten die het in een beleidsplan hebben opgenomen worden meegerekend, 'slechts' 68 keer zijn uitgedaagd, dit komt neer op 55%. Het kan zo zijn dat de vindbaarheid van het uitdaagrecht en bijbehorende voorwaarden of spelregels op een gemeentelijke site wellicht zou kunnen bijdragen aan een toename aan initiatieven die ingediend worden in het kader van het uitdaagrecht. Daarnaast draagt het makkelijk kunnen vinden van contactgegevens bij aan de toegankelijkheid van de gemeente. Met een totaal aantal van 31 gemeenten die het uitdaagrecht vermelden op de gemeentelijke site is dat relatief weinig.

Concluderend lijkt het scenario waarin de gemeenten die het uitdaagrecht hebben opgenomen in een beleidsplan niet worden meegerekend, realistischer dan dat deze wel worden meegerekend. De reden hiervoor is dat het enkel opnemen van het uitdaagrecht in een beleidsplan beschouwd kan worden als zijnde 'een papieren tijger'. Hierbij is vaak onduidelijk of deze gemeenten daadwerkelijk werken met het uitdaagrecht of niet. Vandaar dat de keus is gemaakt om 20 van de in totaal 44 gemeenten die in categorie vijf vallen te benaderen voor verdiepend onderzoek. Hierbij werd gevraagd wat de huidige stand van zaken met betrekking tot het uitdaagrecht in de desbetreffende gemeente is. Daarnaast werd gevraagd waar de behoefte met betrekking tot ondersteuning vanuit Democratie in Actie ligt.

De rode draad in de respons van de gecontacteerde gemeenten heeft betrekking op informatievoorziening. Een belangrijke ondersteunende rol is hier weggelegd voor het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie. Door middel van het beschikbaar hebben van informatie over bekende mogelijke knelpunten kunnen gemeenten geholpen worden. Daarnaast dient deze informatie gemakkelijk toegankelijk en vindbaar te zijn. Deze behoefte aan informatie speelt op een aantal thema's: inkoop- en aanbestedingsbeleid, juridische aansprakelijkheid, organisatorische inrichting en praktijkvoorbeelden. Op deze vier thema's is het bijbehorend advies toegesplitst.

Advies

De rol van het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie is het zo goed mogelijk ondersteunen van gemeenten met betrekking tot het uitdaagrecht. Dit kan lastig zijn gezien de diversiteit van het uitdaagrecht maar de rol die Democratie in Actie hierin kan spelen is het bevorderen van kennisdeling en het voorzien in informatie op het gebied van de hoofdlijnen en bekende algemene knelpunten. Het advies volgend uit dit onderzoek richt zich dan ook het uitbreiden en hernieuwen van de beschikbare informatie. Het informatieaanbod kan vormgegeven worden door de volgende vier stappen te ondernemen:

- Publiceren handreiking Inkoop- en aanbesteding
- Publiceren handreiking aansprakelijkheid
- Hernieuwen inspiratiegidsen
- Opnieuw onder de aandacht brengen Routeplanner Right to Challenge

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	1
1. Inleiding	5
2. Onderzoeksverantwoording	5
2.1. Aanleiding	5
2.2. Doelstelling.....	7
2.3. Centrale vraag	7
2.4. Deelvragen	7
2.5. Keuze Informatieverzamelingsmethoden	7
3. Gemeenten en Right to Challenge/uitdaagrecht.....	12
3.1. Definitie uitdaagrecht	12
3.2. Gemeenten per provincie	13
3.2.1. Provincie Drenthe	14
3.2.2. Provincie Flevoland.....	16
3.2.3. Provincie Friesland.....	17
3.2.4. Provincie Gelderland.....	20
3.2.5. Provincie Groningen	25
3.2.6. Provincie Limburg	27
3.2.7. Provincie Noord-Brabant	30
3.2.8. Provincie Noord-Holland	33
3.2.9. Provincie Overijssel.....	35
3.2.10. Provincie Utrecht.....	38
3.2.11. Provincie Zeeland	40
3.2.12. Provincie Zuid-Holland	41
4. Conclusies en aanbevelingen.....	45
4.1. Conclusies Gemeenten en Right to Challenge	45
4.1.1. Totaalaantal met beleidsplannen	45
4.1.2. Totaalaantal zonder beleidsplannen	46
4.1.3. Tussenconclusie	46
4.2. Verdiepende analyse.....	47
4.2.1. Kleine gemeenten	47
4.2.2. Middelgrote gemeenten.....	49
4.2.3. Grote gemeenten.....	50
4.2.4. Tussenconclusie	51
4.3. Conclusie	51
4.4. Advies.....	52
5. Literatuurlijst	55

1. Inleiding

In opdracht van het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie, van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Vereniging Nederlandse Gemeenten, is dit onderzoek uitgevoerd en geschreven. In dit onderzoek is inzichtelijk gemaakt hoeveel gemeenten werken met het Right to Challenge ofwel het uitdaagrecht. Daarnaast is inzichtelijk gemaakt in welke mate deze gemeenten werken met het uitdaagrecht, hoeveel gemeenten uitgedaagd worden en hoeveel gemeenten voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht.

Tijdens de behandeling van de begroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op 31 oktober 2019 werd in de Tweede Kamer gediscussieerd over het gebruik van Engelse termen in de Kamer. Toen is door de toenmalig staatssecretaris, de huidige minister, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Kamerleden afgesproken om Engelse termen te vermijden. Zodoende dat de term recht om uit te dagen of het uitdaagrecht gehanteerd werd (Tweede Kamer, 2019c). De term uitdaagrecht zal gehanteerd worden in dit onderzoeksrapport in plaats van de Engelse term Right to Challenge.

2. Onderzoeksverantwoording

2.1. Aanleiding

De samenleving van de 21ste eeuw kenmerkt zich door veranderende verhoudingen tussen overheid, markt en samenleving. De overheid heeft besloten een terugtrekkende rol op zich te nemen en publieke taken over te dragen aan burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2012). De overheid verwacht dan ook van burgers dat zij met initiatieven komen om zelf actief vorm te geven aan de inrichting van de eigen leefomgeving (Nationale Ombudsman, 2018). Het uitdaagrecht vloeit voort uit deze verwachting.

Het uitdaagrecht vindt zijn oorsprong in het Verenigd Koninkrijk, waar het als Right to Challenge onderdeel is van de “Community Rights” (buurtrechten). De aandacht voor community rights en maatschappelijke initiatieven speelt al langer in het Verenigd Koninkrijk. Deze aandacht is voortgekomen uit gevoerde bezuinigingen op de uitvoering van de publieke taak en de toenemende privatisering. Dit heeft in 2011 geleid tot de Localism Act 2011 waarin onder andere het Right to Challenge werd opgenomen om lokale gemeenschappen de ruimte te geven om publieke taken te kunnen uitvoeren (Queen's Printer of Acts of Parliament, 2011).

Het Right to Challenge is overgewaaid naar Nederland en opgenomen in het regeerakkoord, “Vertrouwen in de toekomst 2017-2021”. In dit regeerakkoord is opgenomen dat het kabinet ruimte wil bieden aan initiatieven van burgers en verenigingen in de samenleving. In het regeerakkoord wordt gesteld dat: “in overleg met gemeenten gekeken zal worden naar de mogelijkheid om via een Right to Challenge-regeling burgers en lokale verenigingen de mogelijkheid geven om een alternatief voorstel in te dienen voor de uitvoering van collectieve voorzieningen in hun directe omgeving. Daarbij gaat het om zaken als het onderhoud van een park, het beheer van sportvelden of andere maatschappelijke voorzieningen. Daarnaast gaan we samen met enkele gemeenten experimenteren met een recht op overname, waarbij lokale verenigingen of buurtbewoners het eerste recht krijgen om maatschappelijke voorzieningen over te nemen en de bijbehorende functie voort te zetten” (Rijksoverheid, 2017)

De vraag is of deze houding vanuit de overheid wenselijk is. Er worden kritische kanttekeningen geplaatst bij de zogeheten participatiesamenleving. Dit blijkt onder andere uit de knelpunten die door onderzoekers van de Universiteit Leiden in hun onderzoek naar het Right to Challenge geschetst worden. Ten eerste staan de rechten van individuele burgers onderling op spanning. “Wie één keer in de vier jaar stemmen voor de gemeenteraad wel voldoende invulling van zijn of haar burgerschap vindt, mag niet daarom in zijn belangen worden geschaad als burgerinitiatieven bepaalde taken willen challengen”. Daarnaast rijst de vraag wanneer er voldoende draagvlak voor een bepaald initiatief is. “Daar waar initiatieven enige representativiteit voor een groter geheel claimen (“beter weten wat de wijk eigenlijk wil”) ontbreken vaak gevalideerde instrumenten om

deze claim te onderbouwen of te beoordelen” (Den Ouden et al, 2019). Naast de bovengenoemde knelpunten bestaat het dilemma van eigen belang. Zijn initiatiefnemers dienend aan het algemeen belang of kunnen ze belangeloos en rationeel te werk gaan, zijn hierbij de vragen die opkomen. Zij worden ervan verdacht dat zij deze initiatieven gebruiken om hun eigen belang te vergroten of te gebruiken als manipulatiemiddel (Van Stokkom, 2003). Ander onderzoek gaat zelfs verder, daaruit blijkt dat burgers niet zitten te wachten op een meer directe democratie. Ondanks dat de mogelijkheid tot inspraak bestaat, is men bang dat dit zal leiden tot nog meer polarisatie tussen hoogopgeleide en laagopgeleide burgers. Het gevaar bestaat dat: “Indien burgers het gevoel hebben dat zij geen invloed kunnen uitoefenen, ervaren burgers dat als een ondermijning van de grondbeginselen van de democratie” (van Dijk & Coffé, 2011).

Er worden verschillende definities voor het Right to Challenge gehanteerd. Dit blijkt uit zowel het rapport van de Universiteit Leiden (Den Ouden et al, 2019) als een eerder uitgevoerde inventarisatie (van der Krieken, 2018). Van der Krieken (2018) neemt deels de definitie zoals gehanteerd in het regeerakkoord over. Daarnaast valt het op dat er in de praktijk verschillende definities gehanteerd worden voor het Right to Challenge. De Gemeente Utrecht hanteert de naam Bewonersbod met als definitie: “Het Bewonersbod houdt in dat (sociale) ondernemers en bewonersgroepen lokale voorzieningen en taken van de gemeente kunnen overnemen of coproduceren wanneer zij denken dat het beter of anders kan” (Gemeente Utrecht, 2016). De gemeente Rotterdam hanteert een soortgelijke maar toch verschillende definitie: “Een buurt of wijk krijgt het recht om lokale voorzieningen en taken van de gemeente te challengen, wanneer zij denken het zelf anders en beter te kunnen organiseren” (Gemeente Rotterdam, 2015).

De behoefte aan het bieden van ruimte voor initiatieven van burgers en verenigingen in de samenleving vloeit voort uit het feit dat de inrichting en het functioneren van de lokale democratie niet statisch is. Dit is de omschrijving zoals die door toenmalig minister Ollongren (2018) in haar kamerbrief Plan van Aanpak Versterking Lokale Democratie en Bestuur is benoemd. Lokale democratie beweegt mee met nieuwe ontwikkelingen en uitdagingen in de samenleving. Vandaar dat de minister de ambitie heeft uitgesproken om in de periode tot de komende gemeenteraadsverkiezingen in 2022 het aantal gemeenten dat werkt met het Right to Challenge te verdubbelen (Ollongren, 2018).

In oktober 2018 werd tijdens de begrotingsbehandeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken een motie ingediend door Segers (ChristenUnie) waarin werd gevraagd om met maatregelen te komen die als doel hadden het aantal gemeenten met een Right to Challenge regeling te stimuleren (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2018). Op 14 december werd door de minister hiervoor vijf maatregelen gepresenteerd in de Kamerbrief Plan van Aanpak Versterking Lokale Democratie en Bestuur (Ollongren, 2018). Op 27 juni 2019 kwam het Right to Challenge weer aan bod in de Commissievergadering Binnenlandse Zaken. Een van de agendapunten was: “Antwoorden op vragen commissie over de Right to Challenge regeling en stimulering bewonersinitiatieven”. Özütok (GroenLinks), Van Gent (VVD), Den Boer (D66) en Drost (ChristenUnie) hebben zich in deze Commissievergadering uitgesproken over het Right to Challenge. De VVD is het meest terughoudend omdat zij van mening zijn dat de gemeenten de ruimte en vrijheid moeten krijgen hoe om te gaan met het Right to Challenge. Met name de ChristenUnie is benieuwd hoe het ervoor staat met het Right to Challenge: “Het is goed om te lezen dat de Minister hieraan aandacht blijft geven met haar plan van aanpak voor het Right to Challenge. Hoe staat het met de uitvoering van dat plan? Ziet de Minister een groei in het aantal gemeenten dat het Right to Challenge actief gaat uitvoeren? Gaat de Minister meer gemeenten aansporen om hier iets voor op te stellen”? GroenLinks valt op dat er nog maar relatief weinig gemeenten gebruik maken van het Right to Challenge terwijl het geen nieuw instrumentarium is. D66 ziet met name heil in het wettelijk verankeren van het Right to Challenge om een toename te bewerkstelligen. De minister heeft daarnaast haar wens uitgesproken voor een monitor: “We gaan het ook monitoren. Dit jaar ontwikkelen we een structurele monitor om de voortgang te kunnen meten. Dat is belangrijk, ook omdat u precieze aantallen wilt weten. We zullen zorgen dat dat inzichtelijk wordt gemaakt via de monitor” (Tweede Kamer, 2019a).

Tijdens de begrotingsbehandelingen van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in oktober 2019 werd er schriftelijk gevraagd naar de stand van zaken met betrekking tot het uitdaagrecht (Tweede Kamer, 2019b). Omdat er sinds de inventarisatie van september 2018 geen concrete meting meer was geweest diende er in kaart gebracht te worden hoeveel gemeenten nou met het uitdaagrecht (voorheen

Right to Challenge) werken. Mede ook doordat de belofte is gemaakt om voor de gemeenteraadsverkiezingen een verdubbeling, van 75 gemeenten naar 150 gemeenten, te bewerkstelligen. Ten eerste wil het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie ook graag weten of de verdubbeling in zicht is. Dit om de Kamer te informeren op welke termijn naar alle waarschijnlijkheid de verdubbeling behaald zal zijn.. Ten tweede werd er aangegeven dat men graag inzichtelijk gemaakt zag worden welke gemeenten 'laaghangend fruit' zijn. Anders gezegd welke gemeenten aangegeven hebben voornemens te zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht of het in een beleidsplan hebben opgenomen maar hier nog geen concrete stappen in gezet hebben. Tot slot wil het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie inzichtelijk hebben waar de behoefte bij gemeenten ligt aan praktische ondersteuning.

2.2. Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen hoeveel gemeenten, en in welke mate, zij werken met het uitdaagrecht (voorheen Right to Challenge). Hiermee wordt inzichtelijk gemaakt hoe het staat met de door de minister toegezegde verdubbeling en welke ontwikkeling het uitdaagrecht doormaakt. Daarnaast zal inzichtelijk worden gemaakt wat het al dan niet halen van de verdubbeling betekent en welke patronen te onderscheiden zijn in het werken met het uitdaagrecht door gemeenten. Zowel de praktijk als de behoeften van gemeenten met betrekking tot het uitdaagrecht worden hiermee in kaart gebracht. Uit deze analyse volgt een praktisch advies met betrekking tot de ondersteuning vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie aan gemeenten.

2.3. Centrale vraag

Hoeveel gemeenten in Nederland werken met het uitdaagrecht en in welke mate? Op welke wijze kan het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie gemeenten ondersteunen met de implementatie van het uitdaagrecht?

2.4. Deelvragen

1. Hoeveel gemeenten werken met het uitdaagrecht?
2. In welke mate werken gemeenten met het uitdaagrecht?
3. Hoeveel gemeenten hebben voornemens om met het uitdaagrecht te gaan werken maar hebben hier nog geen stappen in ondernomen?
4. Wat betekent de verzamelde informatie?
5. Wat kan het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie doen om ondersteuning te bieden aan gemeenten die daar behoefte aan hebben?

2.5. Keuze Informatieverzamelingmethoden

1. HOEVEEL GEMEENTEN WERKEN MET HET UITDAAGRECHT?
2. IN WELKE MATE WERKEN GEMEENTEN MET HET UITDAAGRECHT?

Op basis van de eerder gemaakte inventarisaties en een zelf uitgevoerde inventarisatie is op basis van gemeentelijke websites, nieuwsberichten, gemeentelijke stukken, navraag via mail en telefoon, informatie van partners in beeld gebracht hoeveel gemeenten werken met het uitdaagrecht. Zo kon aangegeven worden in hoeverre de verdubbeling in zicht is.

Door een differentiatie te maken aan de hand van categorieën kon bepaald worden in welke mate gemeenten werken met het uitdaagrecht. Door hier ook categorieën op te nemen die het onderscheid maakten tussen voornemens en het daadwerkelijk werken met, kon geduid worden welke gemeenten voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht. Om te kunnen duiden in hoeverre een gemeente ' bezig is met' of 'werkt met' het uitdaagrecht of het daadwerkelijk heeft geïmplementeerd, zijn er een aantal indicatoren gehanteerd. Deze categorieën vloeien niet voort uit literatuur, maar vloeien voort uit gesprekken met de opdrachtgever en

hetgeen wat opviel in de praktijk. Er is gekeken naar in hoeverre het uitdaagrecht benoemd werd in gemeentelijke stukken dan wel websites. Hierbij is wel de oude term, Right to Challenge, gehanteerd als zoekterm. Bovendien zijn ook de zoektermen: inwonersinitiatieven, bewonersinitiatieven, burgerparticipatie en overheidsparticipatie gehanteerd. Daarnaast is een aantal gemeenten telefonisch en per mail benaderd om nadere informatie te vragen. Alle gemeenten van Nederland zijn vervolgens in deze categorieën ingedeeld.

Eerder uitgevoerde inventarisaties werden geraadpleegd en werd er gekeken in hoeverre partners gemeenten ondersteunden bij implementatie van het uitdaagrecht. Deze partners zijn het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA), de Landelijke Vereniging Kleine Kernen (LVKK), Nederland Zorgt Voor Elkaar (NLZVE) en het Netwerk Right to Challenge (R2C). Deze partijen werken nauw samen met het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie en ontvangen financiële ondersteuning of vergoeding voor het ondersteunen van gemeenten bij de implementatie van of vraagstukken over het uitdaagrecht. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Vanuit LSA worden Communities of Practice georganiseerd. Dit zijn bijeenkomsten waar bij een gemeente op bezoek wordt gegaan die het uitdaagrecht succesvol geïmplementeerd heeft en uitgedaagd wordt door inwoners. Deze bijeenkomsten zijn vrij toegankelijk en worden vooral bezocht door actieve bewoners, gemeenteambtenaren en raadsleden. De bijeenkomsten zijn er vooral op gericht om praktijkervaringen te delen.
- NLZVE heeft sinds 15 november 2018 de helpdesk Right to Challenge waar mensen naar kunnen bellen of mailen met vragen met betrekking tot het uitdaagrecht.
- Het Netwerk Right to Challenge wordt onderhouden door een speciaal hiervoor aangestelde medewerker. Hij wordt ingehuurd vanuit het samenwerkingsprogramma om concrete praktijkondersteuning te bieden aan gemeenten met betrekking tot het uitdaagrecht. Hier heeft hij een stappenplan en een routeplanner voor opgesteld. Daarnaast organiseert hij leerateliers in samenwerking met gemeenten waar andere gemeenten praktijkervaring kunnen opdoen.

Vanuit het ministerie werd aangegeven dat een benoeming in een collegeakkoord niet volstond om te meten in hoeverre een gemeente werkt met het uitdaagrecht. Volgens de Monitor Burgerparticipatie 2018 van ProDemos komt in 12,7% van de gemeenten een formele regeling met betrekking tot Right to Challenge terug. Dat komt neer op 47 van de toen 380 gemeenten in Nederland. Als meetinstrument is er niet alleen gekeken naar formele regelingen omdat er ook verschillende gemeenten zijn die het uitdaagrecht bijvoorbeeld niet in een verordening hebben vastgelegd. Er is enerzijds gekeken naar coalitieakkoorden en of er een volgende handeling is geweest, in de vorm van een beleidsplan of spelregels. Een andere indicator was de aanwezigheid van het uitdaagrecht op gemeentelijke websites, in hoeverre er een landingspagina was met contactgegevens en een aanmeld- dan wel contactformulier.

De keus is gemaakt om de categorieën te bundelen in drie clusters. Gemeenten die er niet mee werken, gemeenten die voornemens hebben en gemeenten die werken met.

In het cluster niet mee werken valt slechts één categorie, dat zijn de gemeenten waar niets vindbaar was met betrekking tot het uitdaagrecht. Niet vindbaar houdt in deze zin in dat er niets gevonden kon worden over de gemeente in relatie tot het uitdaagrecht na het raadplegen van de gemeentelijke website, raadsinformatiesysteem, Google, eerdere inventarisaties en informatie vanuit partners. Deze gemeenten zijn wel gecategoriseerd alleen is er besloten om deze gemeenten niet afzonderlijk te vermelden in dit onderzoek. De reden hiervoor is dat het in dit onderzoek gaat om de gemeenten die werken met het uitdaagrecht. Deze gemeenten die niet met een vorm van uitdaagrecht lijken te werken, zijn dus wel ingedeeld in een categorie maar zullen hier niet vermeld worden. Daarnaast is dit onderzoek niet 100% sluitend dus bestaat de mogelijkheid dat gemeenten onterecht worden gecategoriseerd als niet werkend met het uitdaagrecht. Vandaar dat de namen van deze gemeenten niet genoemd zullen worden. De categorie wordt wel meegenomen in de grafieken voor een complete weergave.

1. Niets

Om te kunnen duiden welke gemeenten voornemens hebben met het uitdaagrecht maar hier nog geen concrete vervolgstappen aan hebben gegeven is het cluster voornemens gehanteerd. Dit cluster bestaat uit de categorieën: College akkoord of programmabegroting en motie of toezegging in de raad. Voor deze categorieën is gekozen omdat zichtbaar was dat gemeenten het uitdaagrecht in het college akkoord hebben opgenomen, maar nog geen concrete vervolgstappen hebben genomen om het uitdaagrecht verder uit te werken. Ditzelfde geldt voor moties. In veel van de onderzochte gemeenten kwam naar voren dat aan de hand van een motie in de gemeenteraad het college de opdracht werd gegeven om of de mogelijkheden met betrekking tot het uitdaagrecht te onderzoeken, of het uitdaagrecht uit te werken in kaders en/of beleidsplannen. Deze gemeenten zijn wel meegenomen in de grafieken voor de statistische weergave. Echter is zoals hierboven vermeld ervoor gekozen om deze gemeenten niet bij naam te noemen, omdat dit gemeenten onnodig in een kwaad daglicht zou kunnen stellen.

Voornemens:

2. College/coalitie akkoord of programmabegroting
3. Motie/toezegging in de raad

Het cluster werken met bevat het grootste aantal categorieën. De reden hiervoor is dat duidelijk werd dat gemeenten het uitdaagrecht in zoveel verschillende vormen in de praktijk tot uiting brengen, dat dit niet onder één gezamenlijke noemer kon worden geplaatst.

Werken met:

4. Samenwerking met partners.

Dit kan in verschillende vormen zijn: deelgenomen aan een leeratelier, implementatie routeplanner of een Community of Practice. De leerateliers worden georganiseerd door een van de partners van Democratie in Actie, namelijk het landelijke Netwerk Right to Challenge. Deze leerateliers zijn bedoeld om gemeenten praktische tips en begeleiding te geven voor het implementeren van het uitdaagrecht. De routeplanner is ontwikkeld als praktisch toepasbaar instrument om het uitdaagrecht te implementeren. De routeplanner is door het Netwerk Right to Challenge (2019) ontwikkeld in opdracht van Democratie in Actie. Daarnaast zijn er in 2019 zes gemeenten praktisch ondersteund bij het implementeren van deze routeplanner, dit ook in opdracht van Democratie in Actie. Daarnaast wordt er door het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners vier keer per jaar een Community of Practice georganiseerd. Dit zijn bijeenkomsten waar praktische ervaring en kennis wordt die door het LSA in samenwerking met een gemeente die werkt met het uitdaagrecht georganiseerd worden.

Wanneer er wordt deelgenomen aan een leeratelier dan spreekt dat van concrete stappen in het onderzoeken en implementeren van het uitdaagrecht. Vandaar dat gemeenten die hieraan deelnemen worden beschouwd als werkend met het uitdaagrecht. Wanneer gemeente worden begeleid met de implementatie van de routeplanner worden ze letterlijk begeleid om het uitdaagrecht te implementeren. Ook dan kan er gesteld worden dat die gemeente wel degelijk werkt met het uitdaagrecht. Daarnaast telt het mee-organiseren van een Community of Practice ook als werken met, omdat dit gemeenten zijn die het uitdaagrecht al geïmplementeerd hebben en ermee werken. Vervolgens willen ze deze kennis delen met gemeenten die ook willen gaan werken met het uitdaagrecht.

5. Beleidsplan

Wat opviel is dat er een groep gemeenten is die het uitdaagrecht heeft opgenomen in beleidsplannen (met betrekking tot bijvoorbeeld het sociaal domein). Op deze manier geven gemeenten inwoners de mogelijkheid om de gemeente uit te dagen. In sommige gevallen worden deze beleidsplannen nader uitgewerkt in een kader of bijvoorbeeld spelregels. Daarnaast gaan sommige gemeenten nog een stapje verder en bieden ze inwoners de mogelijkheid om een uitdaging in te dienen op de gemeentelijke website.

6. Kader/regels

Er zijn een aantal gemeenten die duidelijk een kader of (spel)regels hebben opgesteld met daarin de voorwaarden voor het indienen van een uitdaging in de trant van het uitdaagrecht. Hiermee neemt de gemeente een faciliterende rol op zich. Het schept namelijk duidelijkheid omtrent de verwachtingen van het uitdaagrecht en geeft aan in welke gevallen de gemeente uitgedaagd kan worden.

7. Gemeentelijke website

In veel van de gevallen is niet duidelijk via welke weg de gemeente uitgedaagd kan worden. Er zijn een aantal gemeenten waar via de gemeentelijke site een uitdaging ingediend kan worden. Hier worden Daarnaast staan hier vaak ook contactgegevens van verantwoordelijke gemeenteambtenaren bij vermeld. In veel van de gevallen was het intern bij gemeenten niet duidelijk wie er verantwoordelijk was voor het uitdaagrecht. Gemeenten die het uitdaagrecht vermelden op de site dragen het naar inwoners uit dat zij de mogelijkheid hebben om de gemeente uit te dagen. Om deze categorie werd dan ook specifiek door de opdrachtgever gevraagd.

8. Daadwerkelijk uitgedaagd

Dan is er nog een redelijk aantal gemeenten waarvan het evident is dat deze uitgedaagd zijn door inwoners. Dat is bepaald aan de hand van eerdere inventarisaties, informatie van partners, nieuwsberichten en berichten op gemeentelijke sites. Ondanks het feit dat er geen afzonderlijk schaal in deze meetlat is opgenomen, is dit de meest 'zware categorie' van werken met het daagrecht omdat niet alleen blijkt dat de gemeente er ontvankelijk voor is, de inwoners ook actief de gemeente uitdagen. Hier werd ook specifiek naar gevraagd door de opdrachtgever.

A. Verordening

Deze categorie is bewust apart opgenomen omdat er vanuit het ministerie werd gewerkt aan een wetsvoorstel ter wijziging van artikel 150 van de gemeentewet. Voor dit wetsvoorstel waren ze benieuwd in hoeverre gemeenten het uitdaagrecht in een aparte verordening opgenomen hebben. Dit omdat het wetsvoorstel een modernisering van het artikel in de gemeentewet en een verbreding van een inspraakverordening naar een participatieverordening behelst.

Om te illustreren hoe een gemeente ingedeeld wordt in een bepaalde categorie zal hieronder de gemeente Opsterland als voorbeeld dienen.

Wanneer er binnen het raadsinformatiesysteem van de gemeente Opsterland gezocht wordt naar het Right to Challenge, binnen die gemeente wordt de Engelse term gehanteerd, dan komen er 15 zoekresultaten uit.

Het oudste zoekresultaat is een algemene beschouwing van de behandeling van de begroting voor 2018. Hierin wordt in het Fries vermeld dat er aandacht besteed kan worden aan het Right to Challenge (uitdaagrecht). Omdat dit document verder niet relevant lijkt te zijn wordt er gekeken naar het volgende resultaat, dit is het coalitieakkoord daterend uit mei 2018 (Gemeente Opsterland, 2018). Het coalitieakkoord is al een stuk concreter en relevanter. Hierin staat namelijk onder het kopje *Betrokkenheid inwoners* het volgende opgenomen:

“In dialoog met de samenleving staan we open voor nieuwe vormen van samenwerking met de gemeenschap. Naast de dorpsbudgetten (waar we mee doorgaan) kan een dorp de gemeente uitdagen om taken over te nemen (right to challenge)”.

Verder in het document staat de volgende passage onder het kopje *Betrokkenheid inwoners* het volgende opgenomen:

“In dialoog met de samenleving staan we open voor nieuwe vormen van samenwerking met de gemeenschap. Naast de dorpsbudgetten (waar we mee doorgaan) kan een dorp de gemeente uitdagen om taken over te nemen (right to challenge)”.

Verder in het document staat de volgende passage onder het kopje *Openbaar groen* het volgende opgenomen:

“Wij willen dat inwoners meer zeggenschap krijgen over hun eigen leefomgeving. Binnen het eerder in dit akkoord genoemde right to challenge mogen dorpen/wijken/straten de gemeente uitdagen als zij denken dat ze bepaalde taken beter kunnen uitvoeren dan de gemeente. Het kan daarbij gaan om een breed scala van activiteiten die bijdragen aan de versterking van de leefbaarheid. Als de uitvoering op deze manier goedkoper uitvalt dan mag de organisatie die de gemeente uitdaagt 50% van de besparingen houden om te besteden in kwaliteitsverbetering of bevordering van leefbaarheid in het dorp, de wijk of de straat. Dat is ook “voor wat, hoort wat”.

Ondanks dat het om een concrete belofte lijkt te gaan wordt de gemeente Opsterland vooralsnog ingedeeld in categorie twee. Omdat het een coalitieakkoord betreft wat verder uitgewerkt kan worden. Dit blijkt dan ook het geval te zijn wanneer verder gekeken wordt naar de zoekresultaten. Het komt ten eerste weer naar voren in de begroting van 2019, zoals behandeld in de gemeenteraad van Opsterland op 5 november 2018 (Gemeente Opsterland, 2018). Onder de doelstelling *“Wij nodigen de samenleving uit om initiatieven te nemen en ondersteunen die waar mogelijk”*, is de maatregel *“Wij geven de inwoners het “right to challenge”* gehangen. De toelichting hierbij is als volgt:

“‘Right to challenge’ is voor Opsterland een nieuwe vorm van samenwerking tussen de gemeente en de gemeenschap/de dorpen. Het dorp kan de gemeente uitdagen om taken over te nemen en met slimme oplossingen te komen. Wij faciliteren die goede plannen, dit kan zijn met geld, met kennis en zeker met trots op de inzet van onze gemeenschap. In 2019 stellen we hiervoor spelregels op”.

Daarnaast wordt in de begroting van 2019 het volgende aangegeven door de gemeente met betrekking tot het *Openbaar groen*:

“Wij stimuleren dat dorpen/wijken/straten de gemeente uitdagen als zij denken dat ze bepaalde taken beter kunnen uitvoeren dan de gemeente (right to challenge). Afhankelijk van wat er door de dorpen/wijken/straten wordt ingebracht, anticiperen wij hierop. Verwacht wordt dat er kansen liggen voor kleinschalig onderhoud in de openbare ruimte”.

Dit is nog geen reden om de gemeente Opsterland in een andere categorie dan twee in te delen. De reden hiervoor is dat het een begroting betreft en een voornemen om spelregels op te stellen. Echter is het uitdaagrecht ook een onderdeel in de ontwikkelagenda. Vervolgens is het uitdaagrecht in de ontwikkelagenda opgenomen (Gemeente Opsterland, 2019). Deze ontwikkelagenda is tot stand gekomen met behulp van gesprekken met inwoners: een inwonersavond met ruim 60 inwoners en een koffietour door de gemeente. Hierdoor wordt dit beleidsdocument aangemerkt als meer dan voornemen en om die reden in categorie vijf ingedeeld. In de Ontwikkelagenda 2019 staat het volgende opgenomen met betrekking tot het uitdaagrecht:

“Met het right to challenge krijgen inwoners de kans om de gemeente uit te dagen om taken over te nemen. Dit omdat hierdoor een hogere kwaliteit wordt bereikt, of omdat goedkoper of efficiënter kan worden gewerkt. Dit is geenszins een bezuiniging, maar een uitdaging richting de dorpen om met slimme oplossingen te komen. Het geld wat daarmee eventueel bespaard wordt, kan aan andere zaken besteed worden die voor het dorp belangrijk zijn. Wij durven te vertrouwen op de kracht, de bevoegdheid en het leiderschap van mensen zelf om samen aan oplossingen te werken. Meer betrokkenheid van inwoners zorgt voor maatschappelijke meerwaarde en draagvlak in de wijk of het dorp. In Opsterland wordt op incidentele wijze geëxperimenteerd met gemeentelijke taken die gedeeltelijk of helemaal overgedragen worden aan of uitgevoerd worden door bewoners”.

Het feit dat ze al aan het experimenteren zijn, geeft aan dat ze al verder zijn dan enkel voornemens. Vandaar dat de gemeente Opsterland in categorie vijf ingedeeld wordt. Daarnaast geven ze in de Ontwikkelagenda 2019 al een voorzet op spelregels die in 2019 opgesteld zouden worden. Dit is nog niet het geval geweest, wanneer deze spelregels er daadwerkelijk zijn, zal de gemeente verschuiven naar categorie zes.

3. WAT BETEKENT DE VERZAMELDE INFORMATIE?

Door de bij de eerste deelvragen verzamelde informatie te analyseren is het mogelijk geworden om bepaalde uitspraken te doen. Bijvoorbeeld over het opnemen van het uitdaagrecht in een verordening of het opstellen van spelregels of randvoorwaarden voor het uitdaagrecht.

4. WAT KAN HET SAMENWERKINGSPROGRAMMA DEMOCRATIE IN ACTIE DOEN OM ONDERSTEUNING TE BIJEN AAN GEMEENTEN DIE DAAR BEHOEFTE AAN HEBBEN?

Doordat er in kaart is gebracht waar welke gemeente staat ten aanzien van het uitdaagrecht., kon er bij een specifieke groep gemeenten navraag gedaan worden over hun behoefte wat betreft praktische ondersteuning. Er is specifiek gekozen voor een groep gemeenten die allen in categorie vijf vallen omdat dit de categorie gemeenten is die het in beleidsplannen heeft opgenomen. In veel van deze gevallen was de vraag in hoeverre ze echt werkzaam zijn met het uitdaagrecht. Vandaar dat er in de conclusie een onderscheid is gemaakt tussen het totaal aantal waar de gemeenten in categorie vijf wél worden meegerekend en niet worden meegerekend. Om meer inzicht te krijgen in wat deze gemeenten al gedaan hebben met betrekking tot het uitdaagrecht en wat hun concrete vragen zijn met betrekking tot ondersteuning zijn deze gemeenten gecontacteerd.

Er is voor gekozen om een steekproef te doen bij 20 van de in totaal 44 gemeenten die het uitdaagrecht in een beleidsplan hebben opgenomen en daarmee dus in categorie vijf vallen. Om een steekproefselectie te maken is er besloten om een opdeling te maken in kleine, middelgrote en grote gemeenten. De kleine gemeenten, zijn die met minder dan 30.000 inwoners. De middelgrote gemeenten, zijn die tussen de 30.000 en 80.000 inwoners. De grote gemeenten zijn die met meer dan 80.000 inwoners. Hierin zijn de kleine gemeenten met een totaal van 11 het meest vertegenwoordigd. Daarna volgen de middelgrote gemeenten met zeven in totaal. Van de grote gemeenten was er slechts één, die het uitdaagrecht in beleidsplannen opgenomen had. Deze gemeenten zijn telefonisch gecontacteerd, hierin werd gevraagd naar de verantwoordelijk ambtenaar voor het betreffende beleidsdocument. Aan deze persoon werden de volgende vragen zijn gesteld:

- Wat gebeurt er nu op het moment met het uitdaagrecht in jullie gemeente?
- Waar ligt jullie behoefte wat betreft ondersteuning met betrekking tot het uitdaagrecht?

Deze vragen zijn opgesteld om een actueel beeld te krijgen van het uitdaagrecht in de betreffende gemeente en om te achterhalen waar de behoefte ligt wat betreft ondersteuning en wat Democratie in Actie voor rol in kan spelen.

3. Gemeenten en Right to Challenge/uitdaagrecht

3.1. Definitie uitdaagrecht

Voordat er inzichtelijk kan worden gemaakt hoeveel gemeenten werken met het Right to Challenge dienen er twee zaken op voorhand gedefinieerd te worden. Er dient ten eerste een definitie gegeven te worden aan het uitdaagrecht voorheen het Right to Challenge. Sinds de afgelopen begrotingsbehandelingen van 31 oktober jongstleden is er binnen de kamer afgesproken om niet meer de Engelse terminologie te hanteren. Vandaar dat er gesproken wordt over het uitdaagrecht in plaats van het Right to Challenge (Tweede Kamer, 2019).

De officiële definitie voor het uitdaagrecht bestaat eigenlijk uit vier delen. De eerste is de definitie die voortvloeit uit het regeerakkoord Vertrouwen in de Toekomst:

“Het kabinet biedt ruimte aan initiatieven van burgers en verenigingen in de samenleving. In overleg met gemeenten willen wij daarom via een Right to Challenge-regeling burgers en lokale verenigingen de mogelijkheid geven om een alternatief voorstel in te dienen voor de uitvoering van collectieve voorzieningen in hun directe omgeving. Daarbij gaat het om zaken als het onderhoud van een park, het beheer van sportvelden of andere maatschappelijke voorzieningen.” (Rijksoverheid, 2017)

Hier wordt het Right to Challenge gezien als het indienen van een alternatief voor de uitvoering van collectieve voorzieningen in de directe omgeving. Daarna is er door toenmalig minister Ollongren (2018) in haar kamerbrief nog een aspect toegevoegd, namelijk het overnemen van budget:

“Right to Challenge biedt inwoners een manier om invulling te geven aan hun wens tot betrokkenheid, omdat dit instrument hen in staat stelt om, in overleg met de gemeente, de uitvoering van collectieve voorzieningen van de gemeente over te nemen met bijbehorend budget.” (Ollongren, 2018)

Een bevestiging van deze definitie wordt gegeven in het onderzoek van van der Krieken (2018) die met zijn onderzoek “Right to Challenge en recht op overname in Nederland” een eerdere inventarisatie uitvoerde. In dit onderzoek geeft hij een meer praktische definitie aan het Right to Challenge:

Het Right to Challenge betekent in de praktijk dat burgers de overheid kunnen uitdagen (‘challengen’) door het indienen van een plan voor de uitvoering van een publieke taak dat tot ‘betere’ resultaten moet leiden dan uitvoering door of in opdracht van het openbaar bestuur. Onder het adjectief ‘betere’ kunnen verschillende elementen worden verstaan, zoals: goedkoper, met meer draagvlak, dichterbij de burger, efficiënter, met een maatschappelijke meerwaarde, etc. Als de challenge voldoet aan de gestelde voorwaarden wordt de taak en het bijbehorende budget overgenomen door de initiatiefnemer(s). (van der Krieken, 2018)

Echter is tijdens de begrotingsbehandeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de definitie weer verbreed. Tijdens de begrotingsbehandeling werd door de Kamerleden Den Boer, Van der Molen en Van der Graaf een motie ingediend. In deze motie staat opgenomen dat het Right to Challenge in de praktijk vaak neerkomt op samenwerking tussen bewonersinitiatieven en de gemeente:

Overwegende dat soms het overnemen van een overheidstaak onder het uitdaagrecht te hoog gegrepen is, overwegende dat het recht op samenwerking dan een tussenvorm is waarbij inwoners het recht op samenwerking met de gemeente krijgen maar daarbij niet een taak in zijn geheel overnemen. (Tweede Kamer, 2019d)

Deze motie werd geapprecieerd door de minister en aangenomen door de Kamer. In zijn appreciatie van de motie geeft minister Knops (2019) het volgende aan:

“Ik constateer dat op veel plekken in ons land initiatiefnemers samen met gemeenten op zoek gaan naar manieren waarop collectieve voorzieningen het beste kunnen worden uitgevoerd. Soms leidt dit tot het feitelijk overnemen van publieke taken, al dan niet met bijbehorend budget, en soms leidt dit tot afspraken over samenwerking bij het uitvoeren van publieke taken tussen inwoners en gemeente. In de Nederlandse context is dit een continuüm en geen strikte scheiding. Daarom maak ik geen specifiek onderscheid tussen het uitdaagrecht en het samenwerkingsrecht”.

Hier wordt middels de motie en de appreciatie door Knops (2019) eigenlijk gesteld dat het uitdaagrecht en het samenwerkingsrecht hetzelfde zijn.

De inventarisatie is echter grotendeels uitgevoerd voordat de begrotingsbehandeling plaatsvond dus vandaar gekozen is om de volgende definitie te hanteren om te meten welke gemeenten werken met het uitdaagrecht: *“burgers en lokale verenigingen de mogelijkheid geven om een alternatief voorstel in te dienen voor de uitvoering van collectieve voorzieningen in hun directe omgeving”.*

3.2. Gemeenten per provincie

Om inzichtelijk te maken hoeveel gemeenten er volgens de hierboven genoemde definitie werken met het uitdaagrecht is er per provincie een overzicht gemaakt van de in totaal 355 gemeenten. Op deze manier wordt inzichtelijk gemaakt welke gemeenten er per provincie werken met het uitdaagrecht. Deze informatie kan gebruikt worden door gemeenten om naar andere gemeenten te kijken in dezelfde provincie, die wellicht als voorbeeld kunnen dienen.

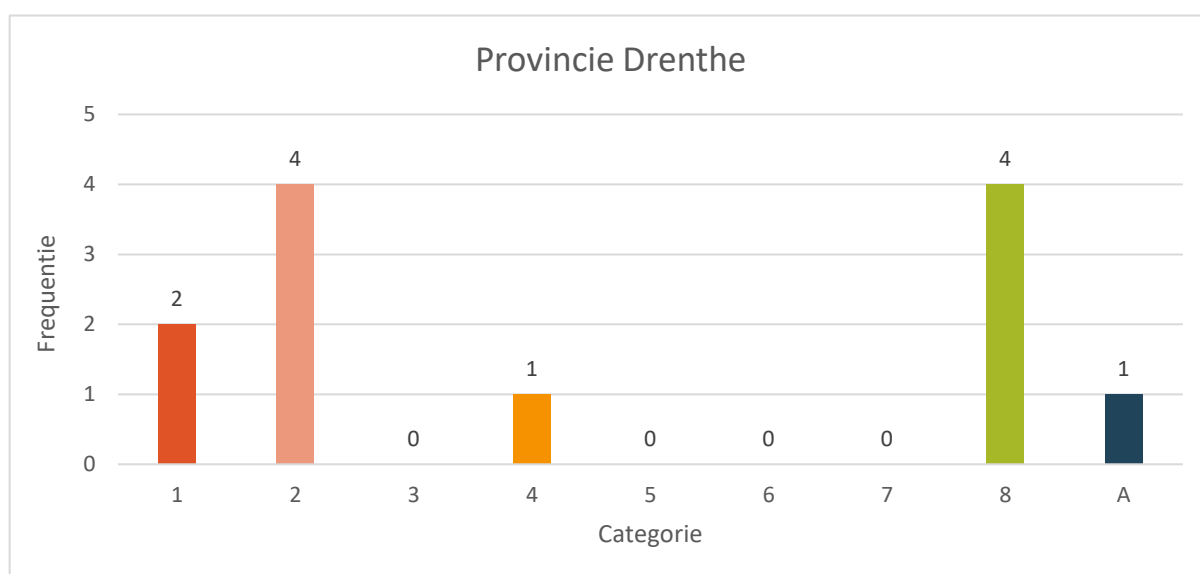
3.2.1. Provincie Drenthe

De provincie Drenthe bestaat uit een totaal van 12 gemeenten en op peildatum 1 januari 2019 zijn erin totaal 492 167 mensen woonachtig in de provincie Drenthe (CBS, 2019). Van de 12 gemeenten in de provincie Drenthe zijn er vijf bezig met het uitdaagrecht wanneer de meetlat wordt gehanteerd. Van de zeven die er niet concreet mee bezig zijn, verschilt het in welke mate ze voornemens hebben genomen om het uitdaagrecht in te voeren of op andere wijze invulling geven aan bewonersinitiatieven of burgerparticipatie.

Gemeente	Categorie
Aa en Hunze	2
Assen	8
Emmen	4
Hoogeveen	2
Meppel	2
Midden-Drenthe	8
Noordenveld	A
Tynaarlo	2
Westerveld	8
De Wolden	8

Tabel 1

In tabel 1 zijn in de ene kolom de gemeenten in de provincie Drenthe weergegeven die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht of al werken met het uitdaagrecht, in de andere kolom staat vermeld tot welke categorie de desbetreffende gemeente behoort. In grafiek 1 worden deze gegevens gevisualiseerd. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen.

Grafiek 1

Voornemens

Er zijn in totaal vier gemeenten die voornemens hebben genomen om het uitdaagrecht te implementeren. Dit zijn de gemeenten Aa en Hunze, Hoogeveen, Meppel en Tynaarlo. Deze gemeenten hebben het of als voornemen opgenomen in bijvoorbeeld het coalitieakkoord of de programmabegroting of het is eerder als motie aangenomen in de gemeenteraad maar nog geen vervolg aangegeven.

Bijvoorbeeld in de Programmabegroting 2019-2022 van de gemeente Hoogeveen (2019), staat de volgende passage opgenomen: "We staan daarbij open voor een uitdagende houding van de samenleving: als het dorp of de wijk, of een groep belanghebbenden een overheidstaak beter en goedkoper zegt te kunnen doen, stappen we daar we met open houding in om de mogelijkheden te onderzoeken (Right to challenge)". Er zijn echter geen aanvullende beleidsstukken gevonden die de toepassing van het uitdaagrecht bevestigen, vandaar dat bij deze gemeente genoteerd staat dat ze niet met het uitdaagrecht bezig zijn. De gemeente Hoogeveen

wordt dan ook gecategoriseerd als categorie twee. De gemeente Tynaarlo daarnaast is bijvoorbeeld bezig met het opstellen van een participatieplan in verband met de aankomende omgevingswet. Het college van B&W heeft toegezegd het uitdaagrecht in dit plan van aanpak op te nemen. Daarnaast zijn ze voornemens om een adviseur inwonersparticipatie aan te stellen. Omdat het hier om voornemens gaat wordt deze gemeente genoteerd als zijnde niet bezig met het uitdaagrecht en gekenmerkt als categorie twee. De gemeente Aa en Hunze (2015) heeft in haar Herijkte Strategische Toekomstvisie 2015-2025 duidelijk aangegeven dat ze €40.000,- reserveren voor initiatieven. Verder werd aangegeven in het stuk dat ze het recht om uit te dagen willen benutten. Echter bleek na telefonische navraag dat er intern niet duidelijk was waar deze initiatieven ingediend konden worden en hoe die verwerkt gaan worden. Omdat het in deze zin ook weer om een voornemen gaat valt de gemeente Aa en Hunze ook in categorie twee en is de gemeente dus niet bezig met het uitdaagrecht.

Werken met

De gemeenten Assen, Emmen, Midden-Drenthe, Noordenveld, Westerveld en De Wolden zijn de vijf gemeenten die het uitdaagrecht actief hebben ingevoerd. In Assen is bijvoorbeeld het 400ste burgerinitiatief onlangs ingediend (Gemeente Assen, 2019). Dit wil niet zeggen dat al deze initiatieven onder de categorie uitdaagrecht vallen. Ook heeft de gemeente Assen deelgenomen aan het leeratelier dat wordt georganiseerd door het Netwerk Right to Challenge (een van de samenwerkingspartners van Democratie in Actie). Het uitdaagrecht is in de gemeente Assen vrij geregeld, de gemeente hanteert geen kader voor initiatieven in het stramien van Right to Challenge. Dit doet de gemeente om alle kansrijke initiatieven serieus in overweging te kunnen nemen. Aldus wethouder Dekker in de beantwoording van een vraag van een inwoner van de gemeente Assen (2019). Er was wel enige consternatie omtrent het uitdaagrecht, omdat een ingediend initiatief werd afgewezen tot onvrede van de indiener (van der Noord, 2019). Echter is het evident dat de gemeente Assen actief met het uitdaagrecht bezig is en de gemeente ook daadwerkelijk uitgedaagd wordt, vandaar dat de gemeente in categorie 8 valt.

De gemeente Emmen is samen met het eerdergenoemde Netwerk Right to Challenge bezig met het implementeren van het uitdaagrecht. Dit zal in 2020 uitgerold worden. Deze gemeente is als zijnde bezig met het uitdaagrecht genoteerd, omdat het Samenwerkingsprogramma Democratie in Actie op de hoogte is van de activiteiten rondom de uitroiling van het uitdaagrecht via het Netwerk Right to Challenge. Daarmee valt de gemeente Emmen in categorie vier. De gemeente Midden-Drenthe is reeds uitgedaagd, diverse sportclubs doen aan zelfbeheer en meerdere parken worden onderhouden door vrijwilligers (van der Krieken, 2018). De gemeente Noordenveld is in een van de vorige inventarisaties al genoteerd als zijnde bezig met het uitdaagrecht. In de gemeente Noordenveld is het opgenomen in de verordening maatschappelijke ondersteuning 2020. De gemeente Noordenveld is daarmee de enige gemeente in de provincie Drenthe die het uitdaagrecht heeft vastgelegd in een verordening. Hierdoor valt de gemeente Noordenveld in categorie A.

Op 11 november 2014 is de motie Right to Challenge aangenomen in de gemeenteraad van de gemeente Westerveld (2014). De gemeente Westerveld is vervolgens in 2015 uitgedaagd en heeft hierbij advies gekregen van CMO Stamm (2015), een kenniscentrum voor sociaal-maatschappelijke vraagstukken. De gemeente Westerveld is duidelijk bezig met het uitdaagrecht: dit komt ook terug in recentere stukken. Hoewel de gemeente Westerveld (2016) besloot de beleidsnotitie "Zo buiten Zo binnen" in te trekken, heeft het college van B&W besloten om het processchema en de kaders omtrent het uitdaagrecht te behouden (Gemeente Westerveld, 2019). Omdat de gemeente Westerveld al wordt uitgedaagd, valt de gemeente onder categorie acht. Tot slot is de gemeente De Wolden de vierde gemeente die actief bezig is met het uitdaagrecht. Dit bleek ook al uit eerdere inventarisaties (van der Krieken, 2018). Zo zijn er drie zwembaden overgenomen door bewoners en zijn inwoners verantwoordelijk voor de beheer en het onderhoud van het Groene Hart van Veeningen (2014). Omdat de gemeente De Wolden al uitgedaagd wordt, valt de gemeente onder de categorie acht.

Niets

In de provincie Drenthe is sprake van twee gemeenten die niet lijken te werken met het uitdaagrecht. Deze gemeenten geven op eigen wijze invulling aan burgerparticipatie en het faciliteren van inwonersinitiatieven. Deze gemeenten worden ingedeeld in categorie één.

Conclusie

Wat betreft het gebruik van het uitdaagrecht in de provincie Drenthe kan gezegd worden dat er vijf gemeenten zijn die zichtbaar werken met het uitdaagrecht. Drie van deze gemeenten zijn al daadwerkelijk uitgedaagd, dit gebeurt op verschillende beleidsterreinen. Daarnaast zijn er nog vier gemeenten die voornemens hebben om te gaan werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Aa en Hunze, Hoogeveen, Meppel en Tynaarlo. Mocht het zo zijn dat de beloofde verdubbeling van het aantal gemeenten dat werkt met het uitdaagrecht dreigt niet behaald te worden. Dan zouden deze gemeenten benaderd kunnen worden vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie om eventuele praktische ondersteuning te bieden voor de implementatie van het uitdaagrecht.

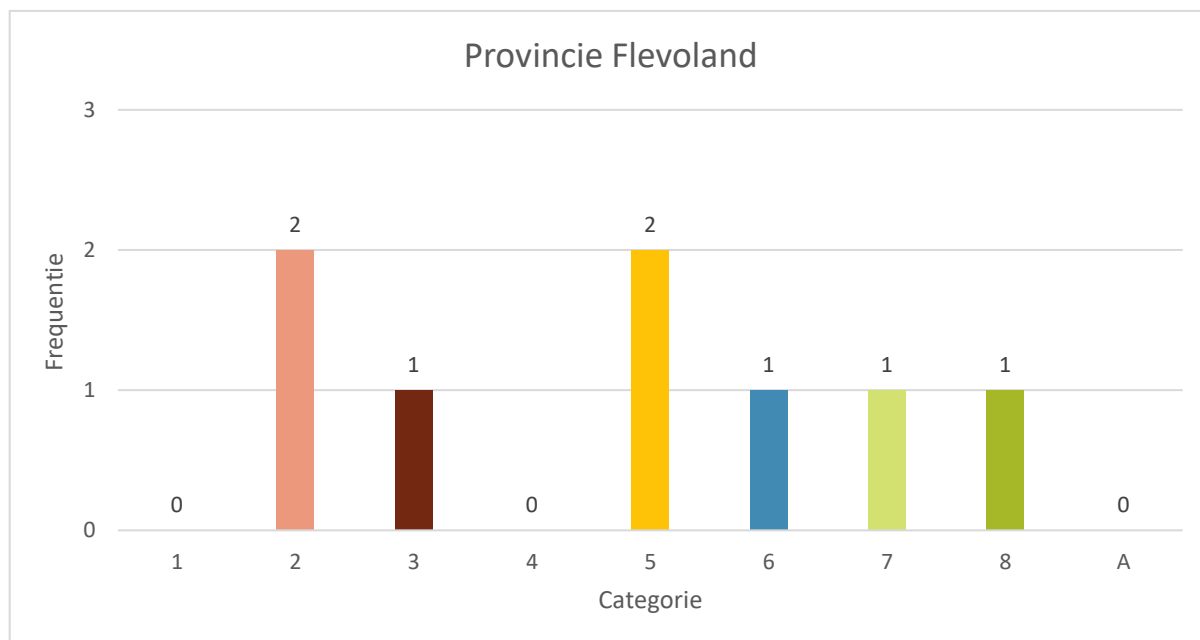
3.2.2. Provincie Flevoland

De provincie Flevoland bestaat uit slechts zes gemeenten en er zijn een totaal van 416 546 mensen woonachtig in de provincie Flevoland op 1 januari 2019 (CBS, 2019). Van deze zes gemeenten zijn vier gemeenten actief bezig met Right to Challenge, procentueel gezien is dit met 67% een flink aantal. De andere twee gemeenten hebben de voornemens om er mee bezig te zijn maar zijn dat nog niet.

Gemeente	Categorie
Almere	3
Dronten	5
Lelystad	6,7 en 8
Noordoostpolder	2
Urk	2
Zeewolde	5

Tabel 2

In tabel 2 is een overzicht opgenomen van alle gemeenten in de provincie Flevoland en tot welke categorie ze behoren. In grafiek 2 worden deze gegevens gevisualiseerd. Let wel, sommige gemeenten vallen in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Grafiek 2

Voornemens

Er zijn drie gemeenten in de provincie Flevoland die voornemens hebben om het uitdaagrecht te implementeren maar hier nog niet mee aan de slag zijn gegaan. Dit zijn de gemeente Noordoostpolder, de gemeente Urk en de gemeente Almere. De gemeente Noordoostpolder (2019) heeft haar coalitieakkoord:

“Noordoostpolder daagt uit!” genoemd. In de inleiding van dit coalitieakkoord wordt de definitie van het uitdaagrecht dan ook genoemd. Als er een taak van de gemeente is waarvan een inwoner of een groep inwoners denkt dat zij dat beter, goedkoper of efficiënter kan uitvoeren, dan laten we ons graag uitdagen. Wanneer er gekeken wordt naar de gemeentelijke website valt ook te lezen waar initiatieven ingediend kunnen worden. Het lijkt alsof de gemeente wel initiatieven binnenkrijgt, maar dit kan niet met zekerheid gezegd worden, vandaar dat hier nog navraag naar gedaan moet worden. Het is echter wel evident dat ze het voornemen hebben om er wat mee te doen, vandaar dat ze in categorie twee geplaatst worden. In de gemeente Urk (2019) is in het coalitieprogramma het voornemen opgenomen om het programma Right to Challenge te onderzoeken. Het doel hiervan is het beter betrekken van burgers. Vervolgens zijn er wat vragen over gesteld door de SGP (2019) bij de algemene beschouwingen van de kadernota, maar daar valt verder niets over te vinden in de antwoorden. Daarom wordt de gemeente Urk ook in de categorie twee geplaatst. Tot slot is er nog de gemeente Almere, dat eigenlijk een apart geval is. Dat komt doordat er in 2017 een motie over het uitdaagrecht is aangenomen. Het uitdaagrecht is vervolgens ook toegepast bij het beleid met betrekking tot de bijstand. Echter wanneer er gekeken wordt naar het rapport dat is geschreven over het experiment met de ‘regelvrije bijstand’ dan valt op dat het uitdaagrecht genoemd wordt (Gemeente Almere, 2018). Alleen is dit niet het uitdaagrecht in de zin van het overnemen van publieke taken. Het gaat hier om het zelf opstellen van een plan van aanpak voor re-integratie op de arbeidsmarkt. Het is in die zin betwistbaar of het in dit geval gaat om het overnemen van een publieke taak. Vandaar dat de gemeente Almere ingedeeld wordt in de categorie drie, omdat het gaat om een voornemen. Dat voornemen is eerder in een motie opgenomen, echter is er nog niet op de bedoelde wijze invulling aan gegeven.

Werken met

Er zijn drie gemeenten die werken met het uitdaagrecht in de provincie Flevoland. Ten eerste de gemeente Dronten: de gemeente heeft het uitdaagrecht in het beleidsplan Transitie Sociaal Domein 2015-2018 opgenomen en daarnaast staat de gemeente genoteerd in eerdere inventarisaties (Gemeente Dronten, 2014). Echter staat er in de huidige beleidsplannen binnen het sociaal domein het uitdaagrecht niet opgenomen. Gezien het feit dat de gemeente Dronten in een eerdere inventarisatie is meegenomen en het toen in het beleidsplan stond, wordt de gemeente Dronten gecategoriseerd in categorie vijf. Het is wel te adviseren om na te gaan hoe het er heden ten dage voorstaat. Ten tweede is de gemeente Lelystad ook bezig met het uitdaagrecht. Deze gemeente behoeft wel speciale aandacht omdat het hier gaat om het uitdaagrecht in samenwerking met het waterschap. Daarnaast is de gemeente Lelystad de eerste gemeente die alle buurtrechten (zoals beschreven door het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners) heeft ingevoerd (Wijkraden Lelystad, z.d.). Daarnaast heeft de gemeente Lelystad het “Mensen maken de buurt” programma, waar bewoners zelf initiatieven kunnen indienen en uitvoeren. Dit kan men online doen en er staan spelregels bij vermeld (Gemeente Lelystad, 2019). Hierdoor valt de gemeente Lelystad in categorie zes, zeven en acht. De gemeente faciliteert bij dit programma op tal van beleidsterreinen, vaak in samenspraak met de inwoners. Om initiatieven te ondersteunen zijn er ideeënmakers en bewonersconsulenten. In de gemeente Zeewolde zijn voornemens opgenomen om het uitdaagrecht te gaan gebruiken op het gebied van het sociaal domein (gemeente Zeewolde, 2016). Hierbij wordt specifiek aangegeven dat de gemeente hiervoor geen regeling opstelt om creativiteit volop toe te laten. Omdat het een beleidsplan betreft en er verder geen navraag naar is gedaan, valt de gemeente Zeewolde in de categorie vijf.

Conclusie

In de provincie Flevoland zijn er drie gemeenten die al werken met het uitdaagrecht waarvan één gemeente al daadwerkelijk uitgedaagd is. Daarnaast zijn er drie gemeenten die voornemens hebben om te gaan werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Noordoostpolder, Urk en Almere. Mocht het zo zijn dat de beloofde verdubbeling van het aantal gemeenten dat werkt met het uitdaagrecht, niet behaald dreigt te worden, dan kunnen deze gemeenten benaderd worden vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie om eventuele praktische ondersteuning te bieden voor de implementatie van het uitdaagrecht.

3.2.3. Provincie Friesland

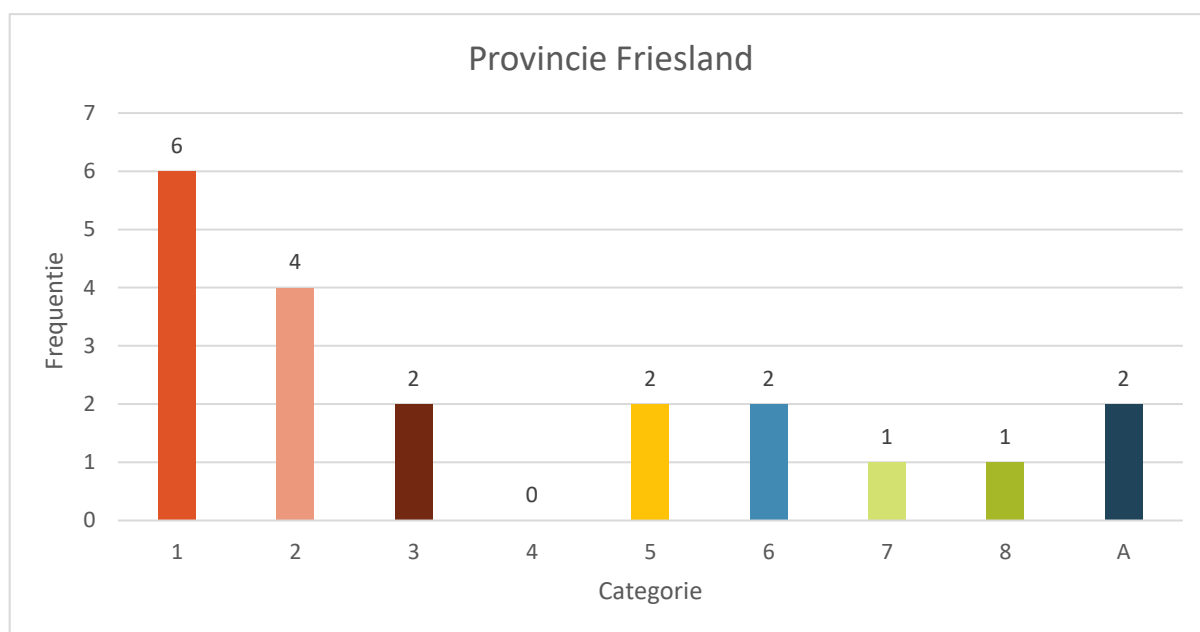
In de provincie Friesland zijn 647 672 mensen woonachtig en de provincie bestaat uit 18 gemeenten (CBS, 2019). Buiten het feit dat de provincie in overleg met het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie op

provinciaal niveau aan het uitwerken is, zijn de gemeenten op lokaal niveau ook bezig met het uitdaagrecht. Of dat zo is en in welke mate dat is, wordt in onderstaande tabel weergegeven door middel van de indeling in categorieën.

Gemeente	Categorie
Achtkarspelen	6
Dantumadiel	5
De Friese Meren	2
Harlingen	2
Heerenveen	5
Leeuwarden	8 en A
Ooststellingwerf	3
Opsterland	6
Smallingerland	3
Súdwest-Fryslân	7 en A
Tietjerksteradiel	2
Vlieland	2

Tabel 3

De bovenstaande gegevens worden in grafiek 3 gevisualiseerd. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen. Daarnaast vallen sommige gemeenten in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Grafiek 3

Voornemens

Er zijn zes gemeenten in de provincie Friesland die voornemens hebben om het uitdaagrecht in hun gemeenten te implementeren. In de gemeente Ooststellingwerf is in 2015 een motie ingediend om wat te gaan doen met het uitdaagrecht (Gemeente Ooststellingwerf, 2015). Echter is het pas in maart 2018 opgenomen in een plan over mogelijke participatie (Gemeente Ooststellingwerf, 2018). Omdat het hier nog steeds om voornemens en geen concrete uitwerking gaat valt de gemeente Ooststellingwerf onder categorie drie. In de gemeente Smallingerland is in 2015 ook een motie aangenomen over het uitdaagrecht en de gemeente is in eerdere inventarisaties ook meegenomen (Gemeente Smallingerland, 2015). Echter is er na 2015 niets meer gebeurd met het uitdaagrecht, vandaar dat de gemeente ook in categorie drie wordt geplaatst.

De gemeente De Friese Meren heeft het uitdaagrecht in het coalitieakkoord en in de programmabegroting opgenomen (Gemeente De Friese Meren, 2019). Daarnaast heeft de gemeente De Friese Meren in het

verleden deelgenomen aan een democratisch testlab georganiseerd vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Gemeente De Friese Meren, z.d.). Maar zoals al blijkt in de weblog van burgemeester Fred Veenstra zijn ze actief bezig met lokale democratie, alleen blijft het met betrekking tot het uitdaagrecht nog tot voornemens (Veenstra, 2019). Vandaar dat de gemeente De Friese Meren ingedeeld wordt in categorie twee. Net als de gemeente De Friese Meren heeft de gemeente Harlingen voornemens opgenomen in de programmabegroting om het uitdaagrecht te gaan toepassen (Gemeente Harlingen, 2018). Echter ontbreekt verdere informatie over het uitdaagrecht, vandaar dat de gemeente Harlingen in categorie twee wordt ingedeeld. De gemeente die ook in categorie twee valt, is de gemeente Tytsjerksteradiel. De gemeente heeft het uitdaagrecht in het coalitieakkoord opgenomen, maar het blijft hier ook bij voornemens (Gemeente Tytsjerksteradiel, 2018). Op 27 mei 2019 werd het uitdaagrecht in de gemeenteraad van Vlieland besproken omdat een wethouder en de gemeentesecretaris naar de inspiratiesessie Right to Challenge waren geweest (Gemeente Vlieland, 2019). Deze inspiratiesessie werd georganiseerd vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie (Lokale Democratie, 2019). In deze raadsvergadering wordt weliswaar door de wethouder aangegeven dat ze het verder gaan uitwerken, maar vooralsnog blijft het hier bij voornemens vandaar dat het onder categorie twee wordt geplaatst.

Werken met

Binnen de provincie Friesland zijn er 5 gemeenten die aanwijsbaar werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Achtkarspelen, Heerenveen, Leeuwarden, Opsterland en Súdwest-Fryslân. Te beginnen met de gemeente Achtkarspelen die al heel snel afstand doet van de term Right to Challenge en in plaats van het uitdaagrecht de Friese term Rjocht fan Sprekken hanteert. Daarnaast heeft de gemeente kaders opgesteld met betrekking tot het overnemen van de uitvoering van de groenvoorziening (Gemeente Achtkarspelen, 2017). Doordat de gemeente Achtkarspelen kaders opgesteld heeft valt het onder categorie zes, omdat het onduidelijk is of de gemeente daadwerkelijk uitgedaagd is. Hier zou navraag naar gedaan kunnen worden.

De gemeente Heerenveen heeft het uitdaagrecht ingevoerd. In 2014 ging de gemeenteraad akkoord met een amendement om het uitdaagrecht toe te voegen aan de Wmo (Gemeente Heerenveen, 2014). De gemeente wordt als zijnde werkende met het uitdaagrecht genoemd door het Landelijks Samenwerkingsverband Actieve bewoners, Netwerk Right to Challenge en een eerdere inventarisatie. Omdat het gaat om een Wmo-beleidsplan wordt de gemeente Heerenveen ingedeeld in categorie vijf. De gemeente Leeuwarden (2019) en de gemeente Súdwest-Fryslân (2018) zijn de enige twee Friese gemeenten die het uitdaagrecht hebben opgenomen in een verordening. Beiden gemeenten hebben het opgenomen in de Wmo-verordening en om die reden vallen ze beiden in categorie negen. De gemeente Súdwest-Fryslân is niet alleen bezig op het gebied van het sociaal domein, maar hebben zij samen met het Netwerk Right to Challenge een leeratelier georganiseerd op het gebied van de energietransitie. Daarnaast draagt de gemeente Súdwest-Fryslân het uitdaagrecht actief uit op de gemeentelijke site (Gemeente Súdwest-Fryslân, z.d.). Dus valt de gemeente daardoor in zowel categorie negen als zeven. De gemeente Leeuwarden is al uitgedaagd dus hierdoor valt de gemeente in zowel categorie acht als negen (Althof, 2016). De laatste gemeente die werkt met het uitdaagrecht is de gemeente Opsterland. In het coalitieakkoord (Gemeente Opsterland, 2018) is het uitdaagrecht al genoemd, vervolgens is het in de ontwikkelagenda opgenomen (Gemeente Opsterland, 2019). In die ontwikkelagenda staat aangegeven dat ze het concreet willen invoeren door middel van het opstellen van spelregels, maar ook wordt aangegeven dat er al wel wordt geëxperimenteerd met het overdragen van taken. Het feit dat ze al aan het experimenteren zijn, geeft aan dat ze al verder zijn dan enkel voornemens. Vandaar dat de gemeente Opsterland in categorie vijf ingedeeld wordt en wanneer de spelregels er daadwerkelijk zijn, zal de gemeente verschuiven naar categorie zes.

De gemeente Dantumadiel krijgt een aparte vermelding omdat het uitdaagrecht niet expliciet genoemd wordt in gemeentelijke stukken, maar met het programma "Goed idee? It is aon jo!" heeft de gemeente een programma opgesteld waardoor initiatieven ingediend kunnen worden (Gemeente Dantumadiel, z.d.). Het programma bestaat uit concrete spelregels en voorwaarden, waardoor het aardig wat weg heeft van het uitdaagrecht, alleen wordt de term niet gebezigd. Dit maakt het lastig om de gemeente te categoriseren. Wanneer het programma gelezen wordt dan valt de volgende passage op: "Groepen van bewoners die dat willen krijgen de ruimte om de openbare ruimte in hun eigen omgeving naar eigen smaak en inzicht in te

richten, in ruil voor de verantwoordelijkheid om die omgeving ook in zelfredzaamheid te onderhouden". In wezen komt dit overeen met de definitie die voor het uitdaagrecht gehanteerd wordt. Om die reden wordt er dan ook voor gekozen om het zo aan te merken. Gezien het feit dat het hier om een concreet beleidsplan met randvoorwaarden gaat wordt de gemeente Dantumadiel gekenmerkt als werkende met het uitdaagrecht in de categorie vijf. Dit brengt het totaal aan gemeenten in de provincie Friesland die werken met het uitdaagrecht tot zes.

Niets

Er zijn 6 gemeenten waar niets over het uitdaagrecht te vinden is of waar duidelijk niet met dit concept gewerkt wordt, dit zijn de gemeenten die allen in categorie één ingedeeld zijn. Het verschilt per gemeente in welke mate ze werken met burgerparticipatie of ontvankelijk zijn voor bewonersinitiatieven.

Conclusie

In de provincie Friesland zijn er vijf gemeenten die werken met het uitdaagrecht, van deze vijf gemeente is de gemeente Leeuwarden reeds uitgedaagd. Er is één gemeente die het uitdaagrecht actief uitdraagt op de gemeentelijke website. Daarnaast zijn er zes gemeenten die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Ooststellingwerf, Smallingerland, De Friese Meren, Harlingen, Tietjerksteradiel en Vlieland. Mocht het zo zijn dat de beloofde verdubbeling van het aantal gemeenten dat werkt met het uitdaagrecht dreigt niet behaald te worden. Dan kunnen deze gemeenten benaderd worden vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie om eventuele praktische ondersteuning te bieden voor de implementatie van het uitdaagrecht.

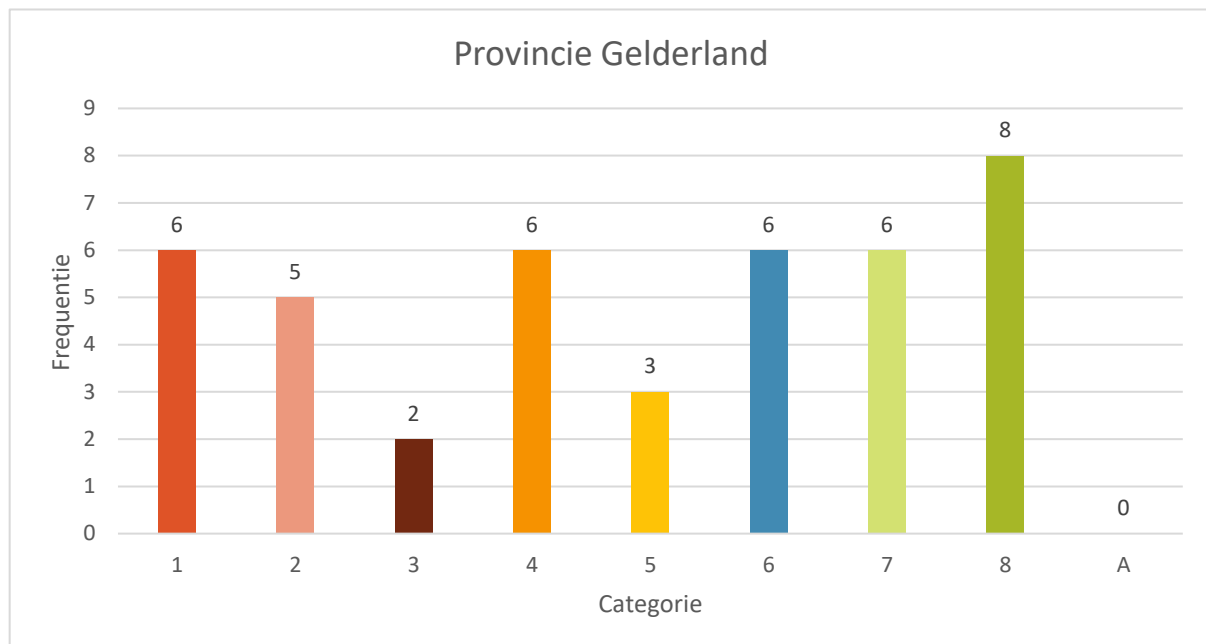
3.2.4. Provincie Gelderland

In de provincie Gelderland wonen 2 071 972 mensen en is met 51 gemeenten een betrekkelijk grote provincie (CBS, 2019). In onderstaande tabel zijn 28 gemeenten weergegeven die voornemens zijn om met het uitdaagrecht te gaan werken of al werken met het uitdaagrecht. Daarnaast is in de rechterkolom weergegeven tot welke categorie de gemeenten behoren.

Gemeenten	Categorie
Apeldoorn	5
Arnhem	8
Barneveld	8
Berg en Dal	2
Beuningen	5
Bronckhorst	2
Culemborg	6, 7 en 8
Doesburg	8
Doetinchem	5
Duiven	2
Ede	8
Ermelo	5
Hattem	5
Lingewaard	6 en 7
Lochem	3
Nijkerk	8
Nijmegen	5
Nunspeet	2
Oldebroek	6
Oude IJsselstreek	4
Overbetuwe	7
Renkum	4
Rheden	6
Scherpenzeel	2
Tiel	7 en 8
Wageningen	6 en 7
Westervoort	3
Zutphen	6, 7 en 8

Tabel 4

In grafiek 4 zijn de gegevens zoals weergegeven in tabel 4 gevisualiseerd. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen. Daarnaast vallen sommige gemeenten in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Grafiek 4

Voornemens

In de provincie Gelderland zijn er zeven gemeenten die voornemens hebben om het uitdaagrecht in te voeren. Te beginnen met de gemeente Berg en Dal, dat het uitdaagrecht behandeld heeft tijdens de begrotingsbehandelingen. Na telefonisch contact bleek dat er op dat moment een participatienota opgesteld wordt waar het uitdaagrecht onderdeel van zal zijn (Gemeente Berg en Dal, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2019). Het gaat hier om concrete voornemens die eerder aan bod kwamen tijdens begrotingsbehandelingen, vandaar dat de gemeente ingedeeld wordt in categorie twee. De gemeente Bronckhorst heeft het uitdaagrecht opgenomen in het coalitieakkoord vandaar dat deze ook in categorie twee valt (Gemeente Bronckhorst, 2018). Na contact met de gemeente werd echter niet duidelijk in hoeverre het uitdaagrecht nog actueel is in de gemeente Bronckhorst (Gemeente Bronckhorst, persoonlijke communicatie, 18 november 2019).

In de gemeente Duiven werd in de voorjaarsnota 2019 aangegeven dat er met het uitdaagrecht geëxperimenteerd gaat worden in 2020 (Gemeente Duiven, 2019). Omdat het hier een voornemen betreft, valt de gemeente Duiven in categorie twee. In 2014 is in de gemeenteraad van de gemeente Lochem een motie aangenomen waarin de raad het college vroeg het uitdaagrecht breed te ondersteunen (Gemeente Lochem, 2014). In 2017 is er nog een motie aangenomen waarin men vraagt een verordening op te stellen, naast het feit dat het uitdaagrecht mogelijk gemaakt werd door de eerdere motie (Gemeente Lochem, 2017). Echter zoals ook in de motie van 2017 wordt aangegeven, is er wel budget beschikbaar gesteld maar gebeurt hier niets mee vandaar dat de gemeente Lochem gekenmerkt wordt als niet werkend met het uitdaagrecht, maar voornemens is en dus onder categorie drie valt. In de gemeente Nunspeet is in "Samen Verder Beleidsplan Wet maatschappelijke ondersteuning 2017-2021" aangegeven dat er onderzocht moest gaan worden wat de mogelijkheden van het uitdaagrecht zijn (Gemeente Nunspeet, 2017). Daarnaast diende er een plan van aanpak opgesteld te worden. Omdat er verder geen vervolg meer aan is gegeven wordt de gemeente Nunspeet gekenmerkt als voornemens hebbende en ingedeeld in categorie twee en niet in categorie vijf.

In de gemeente Scherpenzeel staat in het coalitieakkoord vermeld dat het uitdaagrecht onderzocht zal worden (Gemeente Scherpenzeel, 2018). Echter vallen er verder geen vervolgtacties of documenten te vinden met betrekking tot het uitdaagrecht. Vandaar dat de gemeente Scherpenzeel in categorie twee geplaatst wordt.

Op 1 juli 2019 is in de gemeente Westervoort een motie aangenomen met betrekking tot het uitdaagrecht (Gemeente Westervoort, 2019). Om deze reden wordt de gemeente Westervoort in de categorie drie geplaatst.

Werken met

In de provincie Gelderland werken 21 gemeenten met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Apeldoorn, Arnhem, Barneveld, Beuningen, Culemborg, Doesburg, Doetinchem, Ede, Ermelo, Hattem, Lingewaard, Oldebroek, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Tiel, Wageningen en Zutphen.

In de gemeente Apeldoorn is op 10 oktober 2018 een motie aangenomen met betrekking tot het uitdaagrecht (Gemeente Apeldoorn, 2018). Hierin werd opgenomen dat het college ging onderzoeken op welke dossiers het uitdaagrecht toegepast zou kunnen worden en hoe ze inwoners kunnen informeren en enthousiasmeren. Daarnaast wilden ze deelnemen aan het experimentprogramma van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Vervolgens is er in de voorjaarsnota €700.000,- gereserveerd, specifiek voor het uitdaagrecht. De volgende stap is het opstellen van een concept nota algemene voorzieningen geweest, waar het uitdaagrecht onderdeel van is. Op 3 februari 2020 zal de Subsidieregeling Algemene Voorzieningen gepubliceerd worden, onderdeel hiervan is een initiatievenregeling met het uitdaagrecht erin verwerkt (Gemeente Apeldoorn, 2019). Omdat er in de gemeente Apeldoorn de voornemens in concrete stappen zijn omgezet, wordt de gemeente gecategoriseerd als categorie 5, werkend met het uitdaagrecht. De exacte huidige stand van zaken is niet bekend.

De gemeente Apeldoorn is ook in 2016 al uitgedaagd door buurtcoöperatie Zuid Doet Samen. Vandaar dat de gemeente ingedeeld wordt in categorie

In de gemeente Arnhem is op 17 september 2019 in samenwerking met Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners een Community of Practice georganiseerd. Deze was bedoeld om actieve bewoners en gemeenteambtenaren te laten zien wat het uitdaagrecht in de praktijk is. Dit keer was het Spijkerkwartier in Arnhem het praktijkvoorbeeld. Een wijk die raamprostitutie en veel drugsoverlast kende, maar die mede door toedoen van inwoners helemaal is opgebloeid. Voorbeelden hiervan waren een door inwoners ontwikkeld parkeerplan en het groener maken van de wijk. Het groener maken van de wijk had een meerwaarde, omdat het is bedoeld om regenwater op te vangen en waterschade te voorkomen (LSA, 2019). Omdat de gemeente Arnhem al daadwerkelijk uitgedaagd wordt valt de gemeente in de categorie acht.

Op 19 april 2017 is er in de gemeente Barneveld een initiatiefvoorstel met betrekking tot het uitdaagrecht aangenomen. Vervolgens heeft de gemeente onderzoek laten doen door studenten. Naar aanleiding daarvan heeft de gemeente Barneveld een officiële uitdaagrecht ambtenaar ingesteld. Echter werden bij deze ambtenaar geen uitdagingen ingediend. Toch is de gemeente Barneveld uiteindelijk wel uitgedaagd, maar niet via de officieel aangestelde ambtenaar. Dit is namelijk via de projectleider Beheer Openbare Ruimte gelopen (Gemeente Barneveld, persoonlijke communicatie, 15 oktober 2019). Het ging om een speelplaats in Terschuur, een dorp dat pas in 2021 aan de beurt zou zijn voor het aanleggen een nieuwe speelplaats. De inwoners van Terschuur vonden dit echter te ver in de toekomst (Van Amerongen, 2019). Aan de hand van het uitdaagrecht heeft de projectleider aangegeven dat de inwoners het heft zelf in handen konden nemen. Er zijn toen meerdere inspraakavonden georganiseerd waar iedereen in het dorp voor uitgenodigd was. De bouw van de speeltoestellen wordt verzorgd door erkende leveranciers in verband met verplichte veiligheidscertificaten. Maar doordat inwoners zelf de grond verbouwden en het graafwerk verrichtten was er meer geld over voor betere speeltoestellen. Als gekeken wordt naar het uitdaagrecht en daarbij ook het overnemen van het budget dan lag het budgetbeheer in verband met belastingvoordeel bij de gemeente. Door deze ingediende uitdaging valt de gemeente Barneveld in categorie acht.

De gemeente Beuningen heeft intern een denktank ingesteld die medewerkers kan ondersteunen met betrekking tot bewonersinitiatieven en dit geldt ook voor het uitdaagrecht (Gemeente Beuningen, 2018). Omdat het gaat om een beleidsplan en een interne organisatie aanpassing valt de gemeente Beuningen in categorie vijf.

Op de website van de gemeente Culemborg is een initiatievenloket waar ook initiatieven in het kader van het uitdaagrecht ingediend kunnen worden (Gemeente Culemborg, z.d.). Na navraag bij de gemeente bleek dat hier één uitdaging was ingediend, het betrof Culemborg Herstelt (Gemeente Culemborg, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2019). Omdat de gemeente Culemborg al daadwerkelijk is uitgedaagd en het op de gemeentelijke site mét randvoorwaarden erbij heeft opgenomen valt de gemeente onder categorie zes, zeven en acht.

In de gemeente Doesburg is het uitdaagrecht ingevoerd. Het uitdaagrecht is onderdeel van de beleidsregel subsidie innovatie sociaal domein gemeente Doesburg 2017 (Gemeente Doesburg, 2017). Na navraag bij de gemeente Doesburg kwamen er verschillende concrete voorbeelden van ingediende uitdagingen naar voren. Deze uitdagingen waren binnengekomen na het uitschrijven van een prijsvraag. De verantwoordelijke ambtenaren gaven wel aan dat de praktijk van het uitdaagrecht vaak wat weerbarstig is. Het is afhankelijk van de bereidheid van initiatiefnemers, omdat de plannen of de uitvoering van taken veel van deze initiatiefnemers vergen. Zij benadrukten dan ook de faciliterende rol die de lokale overheid hierbij moet spelen om deze initiatiefnemers zo goed mogelijk te ondersteunen. Anders bestaat de kans dat het enthousiasme van initiatiefnemers omslaat in frustratie (Gemeente Doesburg, persoonlijke communicatie, 22 oktober 2019). Omdat de gemeente Doesburg al concreet is uitgedaagd valt de gemeente onder categorie acht.

De gemeente Doetinchem is in eerdere inventarisaties meegerekend als zijnde werkend met het uitdaagrecht. Het college van B&W heeft in reactie op de ontvangen brief van het Netwerk Right to Challenge aangegeven dat het zeker interesse heeft in het onderwerp en de ontwikkeling van de ontvankelijkheid voor bewonersinitiatieven voortzet. De kanttekening die ze hierbij maken, is dat het wellicht niet naadloos in het stramien van het uitdaagrecht zou passen zoals gehanteerd in de brief van het Netwerk Right to Challenge. Het college geeft daarom de voorkeur boven het aanhouden van de eigen aanpak. De reden hiervoor is dat het college vanuit het principe 'van buiten naar binnen' wil werken en maatwerk per initiatief wil leveren. Daarom is het college minder gericht op het formeel 'dichttimmeren' van alle mogelijkheden (Gemeente Doetinchem, 2019). Het feit dat de gemeente Doetinchem haar eigen aanpak hanteert, doet niet af aan het feit dat ze werken met het uitdaagrecht. Dit doet de gemeente namelijk op basis van het traject Samenwerken in Doetinchem. Omdat bij de initiatieven die genoemd worden, Stadskamer en Doetebol, onduidelijk is of dit het uitdaagrecht betreft, wordt de gemeente in categorie vijf ingedeeld en niet in categorie acht.

In het gemeenteblad van Ede is op 25 juli 2019 de Edese participatie-aanpak gepubliceerd (Gemeente Ede, 2019). Dit is een besluit van de gemeenteraad houdende de regels met betrekking tot participatie. Hier is het uitdaagrecht met toelichting in opgenomen. In het besluit staat aangegeven dat de gemeente openstaat voor vormen van democratische vernieuwing zoals het uitdaagrecht. In de toelichting wordt aangegeven dat het uitdaagrecht niet geheel nieuw is in de gemeente Ede. Hierbij worden twee voorbeelden gegeven waar de gemeente is uitgedaagd en om die reden wordt de gemeente Ede in categorie acht ingedeeld.

De gemeente Ermelo heeft het uitdaagrecht opgenomen in het subsidiebeleidskader 2018-2022 (Gemeente Ermelo, 2018). Na contact met de gemeente werd duidelijk dat er een startnotitie wordt opgesteld met betrekking tot het uitdaagrecht (Gemeente Ermelo, persoonlijke communicatie, 22 oktober 2019). Het uitdaagrecht zal niet ingekaderd worden op één specifiek beleidsterrein. De Stentor berichtte hier in december 2019 over (Koopman, 2019). Deze zal in januari 2020 in de gemeenteraad behandeld worden. Omdat het uitdaagrecht al eerder was opgenomen in het subsidiebeleidskader en er nu als opvolging een startnotitie wordt opgesteld, valt de gemeente Ermelo in categorie vijf.

De gemeente Hattem is in eerdere inventarisaties al opgenomen, omdat het uitdaagrecht daar al in 2015 geïntroduceerd is. Dit is gebeurd na onderzoek en advies van een groep trainees (Gemeente Hattem, 2015). Het proces is als volgt ingericht: een groep inwoners of bedrijven krijgen het recht een publieke taak uit te voeren als zij aannemelijk kunnen maken dat ze het beter kunnen dan de gemeente. De gemeente zal initiatiefnemers uitnodigen het plan te presenteren aan een commissie van bewoners, ervaringsdeskundigen en ambtenaren. Deze commissie brengt een advies uit aan het college van B&W. Het is onduidelijk in hoeverre de gemeente Hattem initiatieven heeft binnengekregen, hier kan navraag naar gedaan worden. Hoewel dit onduidelijk is, maar er wel een compleet proces is ingericht, valt de gemeente in categorie vijf.

De gemeente Lingewaard maakt het op de gemeentelijke site mogelijk om initiatieven in te dienen in het kader van het uitdaagrecht (Gemeente Lingewaard, z.d.). Dit vloeit voort uit de nota Ruimte voor initiatieven daterend uit 2017 (Gemeente Lingewaard, 2017). Omdat het niet duidelijk is of er daadwerkelijk uitdagingen zijn ingediend, wordt er geadviseerd hier navraag naar te doen. Omdat de gemeente Lingewaard zowel randvoorwaarden voor het uitdaagrecht heeft opgesteld en het op de website vermeldt, wordt de gemeente ingedeeld in zowel categorie zes als zeven.

In de gemeente Nijkerk is het uitdaagrecht ingevoerd, alleen verdient het volgens sommige partijen in de gemeenteraad meer aandacht. Het groenbeheer is bijvoorbeeld in sommige wijken al door inwoners overgenomen en is de gemeente ontvankelijk voor initiatieven (Gemeente Nijkerk, z.d.). De gemeente noemt het zelf niet het uitdaagrecht maar als je de definitie ernaast houdt, is het in de praktijk wel het uitdaagrecht, tot aan de overname van budget toe. Vandaar dat de gemeente Nijkerk in categorie acht geplaatst wordt.

In de gemeente Nijmegen is in 2015 de motie “Driemaal Buurtrecht” aangenomen door de gemeenteraad. Echter uit een raadsvergadering in 2017 waarin de stand van zaken is opgenomen met betrekking tot een aantal moties, waaronder de motie “Driemaal Buurtrechten”, blijkt dat er op het gebied van het uitdaagrecht nog niets gebeurd is (Gemeente Nijmegen, 2017). Er werd zelfs gesproken over het afvoeren van de motie. In juli 2018 komt er vervolgens duidelijkheid in een nieuwe voortgangsrapportage van de moties (Gemeente Nijmegen, 2018). Hier wordt betoogd dat de buurtrechten en met name het uitdaagrecht niet vastgelegd hoeven te worden. Het argument hiervoor is de al bestaande interactie tussen gemeente en inwoners. Dit komt ook naar voren in het initiatiefvoorstel inwonersparticipatie dat op 8 mei 2019 aangenomen is (Gemeente Nijmegen 2019). De nadruk ligt hier sterk op het samenwerken van gemeente en inwoners. De gemeente Nijmegen is in eerdere inventarisaties meegenomen door de voorgaande moties. In het initiatiefvoorstel wordt het actief betrekken van inwoners in alle fasen van beleid, waaronder de uitvoering, genoemd. Omdat het hier een voorstel met betrekking tot inwonersparticipatie betreft wordt de gemeente Nijmegen in categorie vijf ingedeeld.

In reactie op de ontvangen brief van het Landelijk Netwerk Right to Challenge heeft het college van B&W van de gemeente Oldebroek een antwoord teruggestuurd (Gemeente Oldebroek, 2019). Hierin geeft het college duidelijk aan dat de gemeente al uitgedaagd wordt, waarbij concrete voorbeelden worden genoemd. In deze voorbeelden worden uitvoerende taken door inwoners overgenomen. Hier kan echter nog verder navraag naar gedaan worden voor een preciezere omschrijving. Het college is dan ook van mening dat het uitnodigende beleid van de gemeente Oldebroek inhoudelijk aansluit bij het uitdaagrecht. Daarnaast geven zij aan voorkeur voor hun eigen aanpak te hebben, ‘Oldebroek voor Mekaar’, en dan ook geen nieuw protocol of instrumentarium hiervoor in te willen voeren. Gezien het feit dat het Oldebroeks beleid inhoudelijk gezien overeenkomt met het uitdaagrecht en er inderdaad gemeentelijke taken op de uitvoering overgenomen worden, wordt de gemeente Oldebroek geplaatst in categorie acht.

In de gemeente Oude IJsselstreek is Otwin van Dijk burgemeester, initiatiefnemer van het opnemen van het uitdaagrecht in de Wet maatschappelijke ondersteuning. Binnen de gemeente Oude IJsselstreek wordt er samengewerkt met verschillende partners van het samenwerkingsprogramma. Waaronder de Landelijke Vereniging Kleine Kernen, LSA en Nederland Zorgt Voor Elkaar. Samen met de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen is de gemeente Oude IJsselstreek als pilotgemeente aan de slag gegaan met het uitdaagrecht. Deze pilot was specifiek gericht op de omgevingswet. Omdat de gemeente Oude IJsselstreek concrete stappen neemt in samenwerking met verschillende partners, wordt de gemeente in categorie vier geplaatst.

Op de gemeentelijke site van de gemeente Overbetuwe is het mogelijk om een uitdaging in te dienen (Gemeente Overbetuwe, z.d.). De juridische basis voor het uitdaagrecht in de gemeente Overbetuwe ligt in de Wet maatschappelijke ondersteuning. Doordat er online een uitdaging ingediend kan worden valt de gemeente Overbetuwe in categorie zeven. Het uitdaagrecht wordt daarnaast via Twitter actief op social media uitgedragen door de gemeente Overbetuwe (2017). Eventuele navraag naar concrete uitdagingen zou nog gedaan kunnen worden.

In de gemeente Renkum is samen met het landelijke netwerk Right to Challenge een plan van aanpak voor het uitdaagrecht opgesteld (Gemeente Renkum, 2019). De gemeenteraad heeft dit op 9 oktober 2019

aangenomen. Omdat het hier gaat om een heel concreet plan van aanpak dat opgesteld is met een van de partners, wordt de gemeente Renkum in de categorie vier gecategoriseerd.

In de gemeente Rheden is op 28 oktober 2014 een motie aangenomen met betrekking tot het uitdaagrecht. Om het uitdaagrecht financieel te borgen zijn er nadere regels opgesteld wat betreft de subsidieverlening aan inwonersinitiatieven (Gemeente Rheden, 2018). Omdat de gemeente regels heeft opgesteld ten aanzien van het uitdaagrecht wordt de gemeente Rheden in categorie zes geplaatst.

In de gemeente Tiel wordt het onderhoud en het beheer van speeltuinen overgenomen door inwoners. Dit doet de gemeente onder het mom van "Tiel Speelt". Zij vermelden dit ook op de gemeentelijke website echter wordt de term uitdaagrecht hier niet aan gehangen (Gemeente Tiel, z.d.). Hierdoor valt de gemeente Tiel in categorie zeven en acht.

De gemeente Wageningen heeft het programma "Samen Wageningen" opgezet, hier is een uitvoeringskader voor opgesteld (Gemeente Wageningen, 2018). Daarnaast wordt het uitdaagrecht vermeld op de gemeentelijke website met een naam en contactgegevens erbij (Gemeente Wageningen, z.d.). Omdat het op de site wordt vermeld en er een uitvoeringskader is wordt de gemeente Wageningen in categorie zes en zeven geplaatst.

Ook op de gemeentelijke website van de gemeente Zutphen kan het uitdaagrecht teruggevonden worden (Gemeente Zutphen, z.d.). Omdat de gemeente Zutphen alles uitgewerkt heeft staan op de gemeentelijke site met onder meer randvoorwaarden erbij, wordt de gemeente in zowel categorie zes als zeven geplaatst. Echter staan er ook voorbeelden bij van daadwerkelijke uitdagingen, dus valt de gemeente ook onder categorie acht.

Niets

Naast de groepen gemeenten die voornemens hebben of werken met het uitdaagrecht is er ook een groep die niets lijkt te doen met betrekking tot het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten die vallen onder categorie één. Dat er bij deze gemeenten niets vindbaar was met betrekking tot het uitdaagrecht, hoeft niet te betekenen dat ze niets met het uitdaagrecht, bewonersinitiatieven of burgerparticipatie doen. Het was echter niet vindbaar op de gemeentelijke site, raadsinformatiesysteem of ander zoekmiddel. Deze gemeenten geven op verschillende en eigen wijzen invulling aan inwonersinitiatieven of burgerparticipatie.

Conclusie

Concluderend kan over de provincie Gelderland gezegd worden dat een groot deel van de gemeenten, 20 van de 51, werkt met het uitdaagrecht. Zes van de 20 gemeenten die werken met het uitdaagrecht zijn inmiddels uitgedaagd. Daarnaast zijn er vier gemeenten die uitdaagrecht actief uitdragen op de gemeentelijke site. Er is een groep van acht gemeenten die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Berg en Dal, Bronckhorst, Duiven, Lochem, Nunspeet, Scherpenzeel, Tiel en Westervoort. Mocht het zo zijn dat de beloofde verdubbeling van het aantal gemeenten dat werkt met het uitdaagrecht dreigt niet behaald te worden. Dan kunnen deze gemeenten benaderd worden vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie om eventuele praktische ondersteuning te bieden voor de implementatie van het uitdaagrecht.

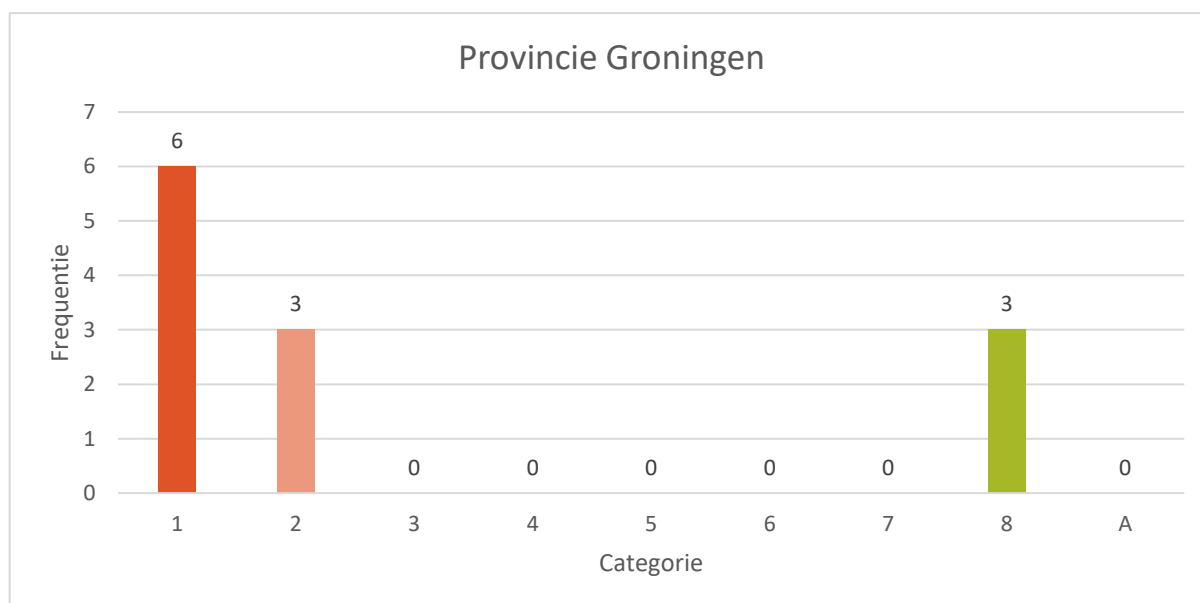
3.2.5. Provincie Groningen

In de provincie Groningen zijn 583 990 mensen woonachtig en de provincie bestaat uit 12 gemeenten (CBS, 2019). In onderstaande tabel zijn in de kolom links de 6 gemeenten weergegeven die werken met het uitdaagrecht of voornemens zijn met het uitdaagrecht te gaan werken. In de rechterkolom de categorie waartoe de gemeente behoort.

Gemeente	Categorie
Delfzijl	8
Groningen	8
Het Hogeland	2
Loppersum	8
Midden-Groningen	2
Oldambt	2

Tabel 5

In grafiek 5 zijn de gegevens, zoals hierboven worden vermeld, gevisualiseerd. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen.

Grafiek 5

Voornemens

In de provincie Groningen zijn er drie gemeenten die voornemens hebben om te gaan werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Het Hogeland, Midden-Groningen en Oldambt. Bij de gemeente Het Hogeland is het uitdaagrecht opgenomen in collegeakkoord met als doel ermee te gaan experimenteren (Gemeente Het Hogeland, 2019). Daarom valt de gemeente Het Hogeland in categorie twee. In de gemeente Midden-Groningen wordt het uitdaagrecht in verschillende voorjaarsnota's en programmabegrotingen genoemd. De gemeente Midden-Groningen is aan het overwegen om een verordening burgerinitiatief op te stellen. De reden hiervoor is dat de gemeente Midden-Groningen een fusiegemeente is en de gemeenten waaruit het gevormd is over een soortgelijke verordening beschikten. Nu is de gemeente Midden-Groningen aan het overwegen om een soortgelijke verordening op te stellen waar het uitdaagrecht onderdeel van is (Gemeente Midden-Groningen, 2019). Omdat het alleen voornemens betreft in deze documenten wordt de gemeente Midden-Groningen in categorie twee geplaatst. In een evaluatie van het gebiedsgericht werken in de gemeente Oldambt wordt geadviseerd om het uitdaagrecht in te voeren of te onderzoeken om in te voeren (Gemeente Oldambt, 2019). Hier is de gemeente Oldambt nog niet mee aan de slag gegaan dus het betreft nog steeds een voornemen, vandaar dat het in categorie twee wordt geplaatst.

Werken met

In de provincie Groningen zijn er drie gemeenten die werken met het uitdaagrecht, al deze drie gemeenten zijn ook al daadwerkelijk uitgedaagd. In de gemeente Delfzijl is het uitdaagrecht ingevoerd zo blijkt in een evaluatie van de beleidsdoelen en in hoeverre die behaald zijn (Gemeente Delfzijl, 2017). Daarnaast wordt in eerder uitgevoerde inventarisaties aangegeven dat de gemeente Delfzijl al is uitgedaagd. In de programmabegroting 2020 wordt dan ook aangegeven dat de gemeente Delfzijl veel initiatieven ontvangt (Gemeente Delfzijl, 2019). In de gemeente Groningen zelf is het uitdaagrecht ook ingevoerd. Daarnaast is de gemeente ook al uitgedaagd. Een voorbeeld hiervan is het buurtbedrijf dat door een vrijwilliger is gestart in de wijk Selwerd (Wijkbedrijf Selwerd, z.d.). Dit initiatief is bedoeld om mensen in de bijstand kennis te laten maken met ondernemen en werkervaring op te laten doen. In de gemeente Loppersum is het uitdaagrecht ook ingevoerd en de gemeente is uitgedaagd. Dorpscoöperatie MiddelSoam heeft bijvoorbeeld de gemeente in het kader van het uitdaagrecht uitgedaagd om de taken van twee andere instellingen over te nemen voor hetzelfde bedrag als deze samen ontvangen (Gemeente Loppersum, 2019).

Niets

In de provincie Groningen zijn er zes gemeenten die niets met het uitdaagrecht lijken te doen. Dit zijn de

gemeenten die onder categorie één vallen. Bij deze gemeenten viel er niets te vinden dat wees in de richting van uitdaagrecht op de gemeentelijke site, in het raadsinformatiesysteem of via een ander zoekmiddel. Deze gemeenten geven op verschillende en eigen wijzen invulling aan inwonersinitiatieven of burgerparticipatie.

Conclusie

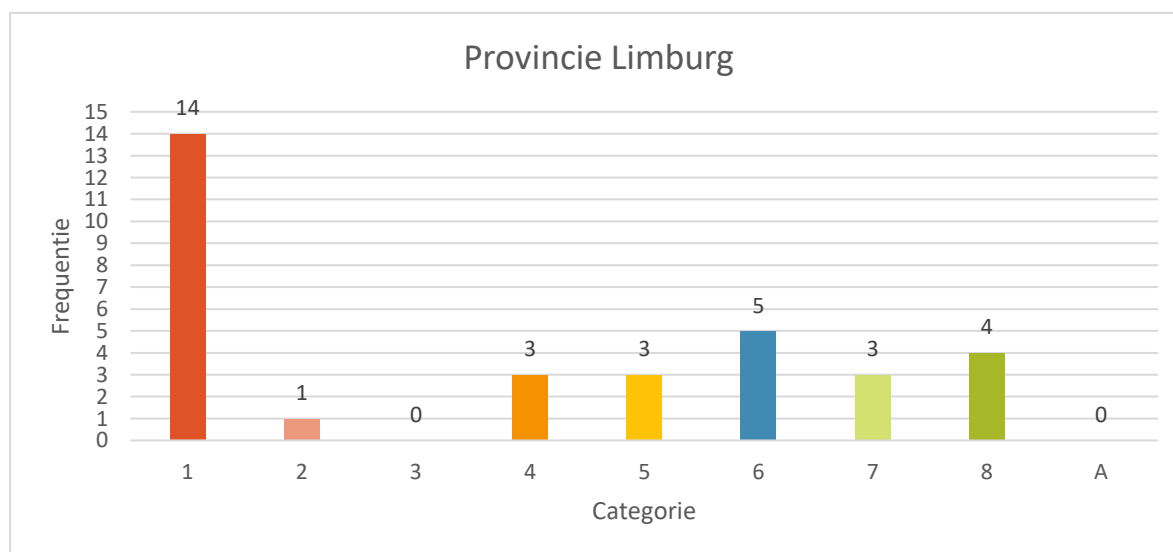
Concluderend kan gezegd worden dat er drie gemeenten in de provincie Groningen werken met het uitdaagrecht en daarnaast ook alle drie daadwerkelijk uitgedaagd zijn. Daarnaast zijn er drie gemeenten die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Het Hogeland, Midden-Groningen en Oldambt. Mocht het zo zijn dat de beloofde verdubbeling van het aantal gemeenten dat werkt met het uitdaagrecht dreigt niet behaald te worden. Dan kunnen deze gemeenten benaderd worden vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie om eventuele praktische ondersteuning te bieden voor de implementatie van het uitdaagrecht.

3.2.6. Provincie Limburg

In de provincie Limburg zijn 1 116 137 mensen woonachtig, de provincie bestaat uit 31 gemeenten (CBS, 2019). De 17 gemeenten die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht of werken met het uitdaagrecht en tot welke categorie ze behoren zijn weergegeven in onderstaande tabel. In grafiek 6 zijn de gegevens van onderstaande tabel gevisualiseerd. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen. Daarnaast vallen sommige gemeenten in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Gemeente	Categorie
Beekdaelen	5
Beesel	2
Bergen (Limburg)	4
Gennep	4
Horst aan de Maas	4
Kerkrade	5
Maastricht	6
Mook en Middelaar	5
Nederweert	7
Peel en Maas	8
Roerdalen	8
Roermond	6 en 7
Sittard-Geleen	8
Stein	8
Valkenburg aan de Geul	6
Venlo	6
Weert	6 en 7

Tabel 6

Grafiek 6

Voornemens

Er is slechts één gemeente in de provincie Limburg die voornemens is om met het uitdaagrecht te gaan werken. Dat is namelijk de gemeente Beesel. De gemeente Beesel heeft het opgenomen in de Programmabegroting 2019, waarin ze aangeven meer ruimte te willen geven aan de gemeenschap (Gemeente Beesel, 2018). Echter valt er daarna niets meer te vinden over het uitdaagrecht en zowel telefonisch als schriftelijk contact leverden verder niets op. Vandaar dat ze in categorie twee van voornemens vallen.

Werken met

In de provincie Limburg zijn 16 gemeenten die werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Beekdaelen, Bergen, Gennep, Horst aan de Maas, Kerkrade, Maastricht, Mook en Middelaar, Nederweert, Peel en Maas, Roerdalen, Roermond, Sittard-Geleen, Stein, Valkenburg aan de Geul, Venlo en Weert.

Het uitdaagrecht stond vermeld in het “Cahier Zelfsturing” van de gemeente Beekdaelen (2019) en na telefonisch contact bleek dat ze het uitdaagrecht op het moment aan het uitrollen zijn in de gemeente Beekdaelen (Gemeente Beekdaelen, persoonlijke communicatie, 21 oktober 2019). Omdat het in een beleidsplan staat opgenomen en na navraag bleek dat de gemeente regels gaat opstellen, valt de gemeente Beekdaelen in categorie vijf. De gemeente Bergen heeft het uitdaagrecht opgenomen in het Beleidsplan Sociaal Domein 2019-2022 (Gemeente Bergen, 2019). Na telefonische navraag bleek dat ze samen met iemand van Nederland Zorgt Voor Elkaar bezig zijn om het uitdaagrecht te implementeren in de gemeentelijke organisatie (Gemeente Bergen, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2019). Om die reden wordt de gemeente Bergen in categorie vier geplaatst.

De gemeente Gennep is samen met het Netwerk Right to Challenge bezig het uitdaagrecht te implementeren binnen de gemeente. Vandaar dat de gemeente Gennep in categorie vier wordt geplaatst. De gemeente Horst aan de Maas is deelnemer geweest aan het leeratelier dat georganiseerd werd door het Netwerk Right to Challenge. Vandaar dat de gemeente Horst aan de Maas in categorie vier wordt ingedeeld. De gemeente Kerkrade heeft het uitdaagrecht in het Meerjarenbeleidsplan Maatschappelijke ondersteuning 2019-2022 opgenomen (Gemeente Kerkrade, 2019). Hierom wordt de gemeente Kerkrade in de categorie vijf geplaatst. De gemeente Maastricht heeft randvoorwaarden opgesteld voor het uitdaagrecht en noemen dit dan ook het Maastrichts Uitdagingsrecht. Daarom valt de gemeente Maastricht in categorie zes. De gemeente Mook en Middelaar heeft in de Notitie Burgerparticipatie 2016 aangegeven hoe zij invulling zullen geven aan het uitdaagrecht (Gemeente Mook en Middelaar, 2016). Vandaar dat zij in categorie vijf worden geplaatst.

De gemeente Nederweert heeft op de gemeentelijke website aangegeven dat het zich graag laat uitdagen door initiatieven uit de maatschappij (Gemeente Nederweert, z.d.). Dit is ook het geval wanneer inwoners taken willen overnemen. Of de gemeente daadwerkelijk wordt uitgedaagd kan nog nagevraagd worden. Vandaar dat de gemeente Nederweert in categorie zeven wordt geplaatst.

De gemeente Peel en Maas is al 15 jaar actief met zelfsturing door inwoners, de gemeente heeft hierin een uitnodigende en uitdagende rol naar de dorpskernen toe. Dus het is een ander soort uitdaagrecht, maar in wezen wel uitdaagrecht (Gemeente Peel en Maas, 2017). Verschillende gemeentelijke taken zijn dan ook al overgenomen, vandaar dat de gemeente Peel en Maas in categorie acht wordt geplaatst. De gemeente Roerdalen noemt het misschien geen uitdaagrecht, maar in de gemeente zijn er tal van initiatieven. Hier vallen ook initiatieven onder het mom van het uitdaagrecht onder, zoals de overname en het beheer van een sporthal door de handbalclub (Gemeente Roerdalen, z.d.). Daarom valt de gemeente Roerdalen onder categorie acht. De gemeente Roermond heeft op de gemeentelijke website een landingspagina voor initiatieven. Op deze pagina is er ook de mogelijkheid om een uitdaging in de trant van het uitdaagrecht in te dienen. Tevens staan op deze pagina de spelregels met betrekking tot het uitdaagrecht vermeld (Gemeente Roermond, z.d.). De gemeente Roermond valt daarom onder categorie zes en zeven.

In de gemeente Sittard-Geleen is in 2016 een motie aangenomen voor de invoering van het uitdaagrecht. Nu leek er daarna niets mee gebeurd te zijn, maar bij de beantwoording van de technische vragen over de Jaarrekening 2018 wordt vermeld dat dit wel het geval is (Gemeente Sittard-Geleen, 2019). Zo is de gemeente al uitgedaagd in het kader van de tuinmandeals, waarbij het gaat om inwoners die taken van de gemeente overnemen met betrekking tot de groenvoorziening. De gemeente Sittard-Geleen is voornemens om het

uitdaagrecht nog beter te kunnen faciliteren. Omdat de gemeente Sittard-Geleen reeds is uitgedaagd, wordt de gemeente in categorie acht geplaatst. De gemeente Stein is ook uitgedaagd door initiatieven vanuit bewoners, bewonersgroepen beheren verschillende voorzieningen in de gemeente Stein (Gemeente Stein, z.d.). Dit komt tot stand door de DOPsgewijze aanpak van de gemeente, het dorpsontwikkelingsproces (Gemeente Stein, 2015). Omdat de gemeente Stein al daadwerkelijk is uitgedaagd, valt de gemeente onder categorie acht.

De gemeente Valkenburg aan de Geul hanteert niet de term uitdaagrecht, maar is ontvankelijk voor initiatieven die de uitvoering van gemeentelijke taken overnemen door middel van het Burgerkracht Stimuleringsfonds (Gemeente Valkenburg aan de Geul, z.d.). Dit is in wezen het uitdaagrecht en hiervoor heeft de gemeente nadere regels opgesteld (Gemeente Valkenburg aan de Geul, 2016). Om die reden wordt de gemeente Valkenburg aan de Geul in categorie zes geplaatst.

De gemeente Venlo organiseerde een uitdaging voor een bepaald kavel. Het creëert hiermee ruimte voor initiatieven vanuit bewoners in de aanbesteding. Het is een wat ongebruikelijke vorm van het uitdaagrecht, maar het geeft wel aan dat de gemeente ermee werkt. De gemeente heeft een leidraad met randvoorwaarden geschreven en valt daardoor in categorie zes.

De gemeente Weert heeft een Subsidieregeling Burgerinitiatieven vastgesteld waarin het uitdaagrecht als sub j is opgenomen in artikel 1 (Gemeente Weert, 2019). Daarnaast kunnen inwoners initiatieven aanmelden op de gemeentelijke site (Gemeente Weert, z.d.). Het is echter onduidelijk in hoeverre de gemeente is uitgedaagd, hier zou nog navraag naar gedaan kunnen worden. Omdat de gemeente Weert zowel regels heeft opgesteld als de mogelijkheid op de gemeentelijke site hanteert, valt de gemeente onder categorie zes en zeven.

Niets

In de provincie Limburg zijn er tot slot 14 gemeenten waarover niets gevonden werd in relatie tot het uitdaagrecht. Bij deze gemeenten verschilt het in welke mate ze actief zijn met burgerparticipatie of hoe zij zich verhouden tot bewonersinitiatieven. Dit zijn de gemeenten die onder categorie één vallen.

Conclusie

Concluderend kan gezegd worden dat er 16 gemeenten in de provincie Limburg zijn die werken met het uitdaagrecht. Van de 16 zijn er vier al daadwerkelijk uitgedaagd en dragen vier gemeenten het uitdaagrecht actief uit op hun website. In de provincie Limburg is er slechts één gemeente die eventueel benaderd zou kunnen worden om te gaan werken met het uitdaagrecht, dit betreft de gemeente Beesel. Dit is in het geval de beloofde verdubbeling niet gehaald dreigt te worden.

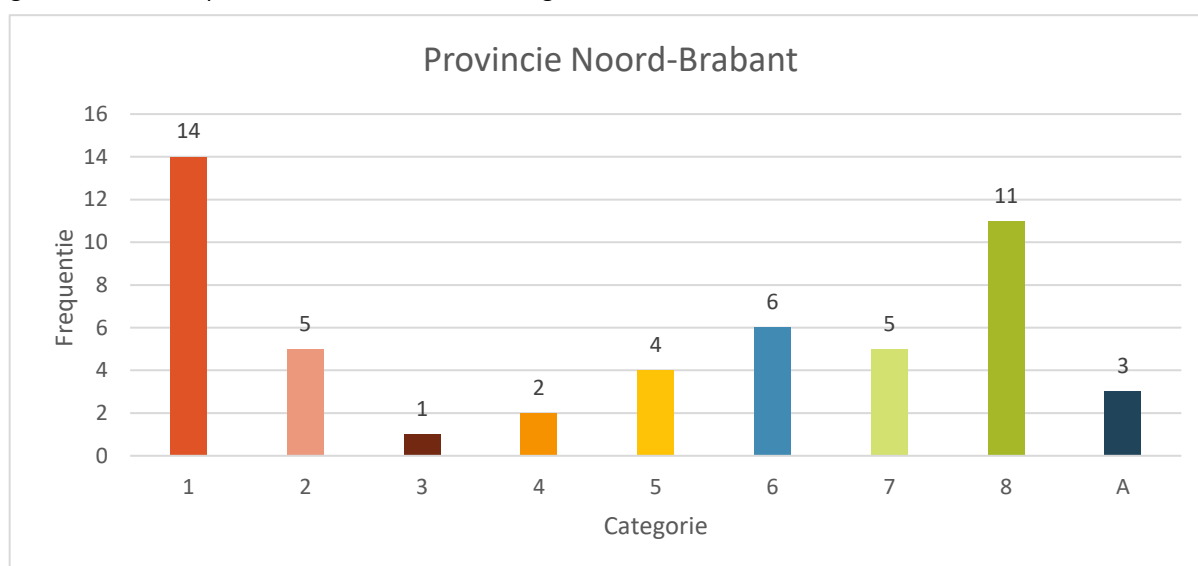
3.2.7. Provincie Noord-Brabant

De provincie Noord-Brabant bestaat uit 61 gemeenten waar 2 544 806 mensen woonachtig zijn (CBS, 2019). In onderstaande tabel zijn de gemeenten in de provincie Noord-Brabant weergegeven die voornemens zijn om met het uitdaagrecht te gaan werken of reeds met het uitdaagrecht werken. Daarnaast is weergegeven tot welke categorie ze behoren met betrekking tot het uitdaagrecht.

Gemeenten	Categorie
Alphen-Chaam	8
Altena	8
Asten	8
Bergen op Zoom	5
Best	5
Boxtel	7 en 8
Breda	A
Cranendonck	3
Dongen	2
Eersel	6 en 7
Eindhoven	8
Geertruidenberg	6 en 7
Geldrop-Mierlo	A
Gilze en Rijen	A
Helmond	2
's-Hertogenbosch	6 en 7
Hilvarenbeek	5
Laarbeek	8
Landerd	2
Loon op Zand	6
Meerijstad	6
Mill en Sint Hubert	2
Moerdijk	2
Oss	4
Roosendaal	5
Sint-Michiëlgestel	8
Someren	8
Steenbergen	8
Tilburg	6, 7 en 8
Waalwijk	8
Zundert	4

Tabel 7

Grafiek 7 is een visuele weergave van de gegevens uit bovenstaande tabel. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen. Daarnaast vallen sommige gemeenten in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Grafiek 7

Voornemens

In de provincie Noord-Brabant zijn er zes gemeenten die voornemens zijn om met het uitdaagrecht te gaan werken. Dit betreffen de gemeenten Cranendonck, Dongen, Helmond, Landerd, Mill en Sint Hubert en Moerdijk.

In de gemeente Cranendonck is in 2015 een motie aangenomen met betrekking tot het uitdaagrecht, hier is echter verder geen opvolging aan gegeven (Gemeente Cranendonck, 2015). Hierdoor wordt de gemeente Cranendonck in de derde categorie ingedeeld. De gemeentes Cuijk, Grave en Mill en Sint Hubert vormen een werkorganisatie middels een gemeenschappelijk regeling. Om alle vormen van burgerparticipatie in kaart te brengen is er een inventarisatie gemaakt van de vormen van burgerparticipatie bij de drie gemeenten (Gemeente Grave, 2019a). Dit is niet meer relevant omdat de gemeente Cuijk niet gaat fuseren met de gemeenten Grave en Mill en Sint Hubert, maar met de gemeenten Boxmeer en Sint Anthonis. Alleen in de gemeente Mill en Sint Hubert is het uitdaagrecht in het coalitieakkoord opgenomen, daarmee valt de gemeente Mill en Sint Hubert in categorie twee (Gemeente Grave, 2019a). Het lijkt erop dat de gemeente Grave wel stappen wil ondernemen met betrekking tot participatie, de vraag is echter of ze het uitdaagrecht hierbij willen invoeren (Gemeente Grave, 2019b). De gemeente Dongen heeft in de Programmabegroting 2020-2023 aangegeven aan de slag te gaan met de buurtrechten waaronder het uitdaagrecht (Gemeente Dongen, 2019). Dit wil de gemeente in 2020 gaan doen en omdat het vooralsnog een voornemen betreft, wordt de gemeente Dongen ingedeeld in categorie twee. Het college van de gemeente Helmond heeft in een raadsinformatiebrief aangegeven het uitdaagrecht te gaan betrekken bij het participatiebeleid als onderdeel van de implementatie van de aanstaande omgevingswet (Gemeente Helmond, 2019). Hiermee spreken zij het voornemen uit om te gaan werken met het uitdaagrecht, vandaar dat ze in categorie twee vallen. Bij de behandeling van de kadernota 2020 in de gemeente Moerdijk is een voorstel tot het experimenteren met het uitdaagrecht aangenomen (Gemeente Moerdijk, 2019). Dit betekent dat er budget voor het experiment is gereserveerd. Hierna zijn er nog geen stappen ondernomen vandaar dat de gemeente Moerdijk onder categorie twee valt. De gemeente Landerd is op het moment nog niet voorbereid op het uitdaagrecht maar is bekend met het principe en zal dan ook een draaiboek opstellen wanneer de gemeente uitgedaagd wordt (Gemeente Landerd, 2019). Het feit dat ze bekend zijn met het principe en ook weten welke stappen ze moeten zetten, spreekt van voornemens. Vandaar dat de gemeente Landerd in categorie twee wordt ingedeeld.

Werken met

In de provincie Noord-Brabant is sprake van 27 gemeenten die werken met het uitdaagrecht. Van deze 27 gemeenten zijn er 11 die ook al daadwerkelijk uitgedaagd zijn. Deze gemeenten vallen onder categorie acht. In de gemeente Alphen-Chaam is sprake van een van de voorbeelden van het uitdaagrecht met betrekking tot de omgevingswet, namelijk het Verenigd Markdal (Omgevingswetportaal, 2019). De gemeente Altena is uitgedaagd, zo bleek na telefonisch contact met de gemeente: de oorlogsgraven in deze gemeente worden onderhouden vanuit een inwonersinitiatief (H. Groeneveld, persoonlijke communicatie, 7 oktober 2019). De gemeente Asten bezigt de term uitdaagrecht niet maar de gemeente voert actief beleid op het gebied van burgerinitiatieven en dat betaalt zicht uit. Zo wordt in de wijk Eikelaar al de plantsoenen onderhouden door een groep vrijwilligers (Gemeente Asten, 2018). De gemeente Boxtel wordt ook uitgedaagd: bewoners hebben zelf een buurttuin aangelegd en onderhouden deze (Gemeente Boxtel, z.d.). Naast het feit dat de gemeente Boxtel al uitgedaagd is, heeft de gemeente Boxtel het uitdaagrecht ook op de gemeentelijke website opgenomen. Om die reden valt de gemeente Boxtel naast categorie acht ook in categorie zeven (Gemeente Boxtel, z.d.). De gemeente Eindhoven heeft al enige tijd het uitdaagrecht ingevoerd en de gemeente wordt ook al uitgedaagd (Eindhovens Dagblad, 2016). De gemeente Laarbeek is reeds uitgedaagd, een burgerinitiatief leek eerst niet gehonoreerd te worden maar uiteindelijk via een stichting toch wel (Gemeente Laarbeek, 2019). De gemeente Sint-Michielsgestel is onder andere uitgedaagd op het gebied van het groenonderhoud (Gemeente Sint-Michielsgestel, 2019). Na telefonisch contact met de gemeente Steenbergen bleek dat de gemeente reeds was uitgedaagd (Gemeente Steenbergen, persoonlijke communicatie, 11 november 2019). Zo hebben inwoners zelf het initiatief genomen om een speeltuin aan te leggen (Abresch, 2018). In de gemeente Someren is de gemeente uitgedaagd door Dorpscoöperatie Lierop Leeft (Voordebuurt, 2016). De gemeente Tilburg heeft wellicht een van de grotere vormen van het uitdaagrecht met als bekendste voorbeeld het

spoorpark (Van Dool & Van de Wiel, 2018). Daarnaast is het mogelijk om via de website van de gemeente Tilburg een uitdaging in te dienen. Op de website staat ook vermeld waar zo'n initiatief aan moet voldoen. Hierdoor valt de gemeente in categorie zes, zeven en acht (Gemeente Tilburg, z.d.). In de gemeente Waalwijk is besloten om de term uitdaagrecht niet te bezigen omdat het onder het overkoepelende thema burgerparticipatie valt (Gemeente Waalwijk, 2017). Echter is de gemeente Waalwijk rijk aan tal van initiatieven, ook initiatieven in het licht van het uitdaagrecht. Zo telde de gemeente 16 adoptiespeeltuinen in 2018, dit zijn speeltuinen die onderhouden worden door bewoners en waar zij, na overleg, zelf aanpassingen in kunnen doorvoeren (Gemeente Waalwijk, z.d.). Hier valt nog te betwisten of de gemeente Waalwijk onder categorie zeven valt, omdat het specifiek gericht is op de speeltuinen en niet op het uitdaagrecht in het algemeen.

Er zijn twee gemeenten in de provincie Noord-Brabant die het uitdaagrecht in een verordening hebben opgenomen, dat zijn de gemeenten Breda (Gemeente Breda, 2018) en Gilze en Rijen (Gemeente Gilze en Rijen, 2018). Deze gemeenten vallen daardoor in categorie negen.

Er is sprake van vier gemeenten die het uitdaagrecht in beleidsplannen hebben opgenomen. Dit zijn de gemeenten Bergen op Zoom, Best, Hilvarenbeek, Roosendaal. Deze gemeenten vallen allen onder categorie vijf. De gemeente Bergen op Zoom heeft een plan van aanpak opgesteld en gaan dit in 2020 ten uitvoer brengen (Gemeente Bergen op Zoom, 2019). De gemeente Best heeft zowel in de beleidsplannen op het gebied van het sociaal domein (Gemeente Best, 2016) als in de herijking van het subsidiebeleid (Gemeente Best, 2017) het uitdaagrecht opgenomen. Bij de gemeente Hilvarenbeek is het uitdaagrecht opgenomen in de uitvoeringsagenda sociaal domein, in maart 2019 werd de stand van zaken opgemaakt en de plannen vermeld (Gemeente Hilvarenbeek, 2019). Bij de gemeente Roosendaal is het uitdaagrecht opgenomen in het Programma Vitale Wijken en Dorpen (Gemeente Roosendaal, 2018).

Er zijn twee gemeenten waarvan bekend is dat zij samen met partners van Democratie in Actie aan de slag zijn gegaan om het uitdaagrecht te implementeren. Dit zijn de gemeenten Oss en Zundert, zij vallen in de categorie vier.

Dan zijn er drie gemeenten die regels en/of een kader hebben opgesteld met betrekking tot het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Geldrop-Mierlo, Loon op Zand en Meierijstad. Deze vallen onder categorie zes. De gemeente Geldrop-Mierlo heeft een stimuleringsmaatregel opgesteld voor het uitdaagrecht (Gemeente Geldrop-Mierlo, 2017). Echter bleek na telefonische navraag dat ze de afgelopen twee jaar niet waren uitgedaagd, daarbij werd aangegeven dat ze op het moment niet over het budget beschikten om het actief uit te dragen (Gemeente Geldrop-Mierlo, persoonlijke communicatie, 21 oktober 2019). De gemeente Loon op Zand heeft het uitdaagrecht opgenomen in de subsidieregeling mantelzorg 2019 (Gemeente Loon op Zand, 2019). In de gemeente Meierijstad is het uitdaagrecht opgenomen als onderdeel van de nadere regels subsidiëring sport 2019 (Gemeente Meierijstad, 2019).

De gemeenten Eersel, Geertruidenberg en 's-Hertogenbosch dragen het uitdaagrecht actief uit op hun gemeentelijke site (Gemeente Eersel, z.d.; Gemeente Geertruidenberg, z.d.; Gemeente 's-Hertogenbosch, 2019). De gemeenten Eersel, Geertruidenberg en 's-Hertogenbosch vermelden daarnaast ook de randvoorwaarden op de gemeentelijke site, om die reden vallen de gemeenten in zowel categorie zes als zeven.

Niets

Tot slot is er de groep gemeenten die niets lijken te doen met betrekking tot het uitdaagrecht. Deze gemeenten zijn in wisselende mate actief omtrent burgerparticipatie en bewonersinitiatieven. Dat er niets gevonden kon worden, hoeft niet te betekenen dat de gemeente per definitie werkt met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten die vallen onder categorie één.

Conclusie

Concluderend kan gezegd worden dat in de provincie Noord-Brabant sprake is van 27 gemeenten die werken met het uitdaagrecht. Hiervan zijn 11 gemeenten daadwerkelijk uitgedaagd en dragen zes gemeenten het uitdaagrecht actief uit op de gemeentelijke website. Daarnaast is er sprake van vijf gemeenten die

voornemens zijn om met het uitdaagrecht te gaan werken. Dit zijn de gemeenten Cranendonck, Dongen, Helmond, Landerd, Mill en Sint Hubert en Moerdijk. Deze gemeenten zouden in het geval van een dreiging van het niet halen van de beloofde verdubbeling proactief benaderd kunnen worden voor praktische ondersteuning voor de implementatie van het uitdaagrecht.

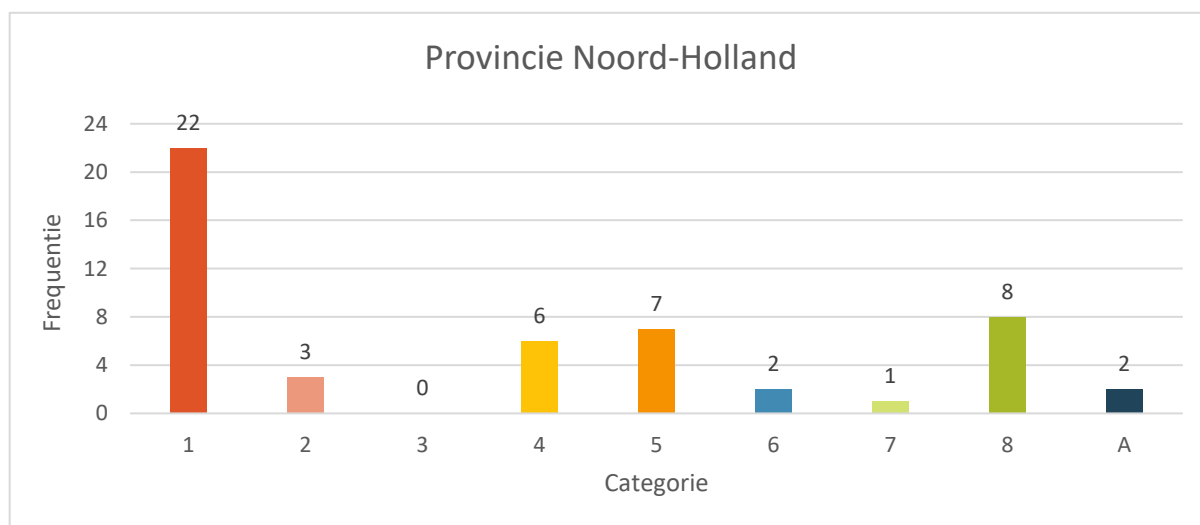
3.2.8. Provincie Noord-Holland

In de provincie Noord-Holland zijn 2 853 359 mensen woonachtig in 47 gemeenten (CBS, 2019). In onderstaande tabel zijn de 25 gemeenten weergegeven die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht of al werken met het uitdaagrecht. Daarnaast is in de rechterkolom weergegeven tot welke categorie met betrekking tot het uitdaagrecht deze behoren.

Gemeente	Categorie
Aalsmeer	6
Alkmaar	A
Amstelveen	8
Amsterdam	8
Bergen (Noord-Holland)	5
Beverwijk	8
Blaricum	4
Bloemendaal	4
Castricum	5
Enkhuizen	4
Gooise Meren	4
Haarlem	6, 7 en 8
Haarlemmermeer	4
Heemskerk	5
Heerhugowaard	8
Hilversum	4
Huizen	8
Koggenland	2
Landsmeer	A
Langedijk	5
Schagen	2
Uitgeest	8
Velsen	5
Waterland	5
Weesp	5
Wormerland	2
Zaanstad	8

Tabel 8

In grafiek 8 worden de gegevens zoals vermeld in tabel 8 visueel weergegeven. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen. Daarnaast vallen sommige gemeenten in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Grafiek 8

Voornemens

In de provincie Noord-Holland zijn er drie gemeenten die voornemens hebben om te gaan werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Koggenland, Schagen en Wormerland. De gemeenten vallen daardoor in categorie twee. De gemeente Koggenland heeft in de uitwerking van de beleidslijnen bij het beleidsplan sociaal domein 2017-2020 aangegeven actief naar buiten te treden met betrekking tot de mogelijkheden van het uitdaagrecht (Gemeente Koggenland, 2017). Tot nu toe is dit echter niet het geval geweest en omdat het weinig concreet is en daardoor bij een voornemen blijft. Om die reden wordt de gemeente Koggenland in categorie twee ingedeeld in plaats van in vijf. De gemeente Schagen heeft het voornemen om het uitdaagrecht in te voeren opgenomen in hun Meerjarenuitvoeringsprogramma 2019-2022. De gemeente Wormerland heeft op 1 juli 2019 een informerende bijeenkomst gehouden met betrekking tot burgerparticipatie waar het uitdaagrecht een van de hoofdthema's was (Gemeente Wormerland, 2019). De burgemeester heeft in zijn nieuwjaarstoespraak van 2019 aangegeven dat er stappen ondernomen gaan worden met betrekking tot het uitdaagrecht (Gemeente Wormerland, 2019). Dit duidt op gegronde interesse, maar er zijn nog geen stappen in genomen.

Werken met

In de provincie Noord-Holland is er sprake van 22 gemeenten die werken met het uitdaagrecht. Van deze 22 gemeenten zijn zeven gemeenten reeds uitgedaagd. Dit zijn de gemeenten Amstelveen, Amsterdam, Haarlem, Heerhugowaard, Huizen, Uitgeest en Zaanstad. Deze gemeenten vallen daardoor allen in categorie acht.

De gemeente Amstelveen is door Stadsdorp Elsrijk uitgedaagd met betrekking tot de taken voor sociaal werk in de wijk Elsrijk (Amstelveens Nieuwsblad, 2019). De gemeente Amsterdam is op verschillende wijzen bezig met het beter betrekken van inwoners en het uitdaagrecht is daar één van. Voorbeelden van initiatieven zijn ingediend door Buurtcoöperatie Oostelijk Havengebied (Buurtcoöperatie Oostelijk Havengebied, z.d.) en StadsdorpZuid (StadsdorpZuid, z.d.). De gemeente Haarlem heeft al enige tijd geëxperimenteerd op het gebied van het uitdaagrecht in het sociaal domein en gaat nu kijken hoe dit verder uit te breiden naar andere beleidsterreinen (Gemeente Haarlem, 2019). Daarnaast vermeldt de gemeente Haarlem het uitdaagrecht met voorwaarden ook op de gemeentelijke website (Gemeente Haarlem, z.d.). Hierdoor valt de gemeente Haarlem in categorie zes, zeven én acht. Het beheer en exploitatie van het handbalveld in de gemeente Heerhugowaard is in het kader van het uitdaagrecht overgenomen door Heerhugowaard Sport (Gemeente Heerhugowaard, 2016). De gemeente Huizen heeft in een beantwoordingsbrief aangegeven op eigen wijze invulling te geven aan het uitdaagrecht, hierbij geven ze twee concrete voorbeelden (Gemeente Huizen, 2019). In de gemeente Uitgeest is buitenzwembad De Zien overgenomen door inwoners in het kader van het uitdaagrecht (Zwembad De Zien, z.d.). In de gemeente Zaanstad wordt het grofvuil opgehaald door een Stichting BewonersBedrijven Zaanstad (Koopman, 2016).

Er is één gemeente in de provincie Noord-Holland die het uitdaagrecht heeft opgenomen in een verordening en dat is de gemeente Landsmeer en om die reden wordt de gemeente in categorie negen geplaatst (Gemeente Landsmeer, 2019).

Het college van B&W heeft in de gemeente Aalsmeer spelregels opgesteld voor het uitdaagrecht en zijn een pilot gestart om deze spelregels in de praktijk te toetsen (Gemeente Aalsmeer, 2019). Daardoor valt de gemeente Aalsmeer als enige gemeente in categorie zes.

Er zijn 7 gemeenten die het uitdaagrecht in hun beleidsplannen hebben opgenomen. Dit zijn de gemeenten Bergen, Castricum, Heemskerk, Langedijk, Velsen, Waterland en Weesp. Deze vallen allen in categorie vijf omdat het beleidsplannen betreft. De gemeente Bergen heeft een plan van aanpak participatie opgesteld waar het uitdaagrecht onderdeel van is (Gemeente Bergen (Noord-Holland), 2019). De gemeente Castricum heeft een aparte beleidsnotitie voor het uitdaagrecht opgesteld (Gemeente Castricum, 2016). In de gemeente Heemskerk maakt men gebruik van het programma Burgerkracht, waar het al mogelijk was om initiatieven in te dienen voor de sociale en fysieke leefomgeving. Echter wil de gemeente Heemskerk Burgerkracht door ontwikkelen en het uitdaagrecht in de breedte implementeren (Gemeente Heemskerk, 2019). In de Strategische Beheervisie 3.0 heeft de gemeente Langedijk het uitdaagrecht opgenomen (Gemeente Langedijk,

2018). Omdat de gemeente Velsen daadwerkelijk budget heeft gereserveerd voor het leren en experimenteren met het uitdaagrecht gaat het verder dan voornemens en om die reden worden ze dan ook in categorie vijf geplaatst (Gemeente Velsen, 2019). In de gemeente Waterland is het uitdaagrecht opgenomen in het beleidsplan sociaal domein 2015-2017 (BMC, 2018), daarnaast is de gemeente Waterland ook in eerdere inventarisaties meegenomen. De gemeente Weesp hanteert de term voor het uitdaagrecht niet in hun beleidsbrief bewonersparticipatie, maar ze hanteren wel de definitie (Gemeente Weesp, 2019).

Niets

In totaal zijn er 22 gemeenten die niets lijken te doen met het uitdaagrecht. Hier werd of niets over gevonden of er werd op andere wijze invulling gegeven aan burgerparticipatie of het faciliteren van inwonersinitiatieven. Deze gemeenten vallen onder categorie één.

Conclusie

Concluderend kan gezegd worden dat er in de provincie Noord-Holland 22 gemeenten zijn die werken met het uitdaagrecht. Hiervan zijn er zeven reeds uitgedaagd, maar opvallend is dat geen van de gemeenten het uitdaagrecht actief uitdraagt op de gemeentelijk website. De groep gemeenten die voornemens is om te gaan werken met het uitdaagrecht is met drie gemeenten, in verhouding tot de grootte van de provincie, ook betrekkelijk klein. Dit zijn de gemeenten Koggenland, Schagen en Wormerland. Deze gemeenten zouden in het geval van een dreiging van het niet halen van de gewenste verdubbeling proactief benaderd kunnen worden om ondersteuning te bieden bij de implementatie van het uitdaagrecht.

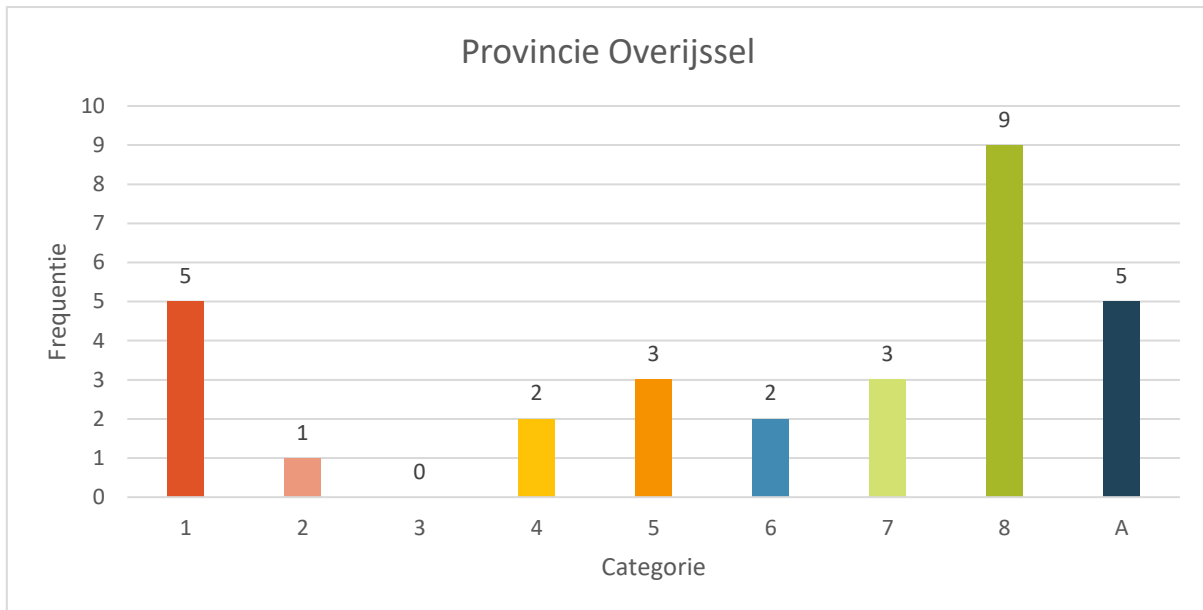
3.2.9. Provincie Overijssel

De provincie Overijssel bestaat uit 24 gemeenten waar 1 156 431 mensen woonachtig zijn (CBS, 2019). In onderstaande tabel zijn in de linker kolom de gemeenten weergegeven die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht of reeds werken met het uitdaagrecht. Daarnaast is in de rechter kolom weergegeven tot welke categorie met betrekking tot het uitdaagrecht ze behoren.

Gemeente	Categorie
Almelo	4
Borne	8
Dalfsen	5
Deventer	8
Dinkelland	8 en A
Enschede	8
Haaksbergen	8
Hellendoorn	6 en 7
Hengelo	A
Kampen	8
Losser	6 en 7
Olst-Wijhe	5
Ommen	5
Raalte	2
Rijssen-Holten	4
Tubbergen	8 en A
Twenterand	7
Zwartewaterland	8 en A
Zwolle	8 en A

Tabel 9

In grafiek 9 zijn de gegevens uit tabel 9 gevisualiseerd. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen. Daarnaast vallen sommige gemeenten in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Grafiek 9

Voornemens

Er is sprake van één gemeente in de provincie Overijssel die voornemens is om met het uitdaagrecht te gaan werken. Dit is de gemeente Raalte en valt onder categorie twee. De gemeente Raalte heeft in de Kadernota 2020-2023 aangegeven aan bestuurlijke vernieuwing te willen gaan doen (Gemeente Raalte, 2019). Onderdeel van deze bestuurlijke vernieuwing is het uitdaagrecht.

Werken met

In de provincie Overijssel werken maar liefst 18 gemeenten met het uitdaagrecht. Van deze 18 gemeenten zijn er negen gemeenten reeds uitgedaagd door inwoners. Dit zijn de gemeenten Borne, Deventer, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Kampen, Tubbergen, Zwartewaterland en Zwolle.

De gemeente Borne is uitgedaagd door de stichting zelfregieteam Borne, die het inloophuis hebben geïnitieerd (Gemeente Borne, 2019) (Zelfregieteam Borne, z.d.). In de gemeente Deventer zijn door Stichting Tevreden 88 openbare speelplekken overgenomen (Gemeente Deventer, 2019). In de gemeente Enschede zijn verschillende voorbeelden van hoe de gemeente is uitgedaagd, bijvoorbeeld een bewonersbedrijf die de zorgtaken van de gemeente heeft overgenomen. Dit blijkt uit de beantwoording van vragen gesteld door iemand van de PvdA in de gemeenteraad (Gemeente Enschede, 2019). De gemeente Haaksbergen werkt met het uitdaagrecht en is ook al uitgedaagd. Het betrof de opvang van probleemkinderen (Gemeente Haaksbergen, persoonlijke communicatie, 8 november 2019). De gemeente Kampen heeft geëxperimenteerd met het uitdaagrecht en is uitgedaagd op het gebied van de groenvoorziening (Selles, 2018). Deze vijf gemeenten vallen onder categorie acht.

De gemeente Dinkelland heeft het uitdaagrecht in een verordening opgenomen en is in feite ook al uitgedaagd, ondanks het feit dat de gemeente zelf de term niet hanteert bij nieuwsbericht. Echter hebben inwoners van een wijk zelf planten geplant en gaan die ook onderhouden (Gemeente Dinkelland, 2019). Naast het feit dat de gemeente Tubbergen het uitdaagrecht in een verordening heeft opgenomen is de gemeente ook al uitgedaagd (Gemeente Tubbergen 2018a). Coöperatie HOI2 heeft de gemeente uitgedaagd voor het groenonderhoud Gemeente Tubbergen 2018b). De gemeente Zwartewaterland is door de Stichting Archeologische Werkgroep Zwartewaterland (SAWZ) uitgedaagd met betrekking tot de reconstructie en conservering van muurresten (SAWZ, z.d.). Daarnaast heeft de gemeente Zwartewaterland het uitdaagrecht opgenomen in de verordening maatschappelijke ondersteuning (Gemeente Zwartewaterland, 2018). Ook de gemeente Zwolle is, naast het feit dat de gemeente het uitdaagrecht in een verordening heeft opgenomen, reeds uitgedaagd (Gemeente Zwolle, 2016). Dit was al begin jaren '90, waarbij het openluchtzwembad Zwolle door 6.000 leden is overgenomen (Lokale Democratie, z.d.). Doordat deze drie gemeenten, zowel al uitgedaagd zijn als het uitdaagrecht in een verordening hebben opgenomen, worden ze in categorie acht én

negen geplaatst. De gemeente Hengelo heeft het uitdaagrecht in een verordening opgenomen, maar het is onduidelijk in hoeverre de gemeente is uitgedaagd en vandaar dat de gemeente in categorie negen wordt geplaatst (Gemeente Hengelo, 2017).

Er zijn drie gemeenten die het uitdaagrecht op hun site hebben vermeld mét randvoorwaarden. Dit zijn de gemeenten Hellendoorn, Losser en Twenterand (Gemeente Hellendoorn, z.d.; Gemeente Losser, 2019; Gemeente Twenterand, z.d.). Deze gemeenten worden daarom in categorie zeven geplaatst. Daarnaast vermelden de gemeenten Hellendoorn en Losser ook randvoorwaarden voor het uitdaagrecht op hun website. Om die reden worden ze, naast categorie zeven, ook ingedeeld in categorie zes.

De gemeenten Almelo en Rijssen-Holtten hebben samen met zeven andere Twentse gemeenten een leeratelier georganiseerd met het Netwerk Right to Challenge (Gemeente Dinkelland, 2017). Hierom vallen ze in categorie vier. De andere gemeenten hebben al regels opgesteld met betrekking tot het uitdaagrecht of zijn al uitgedaagd en vallen daarom in andere categorieën.

Er is een drietal gemeenten die het uitdaagrecht in hun beleidsplannen hebben opgenomen. Deze gemeenten worden in categorie vijf geplaatst. De gemeente Dalfsen heeft het uitdaagrecht in het inkoopbeleid opgenomen (Gemeente Dalfsen, 2019). Na navraag bij de gemeente bleek dat de gemeente nog niet uitgedaagd was (Gemeente Dalfsen, persoonlijke communicatie, 11 november 2019). De gemeente Olst-Wijhe heeft het uitdaagrecht opgenomen in het inkoop- en aanbestedingsbeleid, maar het is onduidelijk in hoeverre hier gebruik van wordt gemaakt (Gemeente Olst-Wijhe, 2017). De gemeente Ommen werkt met het uitdaagrecht, de gemeente geeft echter aan dat het uitdaagrecht meer uitgedragen moet worden (Gemeente Ommen, 2017; Gemeente Ommen, 2019).

Niets

Dan resteert er nog een vijftal gemeenten waar niets over het uitdaagrecht gevonden kon worden. Deze gemeenten worden ingedeeld als categorie één. Dit hoeft niet te betekenen dat ze er niets mee doen, maar enkel dat er niets gevonden kon worden. Deze gemeenten geven op verschillende wijze invulling aan burgerparticipatie of creëren op een andere manier ruimte voor bewonersinitiatieven.

Conclusie

Concluderend kan gezegd worden dat er binnen de provincie Overijssel behoorlijk veel gemeenten werken met het uitdaagrecht; 18 van de in totaal 24. Van deze 18 gemeenten zijn er in totaal 9 uitgedaagd. Er zijn drie gemeenten die het uitdaagrecht actief uitdragen op de gemeentelijke website. Er is slechts één gemeente die voornemens is om te gaan werken met het uitdaagrecht en dat is de gemeente Raalte.

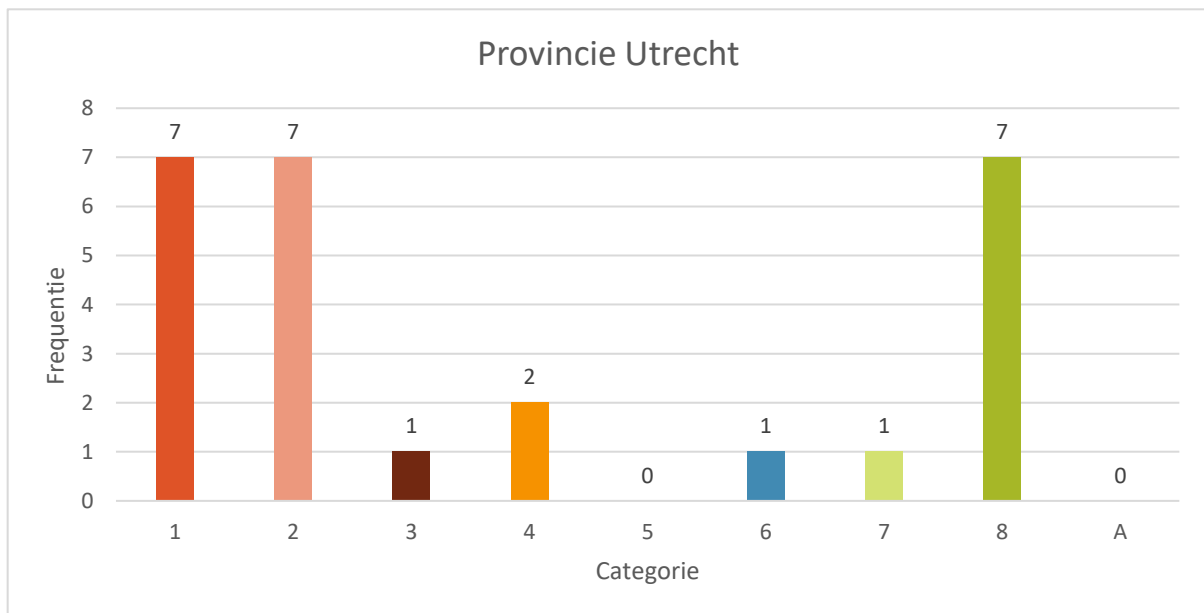
3.2.10. Provincie Utrecht

De provincie Utrecht bestaat uit 26 gemeenten waar 1 342 158 mensen woonachtig zijn (CBS, 2019). In onderstaande tabel zijn in de linker kolom de gemeenten weergegeven die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht of al met het uitdaagrecht werken. In de rechterkolom is weergegeven tot welke categorie de gemeente behoort in relatie tot het uitdaagrecht.

Gemeente	Categorie
Amersfoort	8
Baarn	2
Bunnik	2
De Bilt	8
Houten	8
IJsselstein	3
Leusden	2
Montfoort	2
Nieuwegein	8
Oudewater	2
Soest	8
Stichtse Vecht	4
Utrecht	6, 7 en 8
Utrechtse Heuvelrug	2
Veenendaal	4
Vijfheerenlanden	2
Woerden	5
Woudenberg	5
Zeist	8

Tabel 10

In grafiek 10 zijn de gegevens uit tabel 10 gevisualiseerd. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen. Daarnaast vallen sommige gemeenten in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Grafiek 10

Voornemens

In de provincie Utrecht zijn acht gemeenten die het voornemen hebben om te gaan werken met het uitdaagrecht. De gemeenten Baarn, Bunnik, IJsselstein, Leusden, Montfoort, Oudewater en Utrechtse Heuvelrug vallen onder categorie twee, omdat zij het uitdaagrecht als voornemen in een programma of begroting hebben opgenomen. In de gemeenten IJsselstein is weliswaar een motie aangenomen in de gemeenteraad, maar er is verder geen actie ondernomen. Deze gemeente valt onder categorie drie.

De gemeente Baarn heeft in het “Uitvoeringsprogramma Dienstverlening 2019-2024” aangegeven in kwartaal vier van 2019 te starten met een pilot met betrekking tot het uitdaagrecht (Gemeente Baarn, 2019). Echter is op dit moment deze pilot nog niet gestart. De gemeente Bunnik en haar inwoners hebben zich laten informeren over het uitdaagrecht door het Netwerk Right to Challenge (Gemeente Bunnik, 2019). Maar tot nu toe zijn er nog geen stappen ondernomen om het uitdaagrecht verder vorm te geven. De gemeente Leusden heeft het uitdaagrecht opgenomen in het College Uitvoeringsprogramma, en heeft de gemeente Leusden Door Achterveld Voor Achterveld, LeusdenZeT en Buurkracht Alandsbeek geattendeerd op het uitdaagrecht (Gemeente Leusden, 2019). Maar omdat de pilots pas in 2020 verwacht worden, valt de gemeente Leusden nog steeds onder voornemens en dus categorie twee. Het college van B&W van de gemeente Montfoort heeft in een brief aan de gemeenteraad laten weten dat het college gaat bekijken wat de mogelijkheden zijn met betrekking tot het uitdaagrecht (Gemeente Montfoort, 2019). In een raadsinformatiebrief over het collegewerkprogramma van de gemeente Oudewater, is het uitdaagrecht opgenomen om ingevoerd te worden in 2019. Maar het lijkt bij plannen te zijn gebleven, omdat hier verder niets over terug te vinden is. Punt van zorg hierbij is, dat er geen toegang te verkrijgen is tot vergaderingen van het presidium, waar naar het lijkt wel gesproken wordt over het uitdaagrecht (Gemeente Oudewater, 2019). De gemeenteraad van de gemeente Utrechtse Heuvelrug heeft toegezegd het uitdaagrecht in 2019 in te voeren, echter is dit nog niet gebeurd (Gemeente Utrechtse Heuvelrug, 2018). De gemeente Vijfheerenlanden heeft in het Collegeprogramma 2019-2022 aangegeven het uitdaagrecht te gaan introduceren (Gemeente Vijfheerenlanden, 2019).

In 2014 is in de gemeente IJsselstein een motie ingetrokken met betrekking tot het uitdaagrecht, het college had namelijk toezeggingen gedaan. Hier is echter nog geen invulling aan gegeven (Gemeente IJsselstein, 2014).

Werken met

In de provincie Utrecht werken 11 gemeenten met het uitdaagrecht, van deze 11 gemeenten zijn zeven gemeenten reeds uitgedaagd. De gemeente Amersfoort is al op verschillende wijzen uitgedaagd. Een van de voorbeelden is het bewonersinitiatief Nieuwland (Maassen, 2019). De gemeente De Bilt hanteert niet de term uitdaagrecht maar in de praktijk blijkt dat de gemeente er al mee werkt. Een voorbeeld hiervan is Voedseldoolhof Melkweg (Gemeente De Bilt, 2019). Onder het mom van het uitdaagrecht loopt de pilot Zorgen welzijnsnetwerk Schalkwijk en Tull en 't Waal in de gemeente Houten (Gemeente Houten, 2019). Deze pilot zal in 2020 geëvalueerd worden. Op dinsdag 20 maart 2018 heeft de gemeente Nieuwegein met het Vrijwilligershuis Nieuwegein een convenant ondertekend (Gemeente Nieuwegein, 2018). Het Vrijwilligershuis Nieuwegein daagde de gemeente uit om de ondersteuning van vrijwilligers op zich te nemen. De gemeente Soest werd door vv Hees uitgedaagd voor het aanleggen van een kunstgrasveld (VV Hees, 2019). De gemeente Utrecht heeft, naast het feit dat de gemeente op verschillende wijzen is uitgedaagd, het uitdaagrecht op de gemeentelijk site geplaatst met voorwaarden erbij (Gemeente Utrecht, z.d.). Daarom valt de gemeente Utrecht in categorie zes, zeven en acht. Zorgcoöperatie Austerlitz Zorgt is al in 2012 opgericht, maar dit is het voorbeeld van hoe de gemeente Zeist is uitgedaagd op het gebied van zorgtaken (Austerlitz Zorgt, z.d.).

De gemeenten Woerden en Woudenberg hebben het uitdaag recht allebei in hun beleidsplannen opgenomen en vallen om die reden in categorie vijf. De gemeente Woerden heeft het beleid “Woerden zegt ja, tenzij...” in 2015 geschreven (Gemeente Woerden, 2015). Heden ten dage wil de gemeente een initiatievenloket starten om nog beter ontvankelijk te kunnen zijn voor onder meer het uitdaagrecht (Gemeente Woerden, 2019). De gemeente Woudenberg heeft in de “Notitie Right to Challenge” vastgelegd wat de gemeente wil gaan doen met betrekking tot het uitdaagrecht (Gemeente Woudenberg, 2017). Hierin geeft de gemeente ook aan dat ze geen regels zullen stellen om de creativiteit van initiatieven niet in te perken. De gemeente heeft overigens nog geen initiatieven in het kader van het uitdaagrecht binnen gekregen (Gemeente Woudenberg, 2019).

De gemeenten Stichtse Vecht en Veenendaal zijn samen met het Netwerk Right to Challenge aan de slag gegaan om het uitdaagrecht te implementeren. Daarom vallen zij beiden in categorie vier.

Niets

In de provincie Utrecht zijn er tot slot zeven gemeenten die niets lijken te doen met het uitdaagrecht. Hier werd niets gevonden op de gemeentelijke website, het raadsinformatiesysteem of via een andere

zoekmethode. Zij geven op verschillende wijze invulling aan burgerparticipatie of geven op andere wijze invulling aan inwonersinitiatieven.

Conclusie

Concluderend kan gesteld worden dat er in provincie Utrecht 11 gemeenten zijn die werken met het uitdaagrecht. Van deze 11 gemeenten zijn zeven gemeenten reeds uitgedaagd en draagt alleen de gemeente Utrecht het uitdaagrecht actief uit op de gemeentelijke site. Opvallend feit is dat van de 11 gemeenten die werken met het uitdaagrecht geen gemeente het uitdaagrecht heeft opgenomen in een verordening. Er is nog een relatief grote groep van acht gemeenten die voornemens zijn om met het uitdaagrecht te gaan werken. Dit zijn namelijk de gemeenten Baarn, Bunnik, IJsselstein, Leusden, Montfoort, Oudewater, Utrechtse Heuvelrug en Vijfheerenlanden. In het geval van een dreigend niet halen van de beloofde verdubbeling zijn dit de gemeenten die proactief benaderd kunnen worden om praktische ondersteuning te verlenen bij de implementatie van het uitdaagrecht.

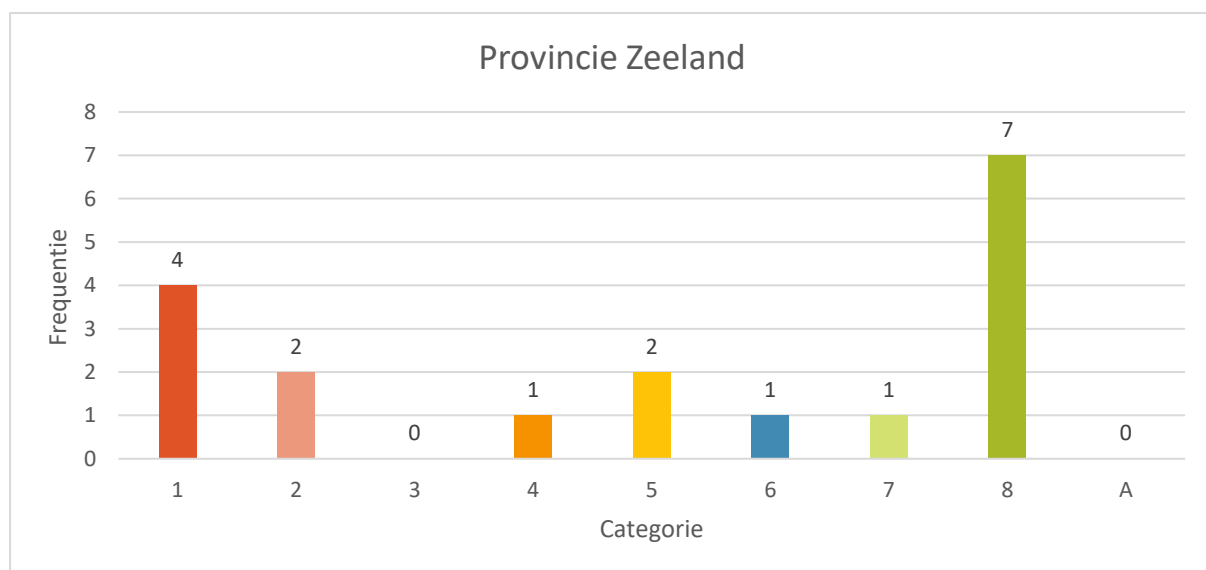
3.2.11. Provincie Zeeland

De provincie Zeeland telt 383 032 inwoners die woonachtig zijn in 13 gemeenten (CSB, 2019). In onderstaande tabel zijn de links de gemeenten weergegeven die voornemens zijn om met het uitdaagrecht te gaan werken of al met het uitdaagrecht werken. Rechts is de indeling in categorieën weergegeven in relatie tot het uitdaagrecht.

Gemeenten	Categorie
Borsele	4
Goes	2
Hulst	2
Kapelle	8
Middelburg	5
Schouwen-Duiveland	8
Sluis	5
Terneuzen	8
Veere	6 en 7

Tabel 11

In grafiek 11 zijn de gegevens uit tabel 11 gevisualiseerd. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen. Daarnaast vallen sommige gemeenten in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Grafiek 11

Voornemens

In de provincie Zeeland zijn vier gemeenten voornemens om te gaan werken met het uitdaagrecht. Dit zijn de gemeenten Goes en Hulst. Zij vallen onder categorie twee.

De gemeente Goes heeft aangegeven in de programmabegroting 2020 het uitdaagrecht als onderdeel van burgerparticipatie (Gemeente Goes, 2019). Het college van B&W van de gemeente Hulst heeft in een raadsvergadering aangegeven het uitdaagrecht op te nemen in het participatieplan, dit plan is er echter nog niet (Gemeente Hulst, 2019).

Werken met

Er werken zeven gemeenten met het uitdaagrecht in de provincie Zeeland. Van deze zeven gemeenten zijn er drie reeds uitgedaagd. Dit zijn de gemeenten Kapelle, Schouwen-Duiveland en Terneuzen, zij vallen onder categorie acht. De gemeente Schouwen-Duiveland is onder meer door het dorp Sirjansland uitgedaagd (Modde, 2019). De gemeente Terneuzen is op het gebied van het groenonderhoud uitgedaagd (Van der Krieken, 2019). De gemeente Kapelle hanteert de term uitdaagrecht niet maar is wel al meegenomen in eerder inventarisaties. In de tussentijdse bestuursrapportage van 2019 bleek dat er al verschillende initiatieven waren ingediend, waaronder een vrijwilliger die afval ophaalt met zijn bakfiets (Gemeente Kapelle, 2019) (Omroep Zeeland, 2019).

De gemeente Borsele heeft samen met de Zeeuwse Vereniging Voor Kleine Kernen en het Netwerk Right to Challenge een leeratelier georganiseerd over het uitdaagrecht. De gemeente zal komend jaar concrete programma's uitrollen met betrekking tot het uitdaagrecht. Daarom valt de gemeente Borsele in categorie vier.

De gemeenten Middelburg, Sluis en Veere hebben het uitdaagrecht in beleidsplannen opgenomen en vallen daarom in categorie vijf. In het "Groenbeleidsplan 2016-2026" geeft de gemeente Middelburg aan dat het onderhoud van het groen door de gemeente volledig overgedragen kan worden, maar dat dit nog niet gebeurd is (Gemeente Middelburg, 2016). In de "Nota Burgerparticipatie" geeft de gemeente Sluis aan dat het mogelijk is voor burgers om bepaalde taken van de gemeenten over te nemen (Gemeente Sluis, 2019). Vanuit de "Reserve Leefbaarheid" kunnen inwoners een bijdrage krijgen, waaronder voor initiatieven in het kader van het uitdaagrecht (Gemeente Veere, z.d.). Doordat de gemeente Veere dit actief uitdraagt op de gemeentelijke website met randvoorwaarden erbij valt de gemeente in zowel categorie zes als zeven.

Niets

Er zijn vier gemeenten waar niets gevonden kon worden met betrekking tot het uitdaagrecht. Dit werd gezocht via de gemeentelijke site, raadsinformatiesystemen en andere zoekmethoden. Deze gemeenten geven op andere wijze invulling aan burgerparticipatie en inwonersinitiatieven.

Conclusie

Concluderend kan gesteld worden dat zeven gemeenten in de provincie Zeeland werken met het uitdaagrecht, waarvan er drie reeds zijn uitgedaagd. Geen van de gemeenten heeft het uitdaagrecht opgenomen in een verordening en slechts één gemeente draagt het uitdaagrecht actief uit op de gemeentelijke site. De gemeenten Goes en Hulst zijn de gemeenten die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht maar hier nog geen stappen in hebben ondernomen. Deze gemeenten zouden proactief benaderd kunnen worden voor praktische ondersteuning wanneer de beloofde verdubbeling niet gehaald dreigt te worden.

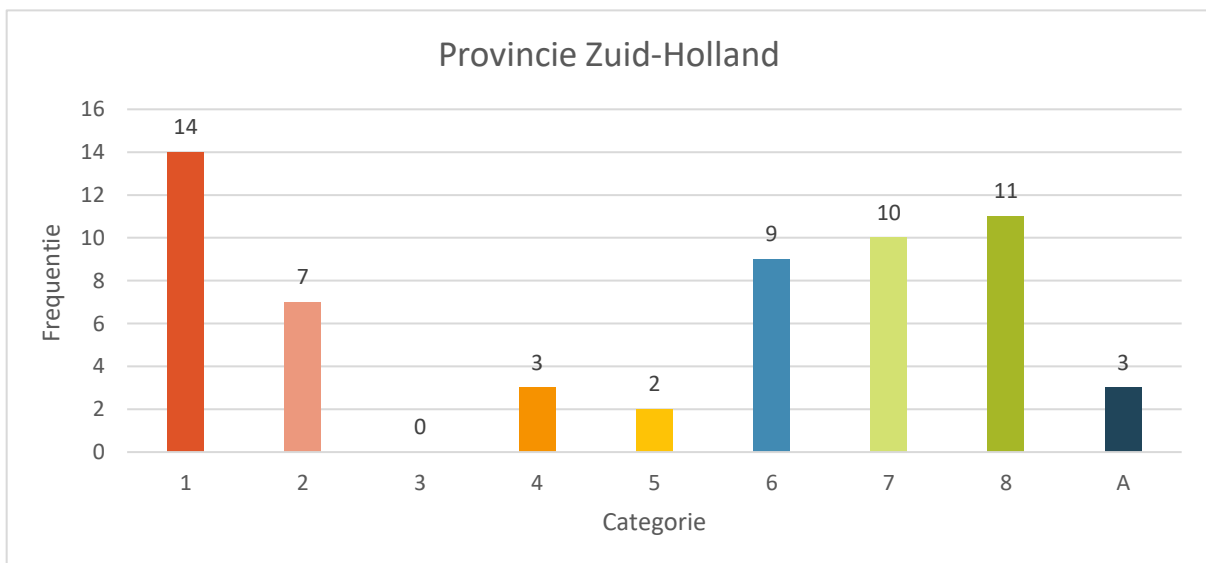
3.2.12. Provincie Zuid-Holland

In de provincie Zuid-Holland zijn 3 673 893 mensen woonachtig, de provincie bestaat uit 50 gemeenten (CBS, 2019). In onderstaande tabel zijn in de linker kolom de gemeenten weergegeven die voornemens zijn om met het uitdaagrecht te gaan of reeds werken met het uitdaagrecht. In de rechterkolom is weergegeven tot welke categorie ze behoren in relatie tot het uitdaagrecht.

Gemeente	Categorie
Albrandswaard	8
Alphen aan den Rijn	6 en 7
Barendrecht	6 en 7
Brielle	5
Capelle aan den IJssel	6 en 7
Delft	6 en 7
Den Haag	8
Dordrecht	4
Goeree-Overflakkee	2
Gorinchem	5
Gouda	6, 7 en 8
Hillegom	8 en A
Kaag en Braassem	2
Katwijk	8
Krimpen aan den IJssel	6, 7 en 8
Lansingerland	7 en 8
Leiden	A
Leiderdorp	5
Leidschendam-Voorburg	5
Maassluis	5
Molenlanden	5
Nissewaard	A
Noordwijk	5
Oegstgeest	8
Papendrecht	2
Pijnacker-Nootdorp	6 en 7
Ridderkerk	5
Rijswijk	2
Rotterdam	6, 7 en 8
Schiedam	8
Teylingen	2
Vlaardingen	2
Voorschoten	2
Waddinxveen	5
Westland	4
Zoetermeer	4
Zwijndrecht	6, 7 en 8

Tabel 12

In grafiek 12 zijn de gegevens uit tabel 12 gevisualiseerd. Let wel, categorie één is hierin wel meegenomen. Daarnaast vallen sommige gemeenten in meerdere categorieën waardoor het totaal aantal in de grafiek niet correspondeert met het totaal aantal gemeenten.

Grafiek 12

Voornemens

In de provincie Zuid-Holland zijn er zeven gemeenten die voornemens zijn om te gaan werken met het uitdaagrecht. De gemeenten Goeree-Overflakkee, Kaag en Braassem, Papendrecht, Rijswijk, Teylingen, Vlaardingen en Voorschoten vallen onder categorie twee omdat zij voornemens hebben genomen om te gaan werken met het uitdaagrecht.

In de programmabegroting 2019 van de gemeente Goeree-Overflakkee wordt aangegeven dat de gemeente het uitdaagrecht wil gaan vormgeven, maar heeft de gemeente hier nog geen stappen in ondernomen (Gemeente Goeree-Overflakkee, 2018). De gemeente Kaag en Braassem is bezig met een procesaanpak voor participatie en het uitdaagrecht is daar onderdeel van. Deze procesaanpak komt in de loop van 2020 (Gemeente Kaag en Braassem, 2019). De gemeente Papendrecht heeft het uitdaagrecht al in 2016 opgenomen in de programmabegroting, maar dit is het enige dat te vinden is met betrekking tot het uitdaagrecht (Gemeente Papendrecht, 2016). De gemeente Rijswijk heeft in haar hoofdlijnenakkoord aangegeven te willen gaan experimenteren met het uitdaagrecht (Gemeente Rijswijk, 2018). De gemeente Teylingen heeft in haar "Programmabegroting 2019-2022" het voornemen uitgewerkt om ruimte te geven aan het uitdaagrecht en dit intern in te richten (Gemeente Teylingen, 2019). De gemeente Vlaardingen heeft in haar "Meerjarenbegroting 2020-2023" aangegeven in het tweede halfjaar van 2019 met een notitie over burgerparticipatie te komen waar het uitdaagrecht onderdeel van zou zijn (Gemeente Vlaardingen, 2019). Deze startnotitie is er nog niet. In de participatienota van de gemeente Voorschoten wordt aangegeven dat ze gaan onderzoeken of het uitdaagrecht wenselijk is (Gemeente Voorschoten, 2019). Dit spreekt van een voornemen.

Werken met

Er zijn 30 gemeenten in de Provincie Zuid-Holland die werken met het uitdaagrecht. Van deze 29 gemeenten zijn er tien reeds uitgedaagd. Dit zijn de gemeenten Albrandswaard, Den Haag, Gouda, Hillegom, Katwijk, Krimpen aan den IJssel, Lansingerland, Oegstgeest, Rotterdam, Schiedam en Zwijndrecht. Deze gemeenten worden in categorie acht geplaatst.

De gemeente Albrandswaard is door het Buurt netwerk Rhooen-Noord uitgedaagd op het gebied van de groenvoorziening (Binder, 2013). De gemeente Den Haag is uitgedaagd door de Stichting de Buurt Bestuurt om onder meer een zorgcoöperatie op te richten (LSA, z.d.). In de gemeente Gouda is het initiatief van het schoonmaken van de grachten door middel van een supboard ingediend (Van Velzen, 2019). Daarnaast heeft de gemeente Gouda het uitdaagrecht ook geplaatst op de gemeentelijke website en daarbij voorwaarden vermeld. Hierdoor valt de gemeente in categorie zes, zeven en acht (Gemeente Gouda, z.d.). De gemeente Hillegom is onder andere door Burgerinitiatief Julianapark uitgedaagd om een buurtpark te ontwikkelen en te beheren (Gemeente Hillegom, 2019). Daarnaast heeft de gemeente Hillegom het uitdaagrecht opgenomen in de verordening maatschappelijke ondersteuning, dus valt de gemeente zowel in categorie acht als negen (Gemeente Hillegom, 2020). In de gemeente Katwijk is dierenweide Westerhaghe overgenomen door een stichting (Katwijk, 2019). De gemeente Krimpen aan den IJssel is uitgedaagd op het gebied van de groenvoorziening en draagt het uitdaagrecht ook uit op de gemeentelijke site, hierbij vermeldt de gemeente ook voorwaarden (Gemeente Krimpen aan den IJssel, z.d.). Hierom valt de gemeente Krimpen aan den IJssel in categorie zes, zeven en acht. In de gemeente Lansingerland is de dierenweide Leeuwenkuil door een stichting overgenomen (Hart van Lansingerland, 2017). Daarnaast vermeldt de gemeente Lansingerland het uitdaagrecht op de gemeentelijke website (Gemeente Lansingerland, z.d.). Hierdoor valt de gemeente in zowel categorie acht als zeven. In de gemeente Oegstgeest wordt de groenvoorziening op verschillende plekken door de inwoners gedaan (Gemeente Oegstgeest, 2016). De gemeente Rotterdam was een van de eerste gemeenten het uitdaagrecht volledig ingevoerd heeft en daadwerkelijk uitgedaagd is. Daarnaast vermeldt de gemeente Rotterdam het uitdaagrecht, inclusief voorwaarden, op de gemeentelijke website. Hierdoor valt de gemeente Rotterdam in categorie zes, zeven en acht. In de gemeente Schiedam wordt de gemeente uitgedaagd door bijvoorbeeld de Buren van Oost op het gebied van het sociaal domein (Wijkconnect, z.d.). De gemeente Zwijndrecht heeft het programma "Pak Aan uitgerold", waar al verschillende initiatieven uit zijn voortgekomen (Pak aan Zwijndrecht, z.d.). Dit programma is in het kader van het uitdaagrecht. Tevens heeft het programma een eigen website waarbij spelregels vermeld worden, daardoor valt de gemeente Zwijndrecht in categorie zes, zeven acht.

De gemeente Leiden heeft het uitdaagrecht opgenomen in de verordening maatschappelijke ondersteuning (Gemeente Leiden, 2017). Echter is het onduidelijk in hoeverre de gemeente uitgedaagd wordt, vandaar dat de gemeente Leiden in categorie negen geplaatst wordt. De gemeente Nissewaard heeft een Inspraak- en Participatieverordening opgesteld waar het uitdaagrecht in opgenomen is (Gemeente Nissewaard, 2020).

De gemeenten Alphen aan de Rijn, Barendrecht, Capelle aan den IJssel, Delft en Pijnacker-Nootdorp hebben allen regels of randvoorwaarden opgesteld met betrekking tot het uitdaagrecht. Om die reden worden de gemeenten in categorie zes geplaatst. In de gemeente Alphen aan de Rijn heeft de gemeenteregels opgesteld voor het uitdaagrecht met betrekking tot sport (Gemeente Alphen aan de Rijn, z.d.). Sportverenigingen kunnen de gemeenten uitdagen om gemeentelijke taken binnen de vereniging over te nemen. Daarnaast draag de gemeente dit actief uit op de gemeentelijke site, vandaar dat de gemeente Alphen aan de Rijn in zowel categorie zes als zeven valt (Gemeente Alphen aan de Rijn, z.d.). De gemeente Barendrecht hanteert de term niet meer, maar als eis voor maatschappelijke initiatieven dienen deze beter, slimmer of goedkoper te zijn. De gemeente heeft ervoor gekozen om een andere term te hanteren. De gemeente Barendrecht heeft de voorwaarden hiervoor vermeld op de gemeentelijke site met een puntensysteem en valt daarom in zowel categorie zes als zeven (Gemeente Barendrecht, z.d.). De gemeente Capelle aan den IJssel heeft een "Toolkit Burgerparticipatie 3.0" ontwikkeld voor inwoners, het uitdaagrecht is hier ook in opgenomen met bijbehorende spelregels. Deze toolkit is op de gemeentelijke site te vinden, vandaar dat de gemeente Capelle aan den IJssel tot zowel categorie zes als zeven behoort (Gemeente Capelle aan den IJssel, z.d.). De gemeente Delft heeft in de "Notitie Aanpak Right to Challenge" randvoorwaarden opgesteld voor het uitdaagrecht (Gemeente Delft, 2018). Daarnaast is het mogelijk om een uitdaging in te dienen op de gemeentelijke site (Gemeente Delft, z.d.). De gemeente Delft wordt hierdoor in de categorie zes en zeven geplaatst. De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft de uitgangspunten en randvoorwaarden met betrekking tot het uitdaagrecht vermeld op de gemeentelijke site (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2017). Hierdoor valt de gemeente Pijnacker-Nootdorp in zowel categorie zes als zeven.

Er zijn 12 gemeenten die het uitdaagrecht in hun beleidsplannen hebben opgenomen. Deze gemeenten vallen in categorie vijf. De gemeente Brielle laat ruimte voor het uitdaagrecht in haar "Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019" (Gemeente Brielle, 2019). De gemeente Gorinchem is aan de hand van een Participatielab het uitdaagrecht intern aan het uitdenken en werken (Gemeente Gorinchem, 2019). De gemeente Leiderdorp heeft zich in de "Sociale Agenda 2017-2021" als doel gesteld om de wijkinitiatieven te laten toenemen, waarbij gebruik wordt gemaakt van het uitdaagrecht (Gemeente Leiderdorp, 2017). De gemeente Leidschendam-Voorburg heeft op 10 december 2019 haar startnotitie burgerparticipatie gepresenteerd (Gemeente Leidschendam-Voorburg, 2019). Het uitdaagrecht is hier onderdeel van. De gemeente Maassluis gaat in de wijkaanpak ruimte creëren voor het uitdaagrecht (Gemeente Maassluis, 2019). De gemeente Molenlanden heeft het uitdaagrecht opgenomen in het inkoop- en aanbestedingsbeleid (Gemeente Molenlanden, 2019). In de gemeente Noordwijk zal het uitdaagrecht gebruikt worden om de wijken groener te maken (Gemeente Noordwijk, 2018). De gemeente Ridderkerk heeft geduid wat er dient te gebeuren met betrekking tot het uitdaagrecht in de notitie "Ridderkerk dragen we samen!", dit is vooral intern gericht (Gemeente Ridderkerk, 2015). De gemeente Waddinxveen heeft het uitdaagrecht opgenomen in haar inkoop- en aanbestedingsbeleid (Gemeente Waddinxveen, 2018).

De gemeente Dordrecht heeft deelgenomen aan een bijeenkomst over het uitdaagrecht georganiseerd door het ministerie en haar partners (Gemeente Dordrecht, 2018). Hierdoor wordt de gemeente Dordrecht in categorie vier ingedeeld. Daarnaast blijkt in het rapport van Rekenkamer Commissie van Dordrecht dat het uitdaagrecht is ingevoerd in de gemeente Dordrecht (Rekenkamercommissie Dordrecht, 2017). De gemeente Westland is samen met het Netwerk Right to Challenge bezig het uitdaagrecht te implementeren, vandaar dat de gemeente Westland in categorie vier valt. De gemeente Zoetermeer heeft deelgenomen aan het leeratelier omtrent het uitdaagrecht georganiseerd door het Netwerk Right to Challenge. Om die reden wordt de gemeente Zoetermeer ingedeeld in categorie vier.

Niets

In de provincie Zuid-Holland is er sprake van 14 gemeenten die niets lijken te doen met het uitdaagrecht of

waar niets gevonden kon worden met betrekking tot het uitdaagrecht. Deze gemeenten geven op verschillende wijzen invulling aan burgerparticipatie en inwonersinitiatieven.

Conclusie

In de provincie Zuid-Holland zijn in totaal 29 gemeenten die werken met het uitdaagrecht, dit is meer dan de helft van alle gemeenten. Van de gemeenten die werken met het uitdaagrecht zijn er tien reeds uitgedaagd. Daarnaast zijn er tien gemeenten die het uitdaagrecht actief uitdragen op de gemeentelijke site. Drie gemeenten hebben het uitdaagrecht opgenomen in een verordening. In het geval dat de beloofde verdubbeling niet behaald dreigt te worden dan kunnen de gemeenten Goeree-Overflakkee, Kaag en Braassem, Papendrecht, Rijswijk, Teylingen, Vlaardingen en Voorschoten proactief benaderd worden voor het verlenen van ondersteuning met betrekking tot het implementeren van het uitdaagrecht.

4. Conclusies en aanbevelingen

4.1. Conclusies Gemeenten en Right to Challenge

4.1.1. Totaalaantal met beleidsplannen

In tabel 13 is schematisch weergegeven hoeveel gemeenten er per provincie: werken met het uitdaagrecht, daadwerkelijk uitgedaagd zijn, het uitdaagrecht op de site hebben vermeld, het uitdaagrecht in een verordening hebben opgenomen en voornemens hebben met betrekking tot het uitdaagrecht.

Provincie	Werken met	Uitgedaagd	Site	Verordening	Voornemens
Drenthe	6	3	1	1	4
Flevoland	3	2	6		3
Friesland	5	1	3	2	6
Gelderland	21	7	5		8
Groningen	3	3	1		3
Limburg	16	4	3		1
Noord-Brabant	27	11	1	2	6
Noord-Holland	22	7	1	1	3
Overijssel	18	9	9	5	1
Utrecht	11	7	1		8
Zeeland	7	3	1		2
Zuid-Holland	29	10	6	3	7
Totalen	168	67	31	14	52

Tabel 13

Wat allereerst opvalt is dat, wanneer er gemeten wordt met de ontwikkelde meetlat, de beloofde verdubbeling van 75 gemeenten naar 150 gemeenten gehaald lijkt te zijn. Er zijn namelijk 168 gemeenten die werken met het uitdaagrecht. Ten tweede valt op dat van de 168 gemeenten die werken met het uitdaagrecht, deze 'slechts' 67 keer zijn uitgedaagd. Dit kan verband hebben met de wijze waarop de gemeenten het uitdaagrecht kenbaar maakt aan haar inwoners. Zoals valt te zien in de tabel is het uitdaagrecht op slechts 31 gemeentelijk websites te vinden. Dat informatie over het uitdaagrecht moeilijk vindbaar is, bleek dan ook bij het uitvoeren van dit onderzoek. Het kenbaar maken van de mogelijkheid tot het uitdaagrecht naar inwoners toe zou kunnen leiden tot een toename aan 'uitdagingen'. Het vermelden van het uitdaagrecht op de gemeentelijke website met daarbij meer informatie (zoals eventueel kaders en/of spelregels) en contactgegevens zou daar een goede stap in zijn.

Ten derde valt op dat er nog een relatief grote groep is, van 52 gemeenten, die voornemens hebben om te gaan werken met het uitdaagrecht. Dit zijn enerzijds gemeenten die het uitdaagrecht in een coalitieakkoord,

programmabegroting of op een andere wijze als voornemens hebben opgenomen. Anderzijds zijn het gemeenten waar de gemeenteraad een motie heeft aangenomen met betrekking tot het uitdaagrecht, maar waar nog geen vervolg aan is gegeven. Deze groep gemeenten kunnen indien er tegen problemen of vraagstukken aangelopen wordt, terecht bij het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie voor advies.

4.1.2. Totaalaantal zonder beleidsplannen

In tabel 14 is schematisch het scenario weergegeven wanneer categorie vijf, een beleidsplan, niet meegerekend zou worden. Dus dan blijven de volgende categorieën over: samenwerking met partners (categorie vier), regels of randvoorwaarden (categorie zes), gemeentelijke website (categorie zeven), daadwerkelijk uitgedaagd (categorie acht) en verordening (categorie negen). Categorie vijf is de ‘minst sterke’ categorie van werken met het uitdaagrecht, omdat gemeenten hier vaak minder concreet zijn wat ze met het uitdaagrecht doen en hoe. Dit blijkt dan ook in de praktijk vaak een ‘papieren tijger’ te zijn.

Provincie	Werken met	Uitgedaagd	Site	Verordening	Voornemens
Drenthe	6	3	1	1	4
Flevoland	1	2	6		3
Friesland	4	1	3	2	6
Gelderland	15	6	5		8
Groningen	3	3	1		3
Limburg	13	4	3		1
Noord-Brabant	21	11	1	2	6
Noord-Holland	15	7	1	1	3
Overijssel	15	9	9	5	1
Utrecht	9	7	1		8
Zeeland	5	3	1		2
Zuid-Holland	17	10	6	3	7
TOTALEN	124	67	31	14	52

Tabel 14

Dit is een wat strengere norm om te meten hoeveel gemeenten werken met het uitdaagrecht. Dit valt dan ook te zien aan het totaalcijfer, dat met 124 gemeenten lager uitvalt dan het totaal aantal wanneer categorie vijf wordt meegerekend. In dit scenario is de beloofde verdubbeling nog niet behaald en dienen er nog 26 gemeenten te gaan werken met het uitdaagrecht. Een aanbeveling hierbij is om navraag te doen bij gemeenten die onder categorie vijf vallen. Hierbij kan gevraagd worden in hoeverre de opgestelde beleidsplannen concreet zijn uitgewerkt en of de gemeente reeds uitgedaagd is. Daarnaast waar de behoefte ligt wat betreft ondersteuning vanuit het programma Democratie in Actie.

4.1.3. Tussenconclusie

Zoals hierboven is te lezen, proberen gemeenten op verschillende wijzen vorm te geven aan het uitdaagrecht. Dit verschilt van beleidsplannen, spelregels, randvoorwaarden, verordeningen, vermeldingen op gemeentelijke websites tot daadwerkelijke uitdagingen. Daarnaast verschilt de definitie van het uitdaagrecht en de toepassing daarvan per gemeente. De ene gemeente kiest er bijvoorbeeld voor om het budget wel over te dragen, een ander weer niet. De ene gemeente opteert meer voor een samenwerkingsvorm, terwijl een ander zich focust op het loslaten en overdragen van de taken. Iets anders dat opvalt is dat gemeenten doorgaans openstaan voor een brede opvatting van bewonersinitiatief, maar niet voor alle publieke taken een mogelijkheid ziet voor het uitdaagrecht. Vaak is dat beperkt tot één functie of één domein, zoals groenonderhoud of één bepaalde taak in het sociaal domein.

Als er gekeken wordt hoeveel gemeenten het uitdaagrecht formeel in een verordening hebben vastgelegd, categorie vier, dan is dat met een totaal van 14 relatief weinig. Van de in totaal 14 gemeenten die het uitdaagrecht in een verordening hebben vastgelegd zijn er zes reeds uitgedaagd.

Beschouwend hoeveel gemeenten spelregels of voorwaarden hebben opgesteld, categorie zes, is dat met 35 gemeenten in totaal ook vrij gering. Van deze gemeenten zijn er negen reeds uitgedaagd. Dit kan betekenen dat de rest van de gemeenten ervoor kiest om een vrijere invulling te geven aan het uitdaagrecht. Wellicht is de verklaring hiervoor dat gemeenten de creativiteit van initiatieven niet willen beperken. Er zijn slechts twee gemeenten die deze redenatie zichtbaar hanteren, of dit geldt voor alle gemeenten is daarom niet met zekerheid te zeggen. Er zou gezegd kunnen worden dat voorwaarden of spelregels juist duidelijkheid scheppen bij inwoners, omdat de inwoners hierdoor weten waar ze aan toe zijn en het niet leidt tot verkeerde verwachtingen. Zoals eerder gesteld kan het zo zijn dat de vindbaarheid van het uitdaagrecht en bijbehorende voorwaarden of spelregels op een gemeentelijke site wellicht zou kunnen bijdragen aan een toename aan initiatieven die ingediend worden in het kader van het uitdaagrecht. Daarnaast draagt het makkelijk kunnen vinden van contactgegevens bij aan de toegankelijkheid van de gemeente. Met een totaal aantal van 31 gemeenten die het uitdaagrecht vermelden op de gemeentelijke site is dat relatief weinig

Er kan beredeneerd worden dat de verdubbeling in het ene scenario is behaald en in het andere scenario niet. Maar dat is niet het doel van het stimuleren van het gebruik van het uitdaagrecht. Zoals de Vereniging Nederlandse Gemeenten in haar *position paper* voor het Rondetafelgesprek inzake het Uitdaagrecht van 3 april 2019 al aangeeft: “Overigens zou daarbij niet het uitdaagrecht zelf als doel gezien moeten worden, maar het uitnodigend besturen, waarbij het overnemen van een gemeentelijke taak het resultaat kan zijn. Voor zowel gemeenten als bewonersinitiatieven is het geheel overnemen van de gemeentelijke taak niet altijd de beste uitkomst” (Vereniging Nederlandse Gemeenten, 2019). Kortom het gaat om het uitnodigend besturen en ontvankelijk zijn voor inwonersinitiatieven, dit kan ook op basis van samenwerking zijn. Als het maar aansluit bij datgene waar de inwoner naar op zoek is.

Concluderend lijkt het scenario zoals geschetst in tabel 14 realistischer dan dat in tabel 13. De reden hiervoor is dat het enkel opnemen van het uitdaagrecht in een beleidsplan beschouwd kan worden als zijnde ‘een papieren tijger’. Hierbij is vaak onduidelijk of deze gemeenten daadwerkelijk werken met het uitdaagrecht of niet. Vandaar dat de keus is gemaakt om 20 van de in totaal 44 gemeenten die in categorie vijf vallen te benaderen voor verdiepend onderzoek. Hierbij werd gevraagd wat de huidige stand van zaken met betrekking tot het uitdaagrecht in de desbetreffende gemeente is. Daarnaast werd gevraagd waar de behoefte met betrekking tot ondersteuning vanuit Democratie in Actie lag. De resultaten hiervan zijn uitgewerkt in hoofdstuk 4.2.

4.2. Verdiepende analyse

De gemeenten die zijn geselecteerd en benaderd zijn, bestaat uit een mix van kleine, middelgrote en één grote gemeente(n). De gemeenten Dantumadiel, Mook en Middelaar, Zeewolde, Beuningen, Hattem, Hilvarenbeek, Roosendaal, Bergen (Noord-Holland), Langedijk, Olst-Wijhe, Ommen, Dronten, Heerenveen, Kerkrade, Doetinchem, Castricum, Heemskerk, Velsen, Roermond en Nijmegen zijn gecontacteerd om enkele vragen aan te stellen. Hieronder zijn daar de resultaten van weergegeven. Van deze 20 gemeenten zijn er drie niet bereikt, dus de respons komt neer op 17 gemeenten.

4.2.1. Kleine gemeenten

Dantumadiel

De gemeente Dantumadiel krijgt in het kader van het uitdaagrecht weinig initiatieven binnen. Er worden wel andere soorten initiatieven ingediend. Bijvoorbeeld worden binnen het speeltuinbeleid taken overgedragen. Dit heeft dan betrekking op het onderhoud van de speeltuinen en het aanschaffen en onderhouden van speeltoestellen. In dat soort gevallen is het vaak onduidelijk wie er juridisch verantwoordelijk is en waar dus de aansprakelijkheid ligt. Er is behoefte aan informatievoorziening, in de zin van een handreiking op het terrein van juridische verantwoordelijkheden en hoe dit aan te pakken. Daarnaast heeft men behoefte aan workshops

gericht op het faciliteren en verder brengen van een initiatief. Dus de procesmatige aanpak van een initiatief (Gemeente Dantumadeel, persoonlijke communicatie, 5 maart 2020).

Mook en Middelaar

Het uitdaagrecht heeft nog steeds prioriteit in de gemeente Mook en Middelaar. Samen met het Netwerk Right to Challenge zijn ze bezig om dit vorm te geven. De gemeente heeft reeds deelgenomen aan een leeratelier en zouden graag een pilot willen doen, maar dat moet nog gebeuren. De gemeente heeft de inwoners actief geïnformeerd over het uitdaagrecht, onder anderen via huis-aan-huis blaadjes (Gemeente Mook en Middelaar, persoonlijke communicatie, 2 maart 2020).

Zeewolde

De gemeente Zeewolde is niet meer actief bezig met het uitdaagrecht. In het verleden was het uitdaagrecht opgenomen in een verordening en was het opgenomen in een beleidsplan. Maar daar is de gemeente Zeewolde mee gestopt. De gemeente geeft op andere wijze invulling aan inwonersinitiatieven en hebben geen behoefte aan ondersteuning (Gemeente Zeewolde, persoonlijke communicatie, 11 februari 2020).

Beuningen

De gemeente Beuningen heeft een denktank inwonersinitiatieven, daarnaast is de gemeente bezig met het opstellen van een nota burgerbetrokkenheid en willen inderdaad gaan experimenteren met het uitdaagrecht. Maar gezien het feit dat het nog redelijk in de kinderschoenen staat, was het nog niet precies duidelijk waar de ondersteuningsbehoefte ligt (Gemeente Beuningen, persoonlijke communicatie, 17 februari 2020).

Hattem

De gemeente Hattem heeft het uitdaagrecht al in 2015 ingevoerd, echter zijn er nog geen aanvragen in het kader van het uitdaagrecht geweest. Wel is er sprake geweest van aanvragen die erop lijken, kleine initiatieven zoals het groenbeheer. Maar dit waren geen initiatieven in het kader van het uitdaagrecht. Door de gemeente Hattem is aangegeven dat men het uitdaagrecht wel op de website wil vermelden. Echter dienen er dan duidelijke kaders opgesteld te worden. De behoefte bij de gemeente Hattem ligt in het verkrijgen van concrete voorbeelden van deze kaders en wellicht zelfs een standaardmodel voor deze kaders (Gemeente Hattem, persoonlijke communicatie, 26 februari 2020).

Hilvarenbeek

In het kader van het uitdaagrecht heeft de gemeente Hilvarenbeek aan de kinderraad gevraagd om met ideeën te komen voor het afvalbeleid. Hier zijn vier ideeën uitgekomen. Een van deze opties is meegenomen in het daadwerkelijke beleid. Wanneer er gekeken wordt naar de definitie van het uitdaagrecht kan gesteld worden dat dit uitdaagrecht is, omdat er geen taken aan inwoners worden overgedragen die voortkomen uit initiatieven. Verder is de gemeente wel actief met betrekking tot inwonersinitiatieven en loopt de gemeente tegen een aantal spanningsvelden aan. Er is met name een spanningsveld in het gehele proces van participatie binnen de ambtelijke organisatie, het college en de gemeenteraad. Dus hoe kan een inwonersinitiatief door het hele proces van idee naar daadwerkelijke uitvoering heen geloodst worden. Daarnaast speelt het spanningsveld van draagvlak onder inwoners zelf vaak, dus wanneer wordt een initiatief voldoende gesteund door voldoende inwoners. De ondersteuningsbehoefte van de gemeente Hilvarenbeek is met name gericht op de inrichting van het proces en dan met name hoe je de gemeenteraad van de meerwaarde overtuigt (Gemeente Hilvarenbeek, persoonlijke communicatie, 2 maart 2020).

Roosendaal

In de gemeente Roosendaal heeft men getracht het groenonderhoud in het dorp Nispen aan inwoners over te dragen. Dit is echter niet gelukt omdat de gemeente en inwoners er budget technisch niet uit kwamen. De gemeente Roosendaal heeft nog geen concreet idee wat betreft de ondersteuningsbehoefte (Gemeente Roosendaal, persoonlijke communicatie, 18 februari 2020).

Bergen (Noord-Holland)

In de gemeente Bergen is een plan van aanpak voor burgerparticipatie opgesteld met het uitdaagrecht als

onderdeel. Hier moet nog over gestemd worden. De burgemeester stopt echter per maart 2020 dus ligt er nog geen behoefte aan ondersteuning omdat er nu nog gesprekken gevoerd worden over wat de aanpak van het nieuwe College van B&W wordt (Gemeente Bergen, persoonlijke communicatie, 18 februari 2020).

Langedijk (Werkorganisatie Heerhugowaard)

De gemeente Langedijk vormt met de gemeente Heerhugowaard een werkorganisatie, een van de redenen voor de samenwerking was om als gemeenten inwonersinitiatieven beter te kunnen faciliteren (meer menskracht). Dit proces ligt nu echter vanwege de fusie op een lager pitje. De gemeente Langedijk focust zich op een dorpen/kernen aanpak. Het zou eventueel wenselijk zijn om ondersteuning te bieden die gericht is op zo'n aanpak (Gemeente Langedijk, persoonlijke communicatie, 19 februari 2020).

Olst-Wijhe

Het inkoop- en aanbestedingsbeleid in de gemeente Olst-Wijhe is nog steeds actueel en de mogelijkheid tot uitdaagrecht ook. De gemeente draagt dit niet actief uit, de gemeente gaat hier niet echt mee 'de boer op' en dus er komen ook geen initiatieven in dat kader binnen. Wanneer een initiatief in het kader van het uitdaagrecht ingediend wordt, is er binnen de gemeente waarschijnlijk behoefte aan ondersteuning ten aanzien van het proces. Dus hoe men het best een initiatief kan begeleiden door ambtelijke processen heen (Gemeente Olst-Wijhe, persoonlijke communicatie, 26 februari 2020).

4.2.2. Middelgrote gemeenten

Dronten

De gemeente hanteert een andere invulling omtrent inwonersinitiatieven dan het uitdaagrecht. De gemeente heeft namelijk samen met alle partijen werkzaam in het sociaal domein en inwoners het beleidsplan voor het sociaal domein opgesteld. In die zin is de gemeente meer bezig met co-creatie, initiatief kan van zowel instellingen of inwoners komen. Zij krijgen nog niet heel veel initiatieven binnen, maar wanneer ze dit stimuleren dan levert dit wel wat op. Zij zullen eerst moeten experimenteren voordat er concrete vragen zijn. De contactpersoon gaf wel aan dat hij graag voorbeelden zou willen zien van gemeenten waar taken overgedragen worden (Gemeente Dronten, persoonlijke communicatie, datum 2020).

Kerkrade

De gemeente Kerkrade heeft het uitdaagrecht in het Meerjarenbeleidsplan Maatschappelijke ondersteuning 2019-2022 opgenomen. Daarnaast is er een agendaverzoek binnen de gemeenteraad geweest om participatie in de breedte uit te werken, dus niet alleen op het gebied van maatschappelijke ondersteuning. Het uitdaagrecht zal hier onderdeel van zijn (Gemeente Kerkrade, persoonlijke communicatie, 3 maart 2020).

Doetinchem

Uit het contact met de gemeente Doetinchem blijkt dat er wat aarzeling is met betrekking tot het vastleggen van het uitdaagrecht in regels. Bij het traject Samenwerken in Doetinchem gaat het om goede communicatie tussen de gemeente en inwoners. De gemeente hanteert hierbij een getrapte aanpak van participatie, dat inhoudt dat initiatieven op verschillende wijze bij de gemeente binnenkomen. Ten eerste werkt de gemeente met drie wijkregisseurs, die samenwerken met andere wijkpartners en helpen met de ondersteuning van initiatieven. Dit wordt het wijknetwerk genoemd. De Stadskamer in Doetinchem is een voorbeeld van professionals en semi-professionals die samen aan de slag zijn gegaan om een initiatief tot stand te brengen. Ten tweede bestaat er de mogelijkheid dat een initiatief via het klantcontactcentrum binnen komt, dit wordt dan doorgezet naar de verantwoordelijke beleidsmedewerker. Verder werd aangegeven dat de schaalgrootte van de gemeente Doetinchem ervaren wordt als zijnde prettig voor initiatieven, dus 50.000 – 60.000 inwoners, omdat de gemeente groot genoeg is om een initiatief als de Stadskamer te kunnen realiseren en klein genoeg is om het contact persoonlijk en warm te houden.

Het traject Samenwerken in Doetinchem is ontstaan uit het reguliere overleg van de wethouder met betrekking tot het wijkgericht werken, dit vond 1 keer per half jaar met dorpsraden en wijkregie plaats. Dit overleg verliep goed, er is toen door alle partijen uitgesproken dat men het een permanent leerproces vond. Om dat vast te leggen is er met gemeenteraadsleden, ambtenaren, wethouder en inwoners, in samenwerking met de Vereniging voor Kleine Kernen, een soort visiedocument (overdrachtsdocument) opgesteld. De

gemeente is nu, door de verplichting van de Omgevingswet, bezig met het opstellen van een participatieprotocol. De gemeente gaf aan ondersteuningsbehoefte te hebben vanuit de VNG, middels een soort conceptprotocol voor participatie; dit kan in de vorm van formele regels zoals in een verordening. (Gemeente Doetinchem, persoonlijke communicatie, 2 maart 2020).

Castricum

De gemeente Castricum heeft een aparte beleidsnotitie voor het uitdaagrecht opgesteld. De gemeente heeft echter nog geen initiatieven binnengekrepen. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat in de beleidsnotitie de voorwaarde is gesteld dat een initiatief goedkoper dient te zijn dan de bestaande optie. Zo bleek na contact met de gemeente Bergen; de gemeente Bergen vormt namelijk samen met de gemeenten Uithoorn, Castricum en Heiloo een werkorganisatie (Gemeente Bergen, persoonlijke communicatie, 18 februari 2020).

Heemskerk

In de gemeente Heemskerk maakt men gebruik van het programma Burgerkracht, waar het al mogelijk was om initiatieven in te dienen voor de sociale en fysieke leefomgeving. Echter de gemeente Heemskerk wil Burgerkracht door ontwikkelen en het uitdaagrecht in de breedte implementeren.

De notitie Burgerkracht is voortgekomen uit de opdracht om te kijken hoe het stimuleren van inwonersinitiatieven gegaan is vanaf 2016. Het was mogelijk om budget aan te vragen voor bewonersinitiatieven en men is vervolgens nagegaan waar over de jaren heen aanvragen voor zijn ingediend. Tegelijkertijd is er vanuit de gemeenteraad de vraag gekomen om met het uitdaagrecht aan de slag te gaan. De gemeente is nu aan het kijken hoe men als organisatie het best het uitdaagrecht kan inrichten en initiatieven faciliteren. De gemeente gaf aan zoekende te zijn naar een geschikte organisatievorm met als centrale vraag wat er nu nodig is om inwonersinitiatieven een plek te geven binnen de organisatie. De ondersteuningsbehoefte ligt in informatieverstrekking; specifiek in de vorm van een stappenplan, een checklist of presentatie vanuit Democratie in Actie (Gemeente Heemskerk, persoonlijke communicatie, 3 maart 2020).

Velsen

De gemeente Velsen is voornemens te gaan experimenteren met het uitdaagrecht en er wordt nu vanuit de gemeente gewerkt aan een buurtrechten verordening. Hierin is niet alleen het uitdaagrecht opgenomen maar ook de andere buurtrechten zoals bijvoorbeeld het recht op overname. Dat is een omvangrijk proces dat alle nodige afstemming met onder meer de gemeenteraad behoeft. De behoefte wat betreft ondersteuning vanuit de gemeente Velsen heeft met name te maken met informatievoorziening en de vindbaarheid van deze informatie. Daar schiet op dit moment de website lokale-democratie.nl tekort in (Gemeente Velsen, persoonlijke communicatie, 3 maart 2020).

Roermond

Vanuit de gemeente Roermond werd aangegeven dat er behoefte is aan praktische maatwerk ondersteuning, gericht op het proces. Gemeente Roermond draagt het uitdaagrecht namelijk wel actief uit op de website. De gemeente Roermond is nog niet uitgedaagd maar men is er niet zeker van of wanneer de gemeente uitgedaagd wordt, de ambtelijke organisatie hier klaar voor is (Gemeente Roermond, persoonlijke communicatie, 10 februari, 2020).

4.2.3. Grote gemeenten

Nijmegen

De gemeente Nijmegen geeft op eigen wijze invulling aan burgerparticipatie en inwonersinitiatieven. Er was sprake van een initiatiefvoorstel en toen zijn gemeenteraad, college en ambtenaren aan de slag gegaan om een tien punten plan met betrekking tot burgerparticipatie op te stellen. Dat wordt nu gebruikt bij ruimtelijke projecten. Daarnaast zijn er vanuit de gemeente meerdere bijeenkomsten geweest om best practices uit te wisselen met betrekking tot burgerparticipatie. De behoefte van de gemeente heeft betrekking op informatievoorziening, specifiek gericht op een stappenplan met betrekking tot burgerparticipatie. Dus er is minder behoefte aan informatie met betrekking tot het uitdaagrecht zelf, omdat de gemeente Nijmegen hier op een andere wijze invulling aan geeft (Gemeente Nijmegen, persoonlijke communicatie, datum 2020).

4.2.4. Tussenconclusie

De rode draad in de respons van de gecontacteerde gemeenten heeft betrekking op informatievoorziening. In sommige gevallen wist men ook niet af van het bestaan van Democratie in Actie en de bijbehorende website lokale-democratie.nl. Daarom is naar een aantal gemeenten nadat dit bleek uit het contact ook al extra informatie toegestuurd, zoals bijvoorbeeld voorbeelden van andere gemeente en de inspiratiegids Right to Challenge (Lokale Democratie, 2019). Sommige gemeenten gaven aan nog niet te weten waar de ondersteuningsbehoefte ligt of hebben geen behoefte aan ondersteuning.

Deze behoefte aan informatievoorziening speelt op een aantal thema's: inkoop- en aanbestedingsbeleid, juridische aansprakelijkheid, organisatorische inrichting en praktijkvoorbeelden. De behoefte aan informatie over inkoop- en aanbesteding en juridische aansprakelijkheid zijn logisch want dit zijn bekende knelpunten met betrekking tot het uitdaagrecht. Dit is namelijk ook wat voortvloeide uit het onderzoek uitgevoerd door de Universiteit Leiden (Den Ouden et al, 2019). De behoefte aan informatie over een procesmatige aanpak of hoe een ambtelijke organisatie ingericht kan worden is ook een probleem wat vaker terugkomt. Dit werd bijvoorbeeld ook al aangegeven in de position paper geschreven door de Vereniging Nederlandse Gemeenten (Vereniging Nederlandse Gemeenten, 2019). Daarnaast komt dit ook naar voren in het rapport van de Nationale Ombudsman (Nationale Ombudsman, 2018). De behoefte aan concrete praktijkvoorbeelden klinkt logisch, gemeenten maken desondanks af en toe gebruik van de zogeheten Japanse Methode (Geul, 2013). Waarom zou je zelf het wiel uitvinden als het op andere plekken al is uitgevonden. Echter dient hier wel bij opgemerkt te worden dat de praktijk van het uitdaagrecht erg divers is, omdat elke gemeente er op eigen wijze invulling aan geeft, zodat kopiëren weinig zin lijkt te hebben. Desondanks kunnen voorbeelden wel leiden tot inspiratie en dat is dan ook waar het voor kan dienen.

Iets wat al voor aanvang van dit onderzoek opviel is bijvoorbeeld de vindbaarheid van het uitdaagrecht wanneer Right to Challenge als zoekterm gehanteerd wordt op Google. De website van Democratie in Actie wordt pas als zevende gevonden. Als eerste 'hit' komt het Netwerk Right to Challenge naar boven; dit is in principe niet erg omdat dit een samenwerkingspartner van Democratie in Actie is. Dit valt echter niet meteen van de website af te lezen en dit kan voor verwarring zorgen. De tweede en derde 'hit' zijn van de VNG, alleen staan hier bijvoorbeeld nog geen contactgegevens bij voor eventuele extra informatie. Deze vindbaarheid zou een rol kunnen spelen in de behoefte van informatievoorziening.

4.3. Conclusie

Zoals reeds aangegeven zijn de verschijningsvormen van het uitdaagrecht in Nederland heel divers. Dit blijkt uit de ontwikkeling die de definitie van het uitdaagrecht zoals besproken in de Tweede Kamer heeft doorgemaakt. Concluderend neigt de meest recente definitie zoals bepaald door een motie tijdens de begrotingsbehandeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties naar een vorm van samenwerking. In de appreciatie van de motie wordt juist ook de kracht van deze verscheidenheid benadrukt. Zoals ook blijkt uit verrichtte onderzoek hanteert iedere gemeente een vorm van lokaal maatwerk en daar lijkt ook juist de kracht van het uitdaagrecht te zitten. Er lijkt geen standaardproces of werkvorm voor het uitdaagrecht te zijn, iedere gemeente richt het in op een eigen manier.

Uit de analyse in dit onderzoek blijkt dat er verschillende manieren zijn waarop gemeenten werken met het uitdaagrecht of dit instrument faciliteren. Een groep van 14 gemeenten heeft het vastgelegd in een verordening, dan is er een groep van 35 gemeenten die hier voorwaarden of spelregels voor opgesteld hebben. Maar het voornaamste punt is de vindbaarheid van de mogelijkheid om een uitdaging in te dienen bij gemeenten. Zoals eerder aangegeven kan dit een reden zijn dat er van de 124 gemeenten die werken met het uitdaagrecht, zonder dat de gemeenten die het in een beleidsplan hebben opgenomen worden meegerekend, 'slechts' 68 keer zijn uitgedaagd, dit komt neer op 55%. Als vermeld in paragraaf 4.1.1. bestaat de kans dat het kenbaar maken van de mogelijkheid tot het uitdaagrecht voor inwoners, zal leiden tot een toename aan 'uitdagingen'. Het vermelden van het uitdaagrecht op de gemeentelijke website met daarbij meer informatie (zoals eventueel kaders en/of spelregels) en contactgegevens is daarbij een goede optie. Dit verhoogt namelijk de vindbaarheid en de toegankelijkheid van de mogelijkheid tot het uitdaagrecht in de desbetreffende

gemeente. Waarschijnlijk zullen gemeenten, zoals ook blijkt uit gevoerd contact, tegen bepaalde zaken aanlopen wanneer de gemeente daadwerkelijk uitgedaagd wordt. Een belangrijke ondersteunende rol is hier weggelegd voor het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie. Door middel van het beschikbaar hebben van informatie over bekende mogelijke knelpunten kunnen gemeenten geholpen worden. Daarnaast dient deze informatie gemakkelijk toegankelijk en vindbaar te zijn. Daarnaast kan het zo zijn dat dan de vraag van praktijkondersteuning ontstaat wanneer gemeenten daadwerkelijk uitgedaagd worden. Dit werd ook al door een enkele gemeente aangegeven in de gevoerde gesprekken. Hier zou het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie op kunnen anticiperen.

De rol van het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie hierin is het zo goed mogelijk ondersteunen van deze gemeenten. Dit kan lastig zijn gezien de diversiteit maar de rol die Democratie in Actie hierin kan spelen is het bevorderen van kennisdeling en het voorzien in informatie op het gebied van de hoofdlijnen en bekende algemene knelpunten. Daar valt het meest te winnen en dat is dan ook de rol die het samenwerkingsprogramma het best op zich kan nemen.

De doelstelling van dit onderzoek is er deels op gericht om in kaart te brengen of een doelstelling van een verdubbeling al dan niet gehaald is. Enerzijds kan dus beredeneerd worden dat deze doelstelling behaald is wanneer de gemeenten die het uitdaagrecht in hun beleidsplannen hebben opgenomen, categorie vijf, meegerekend worden. Anderzijds kan beredeneerd worden dat deze doelstelling nog niet gehaald is wanneer deze groep gemeenten niet wordt meegerekend. Reden hiervoor is dat na navraag bij de benaderde gemeenten dit inderdaad vaak een 'papierene tijger' bleek te zijn en de mate waarin daadwerkelijk met het uitdaagrecht gewerkt werd, tegenviel. Maar belangrijker is het zo goed mogelijk in kaart brengen van de praktijk van het uitdaagrecht in Nederland en de pijnpunten in de huidige praktijk benoemen zodat deze informatie door kan worden vertaald naar het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie. Op die manier kan het aanbod beter afgestemd worden op hetgeen wat in de praktijk gebeurt. Dit afstemmen van aanbod en praktijk leidt tot het behalen van de uiteindelijke doelstelling van het beter faciliteren van inwonersinitiatieven, het ruimte geven aan inwoners om zelf hun directe woon- en leefomgeving in te richten. Hierbij moet in acht genomen worden dat er sprake is van een aanvullende vorm op de bestaande representatieve democratie en niet een vervangende vorm.

Dit onderzoek kan niet beschouwd worden als volledig representatief omdat het een momentopname betreft. Het uitdaagrecht in Nederland is volop in ontwikkeling, dus het kan zijn dat de data in dit onderzoek inmiddels achterhaald zijn. Daarnaast ligt de focus op deskresearch, omdat het persoonlijk contacteren van alle 355 gemeenten meer tijd dan beschikbaar zou vergen. Dit heeft zijn beperkingen omdat het risico bestaat dat er bepaalde informatie niet gevonden is of over het hoofd is gezien. Er heeft wel contact plaatsgevonden met een totaal van 31 gemeenten, waarvan contact is geweest met 17 van de 44 gemeenten die in categorie vijf vallen. Dus ten aanzien van de steekproef in categorie vijf kan gesteld worden dat deze relatief representatief is omdat er sprake is van een respons van 38%. Een mogelijkheid tot vervolgonderzoek zou zijn om inwoners, van gemeenten die werken met het uitdaagrecht maar nog niet zijn uitgedaagd, te bevragen in hoeverre zij op de hoogte zijn van de mogelijkheid die de gemeente hen biedt. Daarnaast zou hen gevraagd kunnen worden wat hen eventueel tegenhoudt om een uitdaging in te dienen. Hiermee wordt de invalshoek van inwoners toegelicht.

4.4. Advies

Het advies volgend uit dit onderzoek richt zich met name op het uitbreiden en hernieuwen van de beschikbare informatie. De knelpunten met betrekking tot de informatievoorziening stonden door onder meer het rapport van de Universiteit Leiden op de radar van het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie. De bevindingen van de Universiteit Leiden werden bevestigd door de gecontacteerde gemeenten. Het is vooral zaak, zoals ook eerder aangegeven, dat deze informatie makkelijk vindbaar is en dat gemeenten bekend zijn met het aanbod van Democratie in Actie. Hier zou een gedegen communicatiestrategie een rol in kunnen spelen. Het informatieaanbod dient zich toe te spitsen op de onderstaande vier thema's, per thema zal besproken worden wat de gedachte erachter is.

- Handreiking Inkoop- en aanbesteding

Eerder bleek al uit het rapport van de Universiteit Leiden dat wanneer een initiatief een bepaalde taak wil overnemen er aangelopen wordt tegen het aanbestedingsrecht. Hierbij wordt ook aangegeven dat: “Verder is er al veel informatie beschikbaar over hoe aanbestedingsprocedures zo kunnen worden vormgegeven dat de gunningscriteria beter aansluiten op initiatiefnemers en hun plannen, maar deze informatie bereikt gemeenten, ambtenaren en initiatiefnemers kennelijk maar moeizaam, of het concretiseren daarvan wordt als lastig ervaren” (Den Ouden et al., 2019). Dit kwam ook naar voren in de gevoerde gesprekken met gemeenten; er is vaak onduidelijk welke mogelijkheden er zijn met betrekking tot de aanbesteding.

Hier kan het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie een rol in spelen. Door de bestaande informatie met betrekking tot aanbestedingsprocedures te combineren met de ervaring en deskundigheid van mensen uit de praktijk en dit vervolgens te formuleren in een concrete en logische handreiking, voorziet dit in de behoefte aan informatie met betrekking tot dit thema. De contacten vanuit het samenwerkingsprogramma met mensen uit de praktijk zijn reeds aanwezig. Zij zouden gevraagd kunnen worden om hun expertise en ervaring in te brengen, dit kan vervolgens schriftelijk uitgewerkt worden en verspreid worden onder gemeenten en via de website lokale-democratie.nl.

- Handreiking aansprakelijkheid

Met betrekking tot aansprakelijkheid bleken er volgens het rapport van de Universiteit Leiden ook knelpunten te worden ervaren. Uit de gesprekken die gevoerd zijn met juridisch experts bleek het volgende: “Zij herkennen de huivering om tot besluitvorming over te gaan in gevallen waarin het aansprakelijkheidsvraagstuk niet is uitgekristalliseerd. Die terughoudendheid is deels terecht volgens de juridisch experts. Sterker nog, hier doet het aansprakelijkheidsrecht wat het moet doen: het dwingt tot een zorgvuldige risicoanalyse door de overheid. De signalen van de stakeholders dat initiatieven (soms in een late fase) niet door de overheid worden gesteund ‘omdat het aansprakelijkheidstechnisch lastig is’ vinden de meeste juridische experts een gemiste kans. Vooral omdat een afwijzing om aansprakelijkheidsredenen in hun ogen in de meeste gevallen niet nodig is. Volgens de juridische experts heerst er op dit vlak met name een gebrek aan kennis over de positie van overheden in aansprakelijkheidskwesties” (Den Ouden et al., 2019).

Dit knelpunt wordt erkend door de gemeenten waar contact mee heeft plaatsgevonden. Er is behoefte aan informatie over dit onderwerp. Deze informatie is er al wel in de vorm van een publicatie van de Vereniging Nederlandse gemeenten: ‘Voorbereid op aansprakelijkheid. Gemeenten en overheidsaansprakelijkheid’ (Van der Veen, 2015). Echter zijn gemeenten hier niet bekend mee; Democratie in Actie zou de website lokale-democratie.nl in kunnen zetten om deze informatie te verspreiden.

Daarnaast kan er een handreiking ontwikkeld worden die bestaat uit concrete voorbeelden en ervaringen van mensen uit de praktijk. Dit kan ervoor zorgen dat de stof wat meer gaat leven en tot de verbeelding spreekt. Het actief delen van deze kennis is wat de Universiteit Leiden ook als handelingsperspectief biedt: de behoefte hieraan wordt verder onderbouwd door de gevoerde gesprekken met gemeenten (Den Ouden et al., 2019).

- Hernieuwen inspiratiegidsen

Vrijwel elke gemeente waar contact mee heeft plaatsgevonden, gaf te kennen behoefte te hebben aan praktijkvoorbeelden. Hierbij werd gewezen op de reeds gepubliceerde inspiratiegids maar werden ook, wanneer daar behoefte aan was, voorbeelden toegestuurd. De behoefte aan praktijkvoorbeelden lijkt dan ook het meest prominent.

Wanneer er gekeken wordt naar de huidige inspiratiegids, dan valt op dat het gros van de voorbeelden redelijk gedateerd is (Lokale Democratie, 2019). Met dit onderzoek als bron zouden de gemeenten waarvan reeds bekend is dat ze zijn uitgedaagd, gecontacteerd kunnen worden. Het doel van dit contact is het verkrijgen van meer achtergrondinformatie over een bepaald initiatief. Deze informatie kan vervolgens verder uitgewerkt worden en dienen als voorbeeld in een herijkte inspiratiegids. Een optie hierbij is om een regio gebonden inspiratiegids uit te brengen en wellicht dat hier per provincie een aantal voorbeelden vermeld kan worden.

- Stappenplan proces

Een punt dat ook vaker terugkomt in de gevoerde gesprekken is de inrichting van het proces van het faciliteren van een inwonersinitiatief in het kader van het uitdaagrecht. Ook dit knelpunt wordt door de Universiteit Leiden in hun onderzoek erkend: “Een breed herkend knelpunt voor burgerinitiatieven is de cruciale rol die is weggelegd voor de juiste overheidsprofessional met de juiste mentaliteit en voldoende inzet. Treft een initiatiefnemende burger een ambtenaar die én de taal van de bewoners spreekt én de weg in het gemeentehuis weet, dan heeft dat initiatief significant meer kans van slagen dan wanneer dat niet het geval is”. Hierbij gaan de onderzoekers verder in op het dienstbaarheidsbeginsel: Dienstbaarheid veronderstelt een bepaalde handwijze van ambtenaren die niet uit het niets ontstaat. Die houding dient actief te worden ondersteund door een duidelijke boodschap vanuit het politieke bestuur en verder vorm te worden gegeven door praktisch handelen; goede voorbeelden, in kaart brengen van mogelijk valkuilen en kennisdeling. Met andere woorden hoe een eventueel dienstbaarheidsbeginsel verder uitgewerkt zou kunnen worden vraagt het verder in kaart brengen van best practices” (Den Ouden et al., 2019).

De behoefte aan voorbeelden en het in kaart brengen van mogelijke valkuilen wordt onderstreept door de gecontacteerde gemeenten. Een aantal van deze gemeenten gaf aan behoefte te hebben aan een soort stappenplan; wanneer welke keuze gemaakt dient te worden. Daarnaast kwam ook daar de behoefte aan praktijkvoorbeelden weer naar voren. Deze behoefte kan deels vervuld worden met de eerdergenoemde herijkte inspiratiegids met dit onderzoek als bron. In opdracht van het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie is er door het Netwerk Right to Challenge reeds een routeplanner ontwikkeld (Netwerk Right to Challenge, 2019). Deze is ook door het Netwerk Right to Challenge in februari naar verschillende gemeenten verstuurd. Echter bleek, na het raadplegen van de verschillende raadsinformatiesystemen van gemeenten, dat deze ingezonden brief vaak zonder reactie werd afgedaan. Reden hiervoor kan zijn dat het niet duidelijk was dat het in opdracht was vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie (er wordt namelijk aangegeven dat de routeplanner mede mogelijk gemaakt is door Democratie in Actie). Wellicht dat een nieuwe communicatiecampagne ten aanzien van de routeplanner weer de nodige aandacht ervoor kan genereren. Zoals eerder aangegeven is dit een voorwaarde voor alle adviezen, dus ook voor de handreikingen en inspiratiegids.

5. Literatuurlijst

- Althof, M. (2016, 19 februari). Bewoners dagen uit met Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://www.sociaalweb.nl/blogs/bewoners-dagen-uit-met-right-to-challenge>
- Amerongen, W. van (2019, 8 november). Kinderen Terschuur dolblij met nieuwe speeltuinen. *Omroep Gelderland* [Persbericht]. Geraadpleegd van <https://www.omroep gelderland.nl/nieuws/2429354/Kinderen-Terschuur-dolblij-met-nieuwe-speeltuinen>
- Amstelveens Nieuwsblad. (2019, 18 november). Stadsdorp Elsrijk 'daagt' de gemeente uit. Geraadpleegd van <https://www.amstelveensnieuwsblad.nl/lokaal/maatschappelijk/295093/stadsdorp-elsrijk-daagt-de-gemeente-uit-659994>
- Ardesch, D. (2018, 29 oktober). Natuurspeeltuin in gebruik genomen: "Hart van Zuid is echt van iedereen". *Kijkopsteenbergen*. Geraadpleegd van <https://kijkopsteenbergen.nl/natuurspeeltuin-in-gebruik-genomen-hart-van-zuid-is-echt-van-iedereen/>
- Austerlitz Zorgt. (z.d.). Austerlitz Zorgt. Geraadpleegd van <https://www.austerlitzzorgt.nl/over-ons/welkom/over-de-zorgcooperatie>
- Binder. (2013, 15 september). Het Buurtnetwerk Rhooen-Noord: een sociale en mooie buurt gaan prima samen! Geraadpleegd van <https://www.binder.nl/buurtnetwerk-2/>
- BMC. (2018, 14 juni). Sturen op uitgaven in het sociaal domein in de gemeente Waterland. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Waterland&id=1e0768fc-27b2-44fc-8661-340c44db7058>
- Buurtcoöperatie Oostelijk Havengebied. (z.d.). Achtergrond. Geraadpleegd van <https://buurtcooperatieohg.nl/achtergrond/>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019, 17 mei). Bevolking op 1 januari en gemiddeld; geslacht, leeftijd en regio [Dataset]. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/03759ned/table?ts=1575877693870&fromstatweb=true>
- CMO Stamm. (2015, 28 september). Right to Challenge gemeente Westerveld. Geraadpleegd van <https://cmostamm.nl/opdracht/right-to-challenge-gemeente-westerveld/>
- Dijk, H. van & Coffé, H. (2011). Meer of minder directe democratie? De houding van de burgers tegenover verschillende politieke besluitvormingsprocessen. *Mens en maatschappij*, 86(2), 203-226. Geraadpleegd van: <https://www.ingentaconnect.com/content/aup/mem/2011/00000086/00000002/art00005#>
- Dool, P. van den & Wiel, C. van de (2018, 17 oktober). Skaten dankzij burgerinitiatief. *NRC*. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/17/skaten-dankzij-burgerinitiatief-a2615915>
- Eindhovens Dagblad. (2016, 6 december) Weinig nieuwe sociale projecten; Kartrekkers Right to Challenge vallen af. Geraadpleegd van <https://www.ed.nl/algemeen/weinig-nieuwe-sociale-projecten-kartrekkers-right-to-challenge-vallen-af~a3aade74/?referrer=https://www.google.com/>
- Gemeente Aa en Hunze. (2015). Herijkte Strategische Toekomstvisie 2015-2025. Geraadpleegd van <https://www.aaenhunze.nl/dsresource?objectid=b207f219-563f-4d5e-85ce-f99787919873&type=pdf>

Gemeente Aalsmeer. (2019, 10 september). Notitie Right to challenge Aalsmeer. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=aalsmeer&id=bfc31340-3a87-4b0c-89e3-0d4e876a8f29>

Gemeente Achtkarspelen. (2017, 6 april). Rjocht fan Sprekken en burgerparticipatie. Geraadpleegd van <https://ris2.ibabs.eu/Agenda/Details/achtkarspelen/2f97f8de-05b5-4cf4-8821-05dc3c03ce6a>

Gemeente Almere. (2018, 3 juli). Experimenteren met de bijstand. Pilotonderzoek experiment regelarme bijstand. Geraadpleegd van https://www.almere.nl/fileadmin/user_upload/OenS/2018/Experimenteren_met_de_bijstand_2018.pdf

Gemeente Alphen aan den Rijn. (z.d.). Toetsingskader en inrichtingseisen Right to Challenge. Geraadpleegd van https://www.alphenaandenrijn.nl/Inwoners_en_bedrijven/Subsidies/Plan_van_aanpak_Right_to_Challenge_sport/Richtlijnen_en_toetsingskader_Right_to_Challenge.pdf

Gemeente Alphen aan den Rijn. (z.d.). Plan van aanpak Right to Challenge (sport). Geraadpleegd van https://www.alphenaandenrijn.nl/Inwoners_en_bedrijven/Subsidies/Plan_van_aanpak_Right_to_Challenge_sport

Gemeente Apeldoorn. (2018, 10 oktober). Motie Right to Challenge. Geraadpleegd van https://apeldoorn.raadsinformatie.nl/document/6908972/1/MOTIE_VREEMD_RIGHT_TO_CHALLENGE

Gemeente Apeldoorn. (2019, 2 oktober). Concept Nota Algemene voorzieningen 2021-2024. Geraadpleegd van <https://www.apeldoorn.nl/ter/fl-nota-algemene-voorzieningen>

Gemeente Assen. (2019, 9 juli). *Mijn Buurt Assen verlengt samenwerking*. Geraadpleegd van <https://www.assen.nl/nieuws/mijn-buurt-assen-verlengt-samenwerking>

Gemeente Assen. (2019, 6 juni). Besluitenlijst raadsvergadering. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Assen&id=f1ec64b6-8ef5-46c6-aeca-f13ba9eec321>

Gemeente Asten. (2018, 11 december). Rapport Evaluatie burgerparticipatie en burgerinitiatieven in de gemeente Asten. Geraadpleegd van <https://raad.asten.nl/nc/vergaderingen/document/document/20321/via/itemattachmentlocal2%3A8507.html>

Gemeente Baarn. (2019, 24 juli). Visie op dienstverlening. Geraadpleegd van <https://baarn.raadsinformatie.nl/document/7834394/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Barendrecht. (z.d.). Subsidie Maatschappelijke Initiatieven. Geraadpleegd van <https://www.barendrecht.nl/subsidie-maatschappelijke-initiatieven>

Gemeente Beesel. (2018, 31 december). Programmabegroting 2019. Geraadpleegd van <https://www.beesel.nl/data/downloadables/5/7/programmabegroting-2019.pdf>

Gemeente Beekdaelen. (2018, maart). Cahier zelfsturing. Geraadpleegd van <https://www.beekdaelen.nl/document.php?m=13&fileid=1582&f=8ed3c0ab42d6508948264275e026eb50&attachment=0&c=1678>

Gemeente Bergen. (2019, 24 september). Beleidsplan Sociaal Domein 2019-2022 Samen Verder). Geraadpleegd van https://bergen.notubiz.nl/document/7922588/1/Beleidsplan_Sociaal_Domein_2019-2022_Samen_Verder/

Gemeente Bergen. (2019, 12 december). Plan van aanpak participatie. Geraadpleegd van <https://www.raadbergen-nh.nl/Vergaderingen/Presidium/2019/05-november/19:30/AGV-en-RV-2019-11-19-BP-ARC.pdf>

Gemeente Bergen op Zoom. (2019, 28 juni). Plan van Aanpak Right to Challenge. Geraadpleegd van https://www.bergenopzoom.nl/bis/College_B_W/Brieven_en_overige_informatie_van_college_aan_raad/2019/28_06_2019_Plan_van_Aanpak_Right_to_Challenge_U19_010081

Gemeente Best. (2016, november). Beleidsnota Maatschappelijk ondersteuning en zorg 2017 t/m 2020. Geraadpleegd van <https://best.notubiz.nl/document/4564142/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Best. (2017, 18 december). Verslag participatie uitgangspunten subsidiebeleid. Geraadpleegd van <https://best.notubiz.nl/document/5982368/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Beuningen. (2018, 4 december). Beleidsnotitie Sociaal Domein 2018-2022 gemeente Beuningen. Samen mee doen in Beuningen. Geraadpleegd van <https://gemeentebestuur.beuningen.nl/Documenten/01a-Beleidsnotitie-Sociaal-Domein-2018-2022-Samen-mee-doen-NIEUW.pdf>

Gemeente Borne. (2019, 8 oktober). Voortgangsrapportage Transformatieagenda. Geraadpleegd van <http://gemeenteraad.borne.nl/Vergaderingen/Politiek-Beraad/2019/08-oktober/19:30/4-Voortgangsrapport-transformatieagenda-19int05789.pdf>

Gemeente Boxtel. (z.d.). Buurttuin het Burg-Akkertje. Geraadpleegd van <https://www.boxtel.nl/bestuur-en-beleid/organisatie/meewerkend-boxtel/buurttuin-het-burg-akkertje>

Gemeente Boxtel. (z.d.). Meewerkend Boxtel. Geraadpleegd van <https://www.boxtel.nl/bestuur-en-beleid/organisatie/meewerkend-boxtel>

Gemeente Breda. (2018, 27 september). Verordening Buurtrecht Breda 2018. Geraadpleegd van http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Breda/CVDR612860/CVDR612860_1.html

Gemeente Bronckhorst. (2018, 7 juni). Coalitieprogramma 2018-2022 Gewoon doen! Doet u mee? Geraadpleegd van https://www.bronckhorst.nl/home/vergaderingen-gemeenteraad_45360/agenda/gemeenteraad_15895/coalitieprogrammappdf_1006029.pdf

Gemeente Brielle. (2019, 17 september). Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019. Geraadpleegd van <https://www.brielle.nl/document.php?m=40&fileid=226072&f=0b65b7112a5a90b4be508ef60763ab40&attachment=1&c=435985>

Gemeente Bunnik. (2019, 26 juni). Een goed gesprek terugblik. Geraadpleegd van https://www.bunnik.nl/fileadmin/De_Toekomst_van_Bunnik/Een_Goed_Gesprek_terugblik_-_Gemeente_Bunnik.pdf

Gemeente Capelle aan den IJssel. (z.d.). Burgerparticipatie. Geraadpleegd van https://www.capelleaandenijssel.nl/bestuur-organisatie/burgerparticipatie_42548/

Gemeente Castricum. (2016, januari). De gemeente Castricum uitgedaagd! Geraadpleegd van <https://castricum.raadsinformatie.nl/document/3220775/1#search=%22right%20to%20challenge%22>

Gemeente Cranendonck. (2019, 25 september). Motie burgerparticipatie/inzet middelen. Geraadpleegd van <https://www.cranendonck.nl/document.php?m=64&fileid=41672&f=bac234658e86e6d5ef2c5418cea2ffe5&attachment=0&c=32243>

Gemeente Culemborg. (z.d.). Initiatievenloket. Geraadpleegd van <https://www.culemborg.nl/initiatievenloket>

Gemeente Dalfsen. (2019, 28 februari). Inkoopbeleid gemeente Dalfsen 2019. Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2019-47998.pdf>

Gemeente Dantumadiel (z.d.). Goed idee? It is aon jo! Geraadpleegd van <https://www.dantumadiel.frl/goed-idee-it-oan-jo>

Gemeente De Bilt. (2019, april). Nota Participatiebeleid. Geraadpleegd van https://www.debilt.nl/fileadmin/bestanden/Bestuur_en_organisatie/Participatiebeleid_nota_vastgesteld_door_raad_apr_2019.pdf

Gemeente De Friese Meren. (2019, 14 mei). Coalitieakkoord De Friese Meren. Geraadpleegd van <https://www.defryskemarren.nl/document.php?m=88&fileid=116938&f=2dfa2905225a5c5f2dd282a2f52b7e4d&attachment=1&c=51796>

Gemeente De Friese Meren. (z.d.). Ontwikkelingen lokale democratie. Geraadpleegd van https://www.defryskemarren.nl/gemeenteraad/ontwikkelingen-lokale-democratie_44246/

Gemeente Delft. (2018, 6 februari). Notitie Aanpak Right to Challenge. Geraadpleegd van https://ris.delft.nl/internet/overige-stukken_41186/category/publicatiestuk/nota_93/nota-right-to-challenge-2_63513/nota-right-to-challenge-2pdf_430083.pdf

Gemeente Delft. (z.d.). Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://www.delft.nl/zorg/samen-voor-een-sterke-stad/right-challenge>

Gemeente Delfzijl. (2017, 2 november). Quick Scan evaluatie realisatie doelen beleidsnotitie 4D's 2014-2018. Geraadpleegd van https://www.delfzijl.nl/over-de-gemeente/vergaderingen-gemeenteraad_43496/agenda/raadsvergadering_322/41a-quick-scan-evaluatie-realisatie-doelen-beleidsnotitie-4ds-2014-2018pdf_86043.pdf

Gemeente Delfzijl. (2019, 7 november). Programmabegroting 2020. Geraadpleegd van https://www.delfzijl.nl/over-de-gemeente/vergaderingen-gemeenteraad_43496/agenda/raadsvergadering_26829/4a-programmabegroting-2020pdf_4126353.pdf

Gemeente Deventer. (2019, 8 mei). Right to challenge. Geraadpleegd van <https://www.lokale-democratie.nl/sites/default/files/2019-05/Workshop%20-%20Integraal%20beheer%20-%20Presentatie%20Maddie%20Leerkens.pdf>

Gemeente Dinkelland. (2017, september). Heroriëntatie Vrij Toegankelijke Voorzieningen. Geraadpleegd van <https://gemeenteraad.dinkelland.nl/documenten/Raadsbrieven/RIS-5791-1-2017-9-tijddlijn-dinkelland-aangepast-op-raamwerk.pdf>

Gemeente Dinkelland. (2019, 15 april). Straten in Denekamp slaan handen ineen voor een groene wijk. Geraadpleegd van <https://www.dinkelland.nl/straten-denekamp-slaan-handen-ineen-voor-een-groene-wijk>

Gemeente Doesburg. (2017, 1 maart). Beleidsregel Subsidie Innovatie Sociaal Domein 2017. Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2017-32373.html>

Gemeente Doetinchem. (2019, 8 maart). Antwoord op vragen GBD over Right to Challenge RtC. Geraadpleegd van <http://besluitvorming.doetinchem.nl/documenten/vragen-van-raadsleden/08-03-2019-Antwoord-op-vragen-GBD-over-Right-to-Challenge-RtC.pdf>

Gemeente Dongen. (2019, 23 oktober). Programmabegroting 2020-2023. Geraadpleegd van <https://dongen.notubiz.nl/document/8070658/1#search=%22right%20to%20challenge%22>

Gemeente Dordrecht. (2018, 6 februari). Raadsinformatie inzake voortgang motie Right to Challenge. Geraadpleegd van https://www.dordrecht.nl/pls/idad/mozEgemDocument?F_DOCNR=6627639

Gemeente Dronten. (2014, augustus) Beleidsplan Transitie Sociaal Domein 2015-2018. Geraadpleegd van https://secure.dronten.nl/gemeenteraad/agenda-gemeenteraad_42929/agenda/raadscommissie_11193/beleidsplan-transitie-sociaal-domein-6pdf_541227.pdf

- Gemeente Duiven. (2019, 26 juni). Voorjaarsnota Duiven 2019. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Duiven&id=7939c573-bde9-454c-82ae-eea76149a1fe>
- Gemeente Ede. (2019, 25 juli). De Edese participatie-aanpak. Geraadpleegd van <https://repository.officiële-overheidspublicaties.nl/externebijlagen/exb-2019-36362/1/bijlage/exb-2019-36362.pdf>
- Gemeente Eersel. (z.d.). Heb jij een idee voor jouw buurt, wijk of dorp? Geraadpleegd van https://www.eersel.nl/inwoners/dorpen-maken-het-verschil-48519/item/heb-jij-een-idee-voor-jouw-buurt-wijk-of-dorp_94664.html
- Gemeente Enschede. (2019, 16 april). Beantwoording schriftelijke vragen van mevrouw Rienke Hofman-Bijlstra (PvdA) inzake Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=enschede&id=44c40781-f0ca-47c2-a170-80574caa7ff3>
- Gemeente Ermelo (2018, 1 maart). Subsidiebeleidskader Ermelo 2018-2022. Geraadpleegd van <https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/gmb-2018-42975.html>
- Gemeente Geertruidenberg. (z.d.). Right To Challenge. Geraadpleegd van <https://www.geertruidenberg.nl/right-challenge>
- Gemeente Geldrop-Mierlo. (2017, 1 januari). Stimuleringsmaatregel Right to Challenge gemeente Geldrop-Mierlo. Geraadpleegd van <https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Geldrop-Mierlo/CVDR444023.html>
- Gemeente Gilze en Rijen. (2018, 14 april). Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Gilze en Rijen. Geraadpleegd van https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Gilze%20en%20Rijen/CVDR349393/CVDR349393_3.html
- Gemeente Goeree-Overflakkee. (2018, 8 november). Programmabegroting 2019. Geraadpleegd van <https://goeree-overflakkee.notubiz.nl/document/6934112/1#search=%22right%20challenge%22>
- Gemeente Goes. (2019, 7 november). Programmabegroting 2020. Geraadpleegd van <https://goes.raadsinformatie.nl/document/7973445/1#search=%22right%20challenge%22>
- Gemeente Gorinchem. (2019, 3 oktober). Tussentijdse rapportage 2019. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Gorinchem&id=17aaf966-c83d-42ab-a460-661c66004593>
- Gemeente Gouda. (z.d.). Right to Challenge. Geraadpleegd van https://www.gouda.nl/Inwoners/Wonen_en_verbouwen/Participatie/Goed_idee_voor_Gouda_We_helpen_u_graag_verder/Right_to_Challenge
- Gemeente Grave. (2019a, 18 december). Inventarisatie burgerparticipatie. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=CuijkGraveMill&id=911e8bcb-0abe-4ff0-80e9-0f7856855278>
- Gemeente Grave. (2019b, 18 december). Raadsinformatiebrief Inventarisatie burgerparticipatie. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=CuijkGraveMill&id=1d5e351e-c300-425f-a1e7-efb094c0ca49>
- Gemeente Haarlem. (2019, 26 juni). Voortgang experiment Right to Challenge Sociaal Domein. Geraadpleegd van <https://gemeentebestuur.haarlem.nl/bestuurlijke-stukken/2019316944-7-Bijlage-1e-Voortgang-experiment-Right-to-Challenge-Sociaal-Domein-2.pdf>

Gemeente Haarlem. (z.d.). Haarlemse initiatieven dagen uit (right to challenge). Geraadpleegd van <https://www.haarlem.nl/haarlemse-initiatieven-dagen-uit-right-to-challenge/>

Gemeente Harlingen. (2018, 25 september). Programmabegroting 2019. Geraadpleegd van https://simcms.harlingen.nl/mgd/files/programmabegroting_2019_gemeente_harlingen.pdf

Gemeente Hattem. (2015, 12 oktober). Right to Challenge 2015. Geraadpleegd van https://www.lokale-democratie.nl/democratieinactie/media/Gemeente-Hattem-Right-to-Challenge_2015.pdf

Gemeente Heemskerk. (2019, december). Notitie doorontwikkeling Burgerkracht. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Heemskerk&id=89bfd160-045a-4c32-8404-2ac6e19a47e9>

Gemeente Heerenveen. (2014, 24 november). Amendement Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=heerenveen&id=000019268>

Gemeente Heerenveen. (2014, 24 november). Beleidsplan Wet maatschappelijke ondersteuning & gezondheid 2015-2018. Geraadpleegd van <https://www.heerenveen.nl/wp-content/uploads/2017/04/Plan-Wet-maatschappelijke-ondersteuning-Gezondheid-2015-2018.pdf>

Gemeente Heerhugowaard. (2016, 10 mei). Vervreemden gemeentelijk gebouw 't Rondeel in De Noord. Geraadpleegd van <https://gemeentebestuur.heerhugowaard.nl/Documenten/raads--en-commissiestukken-en-bijlagen/Vervreemden-gebouw-t-Rondeel-in-De-Noord-en-achtergelegen-handbalveld.pdf>

Gemeente Hellendoorn. (z.d.). Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://www.hellendoorn.nl/politiek-gemeente/product/right-to-challenge>

Gemeente Helmond. (2019, 25 september). Raadsinformatiebrief Advies aan de raad over het Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://www.helmond.nl/bis/2019/Raadsinformatiebrieven/RIB%20129%20Advies%20aan%20de%20raad%20over%20het%20Right%20to%20Challenge.pdf>

Gemeente Hengelo. (2017, 28 december). Verordening Maatschappelijke Ondersteuning gemeente Hengelo 2015. Geraadpleegd van <https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/actueel/Hengelo/CVDR605892.html>

Gemeente 's-Hertogenbosch. (2019, 18 december). Verbeter de samenleving. Geraadpleegd van <https://www.s-hertogenbosch.nl/nieuwsbericht/article/verbeter-de-samenleving.html>

Gemeente Het Hogeland. (2019, 9 april). Collegeprogramma 2019-2022. Geraadpleegd van https://hethogeland.nl/fileadmin/Hogeland_bestanden/Documenten/bestuur_en_organisatie/Collegeprogramma_2019-2022_-_Doar_gruit_en_bluit.pdf

Gemeente Hillegom. (2019, 15 januari). Raadsbrief Evaluatie Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://hillegom.raadsinformatie.nl/document/7325388/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Hillegom. (2020, 1 januari). Verordening maatschappelijke ondersteuning 2020. Geraadpleegd van <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Hillegom/CVDR633753.html>

Gemeente Hilvarenbeek. (2019, maart). Uitvoeringsagenda Sociaal Domein 2018-2019. Geraadpleegd van <https://hilvarenbeek.notubiz.nl/document/7547609/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Hoogeveen. (2019). Programmabegroting 2019-2022. Geraadpleegd van https://www.hoogeveen.nl/fileadmin/hoogeveen/PDF/Organisatie/begroting_2019-2022.pdf

Gemeente Houten. (2019, 16 juli). Perspectiefnota 2020. Geraadpleegd van <https://houten.notubiz.nl/document/7828760/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Huizen. (2019, 29 maart). Beantwoordingsbrief Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://ris.gemeenteraadhuizen.nl/Vergaderingen/Conformbesluiten-openbaar-1/2019/29-maart/20:00/Collegebesluit-Beantwoordingsbrief-Right-to-Challenge/Bijlage-Beantwoordingsbrief.pdf>

Gemeente Hulst. (2019, 7 februari). Kort Verslag / Besluitenlijst Raadscommissie Samenleving. Geraadpleegd van <https://hulst.raadsinformatie.nl/document/7332823/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente IJsselstein. (2014, 6 november). Motie: Het recht de gemeente uit te dagen ('Right to Challenge'). Geraadpleegd van <https://ijsselstein.raadsinformatie.nl/document/7158818/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Kaag en Braassem. (2019, 2 december). Jaaragenda 2020. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=KaagenBraassem&id=9e97a13f-f1e3-4451-9dbc-7d9ce7543cff>

Gemeente Kapelle. (2019, 17 december). Tweede Bestuursrapportage 2019. Geraadpleegd van <https://kapelle.notubiz.nl/document/8256418/1#search=%22inwonersinitiatieven%22>

Gemeente Katwijk. (2019, 28 november). Voorstel Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://katwijk.notubiz.nl/document/8319038/1#search=%22right%20to%20challenge%22>

Gemeente Kerkrade. (2019, 4 april). Samen verder Meerjarenbeleidsplan Maatschappelijke ondersteuning 2019-2022. Geraadpleegd van http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Kerkrade/CVDR623006/CVDR623006_1.html

Gemeente Koggenland. (2017, 10 april). Beleidsplan Sociaal Domein 2017-2020 Uitwerking beleidslijnen. Geraadpleegd van <http://raad.koggenland.nl/Documenten/4-Beleidsplan-Sociaal-Domein-2017-2020-Uitwerking-beleidslijnen.pdf>

Gemeente Krimpen aan den IJssel. (z.d.). Initiatieven groenonderhoud. Geraadpleegd van <https://www.krimpenaandenijssel.nl/Initiatieven-groenonderhoud>

Gemeente Laarbeek. (2019, 7 november). Welzijnsactiviteiten Laarbeek naar LEV-groep. Geraadpleegd van <https://www.laarbeek.nl/news/welzijnsactiviteiten-laarbeek-naar-lev-groep>

Gemeente Landerd. (2019, 26 november). Raadsvoorstel Beleidsnotitie inwonersparticipatie in Landerd. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Landerd&id=b9c5a178-a404-47ef-9db0-ca3c386a6b39>

Gemeente Landsmeer. (2019, 19 maart). Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Landsmeer 2019. Geraadpleegd van https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Landsmeer/CVDR622409/CVDR622409_1.html

Gemeente Langedijk. (2018, 31 mei). De Strategische Beheervisie 3.0 voor de Openbare Ruimte. Geraadpleegd van <https://bestuur.gemeentelangedijk.nl/Vergaderingen/Forum-2-A/2018/19-juni/20:00/Strategische-Beheervisie-3-0-voor-de-openbare-ruimte-def-versie.pdf>

Gemeente Lansingerland. (z.d.). Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://www.lansingerland.nl/politiek-en-organisatie/burgerparticipatie-gewoon-doen/right-to-challenge/>

Gemeente Leeuwarden. (2019, Verordening Wmo 2019 gemeente Leeuwarden. Geraadpleegd van <https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLOutput/Actueel/Leeuwarden/CVDR618532.html>

Gemeente Leiden. (2017, 14 juli). Verordening maatschappelijke ondersteuning Leiden 2015. Geraadpleegd van http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Leiden/340052/340052_2.html

Gemeente Leiderdorp. (2017, 12 juni). Sociale Agenda 2017-2021. Geraadpleegd van https://www.leiderdorp.nl/bestand/bijlage_6_sociale_agenda_inclusief_bijlagen_670886

Gemeente Leidschendam-Voorburg. (2019, 10 december). Startnotitie Burgerparticipatie. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Leidschendam&id=209fc232-52fe-4f69-93e4-ec0822d712db>

Gemeente Lelystad. (2019, 26 maart). Mensen maken de buurt. Geraadpleegd van <https://www.lelystad.nl/mensenmakendebuurt>

Gemeente Leusden. (2019, 30 oktober). Programmabegroting 2020-2023. Geraadpleegd van <https://gemeentebestuur.leusden.nl/Vergaderingen/Raadsvergadering/2019/07-november/20:00/Programmabegroting-2020-2023-nieuwe-versie-30-10-2019.pdf>

Gemeente Lingewaard. (z.d.). Inwonersinitiatief indien. Geraadpleegd van <https://www.lingewaard.nl/inwonersinitiatief-indienen/>

Gemeente Lingewaard. (2017, 13 april). Beleidsnota Ruimte voor initiatieven. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Lingewaard&id=65474887-22e4-4ab9-81d5-2f4bc43ec1f6>

Gemeente Lochem. (2014, 10 november). Motie: Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://lochem.raadsinformatie.nl/document/1696102/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Lochem. (2017, 6 november). Motie Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://lochem.raadsinformatie.nl/document/5851229/2#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Loon op Zand. (2019, 1 mei). Subsidieregeling mantelzorg 2019. Geraadpleegd van <https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Actueel/Loon%20op%20Zand/CVDR622861.html>

Gemeente Loppersum. (2019, 18 april). Brief van MiddelSoam over Right to Challenge MiddelSoam. Geraadpleegd van https://www.loppersum.nl/bestuur-organisatie/agendas-openbare-vergaderingen_42887/agenda/gemeenteraad_26031/brief-van-middelsoam-over-right-to-challenge-middelsoampdf_3091911.pdf

Gemeente Losser. (2019, 6 juni). Right to Challenge (R2C) in gemeente Losser. Geraadpleegd van https://www.losser.nl/Actueel/Nieuwsberichten/Right_to_Challenge_R2C_in_gemeente_Losser

Gemeente Maassluis. (2019, 16 juli). Programma: 'de wijk op maat'. Geraadpleegd van <https://maassluis.raadsinformatie.nl/document/7835581/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Maastricht. (2015, 8 december). Het Maastrichts Uitdagingsrecht. Geraadpleegd van <https://www.maastrichtbeleid.nl/beleidsinformatie/Raadsronde/2015/12/01/131-2015%20-%20Het%20Maastrichts%20Uitdagingsrecht/131-2015%20-%20Het%20Maastrichtse%20Uitdagingsrecht>

Gemeente Meerijstad. (2019, 14 mei). Nadere regels subsidiëring Sport 2019. Geraadpleegd van http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Meerijstad/CVDR624150/CVDR624150_1.html

Gemeente Middelburg. (2016, 14 december). Groenbeleidsplan 2016–2026. Geraadpleegd van https://www.middelburg.nl/Mediatheek/Documenten_Bestuur_organisatie/Beleidsnota_s/GroenBeleidsPlan_2016_2026.pdf

Gemeente Midden-Groningen. (2019, 9 november). Raadsvoorstel harmonisatie verordeningen burgerinitiatief en referendumverordening. Geraadpleegd van <https://bestuur.midden-groningen.nl/Vergaderingen/Raadscommissie/2019/03-december/19:31/01-Raadsvoorstel-harmonisatie-verordening-burgerinitiatief-en-referendumverordening.pdf>

Gemeente Moerdijk. (2019, 4 juli). Kadervoorstel Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Moerdijk&id=1bf59078-1c35-49be-b739-e9926b713b8c>

Gemeente Molenlanden. (2019, 21 juni). Inkoop- en Aanbestedingsbeleid Molenlanden 2019. Geraadpleegd van <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/actueel/Molenlanden/CVDR625154.html>

Gemeente Montfoort. (2019, 16 juli). Brief Gemeenteraad over Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://www.montfoort.nl/mozard/document/docnr/1945810>

Gemeente Mook en Middelaar. (2016, 26 januari) Notitie Burgerparticipatie. Geraadpleegd van <https://www.mookmiddelaar.nl/document.php?m=22&fileid=33898&f=3ac3c10df8590edb56761a5cfb2a4476&attachment=0&a=1079>

Gemeente Nederweert. (z.d.). Zet je initiatief op de kaart. Geraadpleegd van https://www.nederweert.nl/inwoners/zet-je-initiatief-op-de-kaart_44103

Gemeente Nijkerk. (z.d.). Initiatieven Groenonderhoud. Geraadpleegd van https://www.nijkerk.eu/inwoners/initiatieven-groenonderhoud_43343/

Gemeente Nijmegen. (2017, 5 juli). Overzicht uitvoering aanvaarde raadsmoties tot en met 17 mei 2017. Geraadpleegd van <https://www.nijmegen.nl/gns/index/pc/R2017-062overzicht%20uitvoering%20aanvaarde%20raadsmoties%20tot%20en%20met%2017%20mei%202017.pdf>

Gemeente Nijmegen. (2018, 10 juli). Totaaloverzicht openstaande moties bijgewerkt tot en met juni 2018. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Nijmegen&id=4993f3f5-de70-47bb-b004-1a0da7b32ff4>

Gemeente Nijmegen. (2019, 8 mei). Initiatiefvoorstel inwonersparticipatie. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Nijmegen&id=0e032350-53cc-4061-8af8-a19257166719>

Gemeente Nissewaard. (2020, 1 januari). Inspraak- en participatieverordening Nissewaard 2020. Geraadpleegd van <https://nissewaard.raadsinformatie.nl/document/8181269/1#search=%22right%20to%20challenge%22>

Gemeente Nieuwegein. (2018, 20 maart). Gemeente en VrijwilligersHuis leggen samenwerking vast. Geraadpleegd van <https://www.nieuwegein.nl/actueel/nieuws/2018/maart-2018/gemeente-en-vrijwilligershuis-leggen-samenwerking-vast/>

Gemeente Noordoostpolder. (2019, mei). Coalitieakkoord Noordoostpolder daagt uit! Geraadpleegd van <https://www.noordoostpolder.nl/file/6669/download>

Gemeente Noordenveld. (2020). Verordening maatschappelijke ondersteuning en jeugdhulp gemeente Noordenveld 2020. Geraadpleegd van <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Noordenveld/CVDR634092.html>

Gemeente Noordwijk. (2018, 4 juni). Schitterende Natuur en Groen in Noordwijk, Bouwstenen Programma: Verbind groen, groen verbindt 2019-2030. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Noordwijk&id=ef590653-fc63-40bb-aa24-07b9bea2b142>

Gemeente Nunspeet. (2017, 26 januari). Samen Verder Beleidsplan Wet maatschappelijke ondersteuning 2017-2021. Geraadpleegd van <https://nunspeet.raadsinformatie.nl/document/4914031/1#search=%22right%20to%20challenge%22>

Gemeente Oegstgeest. (2016, 25 november). Voorbeelden met burgerinitiatieven in Oegstgeest. Geraadpleegd van https://gemeenteraad.oegstgeest.nl/raadsinformatie/vergaderingen_3787/agenda/besluitvormende-raadsbijeenkomst_26989/bijlage-2-bij-rm-7-februari-2017-right-to-challenge-z-16-16514pdf_3183832.pdf

Gemeente Oldambt. (2019, 1 maart). Evaluatie gebiedsgericht werken gemeente Oldambt 2019. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Oldambt&id=0acb2b10-523f-46d8-8a51-eb3fa963f50f>

Gemeente Oldebroek. (2019, 15 augustus). Brief College van B&W aan netwerk Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=oldebroek&id=100052281>

Gemeente Olst-Wijhe. (2017, 7 december). Inkoop- en aanbestedingsbeleid gemeente Olst-Wijhe 2017. Geraadpleegd van <https://gemeenteraad.olst-wijhe.nl/raadsvergaderingen/vergaderschema/2018/2/5/raadsvergadering-05-02-2018/igs-04-inkoop-en-aanbestedingsbeleid-2017-ow.pdf>

Gemeente Ommen. (2017, 27 januari). Startnota Nieuw Noaberschap Ommen. Geraadpleegd van https://www.vov-ommen.nl/index_htm_files/2044405_Startnotitie_Nieuw_Noaberschap_Ommen.pdf

Gemeente Ommen. (2019, 14 november). Programmabegroting 2020. Geraadpleegd van <https://ommen.raadsinformatie.nl/document/8105573/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Ooststellingwerf. (2015, 10 november). Motie Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Ooststellingwerf&id=7e498370-dbef-455d-b230-9741fd649477>

Gemeente Ooststellingwerf. (2018, 24 januari) Participatie in Ooststellingwerf: samen aan de slag! Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Ooststellingwerf&id=436e321d-eb55-4ec1-b0a8-9c0a7c3d7fc0>

Gemeente Opsterland. (2018, mei). Coalitieakkoord Opsterland 2018-2022. Geraadpleegd van https://vng.nl/files/vng/coalitieakkoord_opsterland.pdf

Gemeente Opsterland. (2018, 5 november). Begroting Opsterland 2019. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Opsterland&id=83c8ec0a-3790-4354-9a21-7840ac3414c0>

Gemeente Opsterland. (2019, april). Ontwikkelagenda's Gemeente Opsterland. Geraadpleegd van <https://www.opsterland.nl/dsresource?objectid=687f5e99-b82d-4c4c-bf71-c77c06be44bf&type=org>

Gemeente Overbetuwe. (z.d.). Aanmelden Right to Challenge. Geraadpleegd van https://www.overbetuwe.nl/Inwoners/Praat_en_doe_mee/Aanmelden_Right_to_Challenge

Gemeente Overbetuwe. (2017, 16 november). Right to Challenge! Durft u een uitdaging aan? Een taak van de gemeente overnemen met bijbehorend budget? Info: <http://bit.ly/2iT2jV4> [Tweet]. Geraadpleegd van: https://twitter.com/gem_overbetuwe/status/931084733949214720

Gemeente Oudewater. (2019, 29 januari). Collegewerkprogramma 2018-2022. Geraadpleegd van <https://gemeenteraad.oudewater.nl/Vergaderingen/Forum-Samenleving/2019/04-maart/20:00/2019-01-29-raadsinformatiebrief-collegewerkprogramma-oudewater-2018-2022-merged-2.pdf>

Gemeente Papendrecht. (2016, 1 januari). Programmabegroting 2016. Geraadpleegd van

https://www.papendrecht.nl/Politiek_en_Bestuur/Overzicht_Politiek_en_Bestuur/Bestuurlijke_documenten/Afspraken_Prestaties/2016/Programmabegroting_Papendrecht_2016.pdf

Gemeente Peel en Maas. (2017, maart). Zelfsturing 3.0 15 Jaar Gemeenschapsontwikkeling door Zelfsturing in de gemeente Peel en Maas. Geraadpleegd van <https://www.peelenmaas.nl/data/downloadables/2/8/8/zelfsturing-30.pdf>

Gemeente Pijnacker-Nootdorp. (2017, 7 februari). Right to Challenge in Pijnacker-Nootdorp. Geraadpleegd van <https://www.pijnacker-nootdorp.nl/artikelen/right-to-challenge-in-pijnacker-nootdorp.htm>

Gemeente Raalte. (2019, 11 april). Kadernota 2020-2023. Geraadpleegd van <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=raalte&id=100071641>

Gemeente Renkum. (2019, 9 oktober). Plan van Aanpak Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://raad.renkum.nl/Vergaderingen/Agendacommissie/2019/18-september/09:00/R2C-plan-van-aanpak.pdf>

Gemeente Rheden. (2018, 1 mei). Nadere regels subsidieverlening inwonersinitiatieven sociaal domein Rheden. Geraadpleegd van http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Rheden/CVDR609736/CVDR609736_1.html

Gemeente Ridderkerk. (2015, 26 mei). Notitie 'Ridderkerk dragen we samen!'. Geraadpleegd van <https://raad.ridderkerk.nl/documenten/Nota/2015-05-26-Van-burgerparticipatie-naar-overheidsparticipatie-notitie-Ridderkerk-dragen-we-samen.pdf>

Gemeente Rijswijk. (2018, 25 april). Hoofdlijnenakkoord 2018 – 2022. Geraadpleegd van https://www.rijswijk.nl/sites/default/files/hoofdlijnenakkoord_24-05_met_handtekeningen.pdf

Gemeente Roerdalen. (z.d.). Initiatieven van inwoners: Posterholt. Geraadpleegd van <https://www.roerdalen.nl/initiatieven-van-inwoners-posterholt>

Gemeente Roermond. (z.d.). Initiatieven en participatie. Geraadpleegd van <https://www.roermond.nl/actiefburgerschap>

Gemeente Roosendaal. (2018, 8 maart). Bijlage 1 opbrengsten Programma Vitale Wijken en Dorpen. Geraadpleegd van <https://raad.roosendaal.nl/Vergaderingen/Commissie/2018/08-maart/19:30/Bijlage-I-opbrengsten-Programma-Vitale-Wijken-en-Dorpen.pdf>

Gemeente Rotterdam. (2015, 1 februari). Kader Right to Challenge Rotterdam. Geraadpleegd van <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/right-to-challenge/Kader-Right-to-Challenge.pdf>

Gemeente Schagen. (2018, 1 juli). Meerjarenuitvoeringsprogramma 2019-2022. Geraadpleegd van <https://schagen.raadsinformatie.nl/document/6609727/2#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Scherpenzeel. (2018, 7 mei). Coalitieakkoord 2018-2022. Geraadpleegd van <https://www.scherpenzeel.nl/document.php?m=27&fileid=69013&f=9768e95551a6e6e6188d64f84bd17baf&attachment=0&c=121330>

Gemeente Sint-Michielsgestel. (2019, 7 mei). *Vlog wijkmakelaar en buurtvereniging 't Leerke* [YouTube]. Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=67AsRRcK01M>

Gemeente Sittard-Geleen. (2019, 4 juli). Beantwoording technische vragen Jaarrekening 2018. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=SittardGeleen&id=656724f8-b6c0-47b5-9adc-380933226fc8>

Gemeente Sluis. (2019, september). Nota Burgerparticipatie. Geraadpleegd van https://gemeentesluis.nl/Bestuur_en_Organisatie/Nieuws/Nieuwsdossier_Burgerparticipatie/Nota_Burgerparticipatie/Nota_Burgerparticipatie

Gemeente Smallerland. (2015, 20 januari). Motie Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://smallerland.raadsinformatie.nl/document/1832489/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Stein. (2015, 13 mei). Uitgangspunten voor de doorontwikkeling van het dorpsontwikkelingsproces in de gemeente Stein 2015-2020. Geraadpleegd van <https://www.elsloo.info/images/pdfbestanden/Uitgangspunten%20DOPsgewijze%20aanpak.nota.pdf>

Gemeente Stein. (z.d.). Eigenkracht en DOP. Geraadpleegd van <https://www.gemeentestein.nl/dop-gemeente>

Gemeente Súdwest-Fryslân. (2018, 1 januari). Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Súdwest-Fryslân 2018. Geraadpleegd van <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/S%C3%BAadwest-Frysl%C3%A2n/CVDR605843.html>

Gemeente Súdwest-Fryslân. (z.d.). Idee, wens of initiatief? Geraadpleegd van <https://sudwestfryslan.nl/onderwerp/idee/#1555344645518-4f84d710-9a11>

Gemeente Teylingen. (2019, 1 januari). Programmabegroting Teylingen 2019 – 2022. Geraadpleegd van https://www.teylingen.nl/fileadmin/Teylingen/Bestuur_en_organisatie/2018/T-Programmabegroting_Teylingen_2019-2022_-_raad.pdf

Gemeente Tiel. (z.d.). Tiel Speelt. Geraadpleegd van <https://www.tiel.nl/tiel-speelt>

Gemeente Tilburg. (z.d.). Veelgestelde vragen over 'Dat kan ik beter'. Geraadpleegd van <https://www.tilburg.nl/inwoners/een-plek-voor-een-idee/veelgestelde-vragen-dat-kan-ik-beter/>

Gemeente Tubbergen. (2018a, 9 november). Verordening Stimuleringsfonds sociaal domein 2018. Geraadpleegd van <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/actueel/Tubbergen/CVDR613900.html>

Gemeente Tubbergen. (2018b, 13 april). HOI2 daagt gemeente Tubbergen uit voor groenonderhoud. Geraadpleegd van <https://www.tubbergen.nl/hoi2-daagt-gemeente-tubbergen-uit-voor-groenonderhoud>

Gemeente Twenterand. (z.d.). Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://www.twenterand.nl/right-challenge>

Gemeente Tytsjerksteradiel. (2018, juni). Coalitieakkoord 2018-2022. Geraadpleegd van <https://www.tydriel.nl/document.php?m=64&fileid=86020&f=7ad94cb9af1a76a8a4fb2e73de691fe6&attachment=0>

Gemeente Utrecht. (z.d.). Bewonersbod. Geraadpleegd van <https://www.utrecht.nl/bestuur-en-organisatie/initiatief-en-invloed/uw-initiatief/geld/bewonersbod>

Gemeente Utrecht. (2016). Bewonersbod, een jaar verder. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=utrecht&id=bb454ce9-344e-46ea-ba48-1b563efaeaae>

Gemeente Utrechtse Heuvelrug. (2018, 8 mei). Raadsprogramma 2018 –2022. Geraadpleegd van <https://heuvelrug.notubiz.nl/document/6562312/1#search=%22right%20challenge%22>

Gemeente Valkenburg aan de Geul. (z.d.). Burgerkracht stimuleringsfonds. Geraadpleegd van http://www.valkenburg.nl/inwoners-ondernemers/burgerkracht_41575/item/burgerkracht-stimuleringsfonds_32794.html

Gemeente Valkenburg aan de Geul. (2016, 12 april). Nadere regels Burgerkracht Stimuleringsfonds 2016. Geraadpleegd van <http://www.valkenburg.nl/document.php?m=33&fileid=45907&f=215b68a91b93a0954afd93f9c7c2ffa7&attachment=1&c=32794>

Gemeente Veere. (z.d.). Bijdrage uit de reserve leefbaarheid. Geraadpleegd van <https://www.veere.nl/leefbaarheid?origin=/bijdrage-uit-de-reserve-leefbaarheid>

Gemeente Velsen. Raadsvragen Perspectiefnota 12 juni. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Velsen&id=5d0c3c2f-720d-4498-be0f-21d6ff508640>

Gemeente Venlo. (2019, 29 april). Inschrijvingsleidraad Nationale openbare aanbestedingsprocedure Right To Challenge Helschriksel Q4. Geraadpleegd van <https://www.q4.nl/wp-content/uploads/2019/03/Inschrijvingsleidraad-Right-to-Challenge-Helschriksel-Q4.pdf>

Gemeente Vijfheerenlanden. (2019, 9 mei). Collegeprogramma 2019-2022. Geraadpleegd van <https://www.vijfheerenlanden.nl/dsresource?objectid=722268dc-a1aa-4eb0-9184-79c6341e58f4&type=pdf>

Gemeente Vlaardingen. (2019, 1 oktober). Meerjarenbegroting 2020 – 2023. Geraadpleegd van <https://vlaardingen.raadsinformatie.nl/document/8021943/1#search=%22right%20to%20challenge%22>

Gemeente Vlieland. (2019, 27 mei). Verslag raadsvergadering maandag 27 mei 2019. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Vlieland&id=af670832-541c-42f6-b9f5-a596a98efbd7>

Gemeente Voorschoten. (2019, 4 juli). Participatienota Samen maken wij Voorschoten. Geraadpleegd van <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=duivenvoorde&id=1000310760>

Gemeente Waalwijk. (2017, januari). Evaluatie & notitie burgerparticipatie 2017 2018. Geraadpleegd van <https://www.waalwijk.nl/document.php?m=23&fileid=7024&f=92af97045dc7ec82e6a0da625841dc98&attachment=0>

Gemeente Waalwijk. (z.d.). Adoptiespeeltuinen. Geraadpleegd van https://www.waalwijk.nl/inwoners/bewonersinitiatieven_3710/item/adoptiespeeltuinen_3419.html

Gemeente Waddinxveen. (2018, 15 november). Inkoop en aanbestedingsbeleid gemeente Waddinxveen 2018. Geraadpleegd van https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Waddinxveen/614073/CVDR614073_1.html

Gemeente Wageningen. (2018, 1 januari). Right to Challenge Samen Wageningen. Geraadpleegd van https://www.wageningen.nl/inwoners/Configuratie_Inwoners/Rij_2/overig/Daag_de_gemeente_Wageningen_uit/Right_to_Challenge_Samen_Wageningen_informatie.pdf

Gemeente Wageningen. (z.d.). Daag de gemeente Wageningen uit! Geraadpleegd van https://www.wageningen.nl/inwoners/Configuratie_Inwoners/Rij_2/overig/Daag_de_gemeente_Wageningen_uit

Gemeente Weert. (2019, 4 juli). Subsidierегeling Burgerinitiatieven Weert 2019. Geraadpleegd van <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Weert/625644.html>

Gemeente Weert. (z.d.). Burgerinitiatieven. Geraadpleegd van <https://www.weert.nl/burgerinitiatieven>

Gemeente Weesp. (2019, 5 september). Beleidsbrief bewonersparticipatie. Geraadpleegd van https://weesp.raadsinformatie.nl/document/7925703/1/RIB_2019_80_-_beleidsbrief_bewonersparticipatie

Gemeente Westerveld. (2014, 11 november). *Motie Right to Challenge*. Geraadpleegd van https://www.gemeentewesterveld.nl/bis/De_gemeenteraad/Aangenomen_moties/2014/Motie_Right_to_challenge.pdf

Gemeente Westerveld. (2016, 28 juni). *Beleidsnotitie Westerveld Zo buiten, Zo binnen*. Geraadpleegd van <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=westerveld&id=100005377>

Gemeente Westerveld. (2019, 2 juli). *Besluit Intrekken Beleidsnotitie Zo buiten, Zo binnen 2016*. Geraadpleegd van <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=westerveld&id=100024877>

Gemeente Westervoort. (2019, 1 juli). *Motie Right to Challenge*. Geraadpleegd van <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=westervoort&id=100050659>

Gemeente Woerden. (2015, 3 november). *Uitgangspunten en aanpak interactie/samenwerking inwoner-overheid, Woerden zegt: "Ja, tenzij..."*. Geraadpleegd van <https://gemeenteraad.woerden.nl/Vergaderingen/Informatiebijeenkomst/2016/03-maart/20:00/Woerden-zegt-Ja-tenzij/15r-00449-rv-uitgangspunten-en-aanpak-interactie-samenwerking-inwoner-overheid-woerden-zegt-ja-tenzij-merged.pdf>

Gemeente Woerden. (2019, 7 mei). *Raadsinformatiebrief naar aanleiding van de pilot gebiedsgericht werken*. Geraadpleegd van <http://gemeenteraad.woerden.nl/Vergaderingen/Bijzondere-avond/2019/23-mei/20:00/19r-00132-raadsinformatiebrief-advies-naar-aanleiding-van-de-pilot-gebiedsgericht-werken-2018-2019-1.pdf>

Gemeente Wormerland. (2019, 1 juli). *Presentatie Burgerparticipatie overheidsparticipatie en Right to Challenge*. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Overgemeenten&id=dd5197b4-18e8-4fe2-a8e7-c90cbbdb722d>

Gemeente Wormerland. (2019, 8 januari) *Toespraak Nieuwjaar 2019 Burgemeester Tange*. Geraadpleegd van <https://www.wormerland.nl/mozard/document/docnr/896388/bijlage%20-%20nieuwjaarstoespraak%202019%20burgemeester%20Tange>

Gemeente Woudenberg. (2017, 5 september). *Aanvullende informatie Notitie Right to Challenge*. Geraadpleegd van <https://gemeentebestuur.woudenberg.nl/Vergaderingen/Raadscommissie/2017/05-september/20:00/02-Aanvullende-informatie-notitie-right-to-challenge.pdf>

Gemeente Woudenberg. (2019, 24 januari). *Beantwoording technische vragen over de ingekomen stukken & externe betrekkingen*. Geraadpleegd van <https://gemeentebestuur.woudenberg.nl/Vergaderingen/Gemeenteraad/2019/21-februari/20:00/Bijlage-1-Beantwoording-technische-vragen-24-01-2019-definitief.pdf>

Gemeente Zeewolde. (2016, 21 januari). *Nota informele zorg 2016-2019*. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Zeewolde&id=814d6c13-2343-4ed0-81b8-d5250ed1401b>

Gemeente Zutphen. (z.d.). *Wij gaan het zelf doen*. Geraadpleegd van https://www.zutphen.nl/Inwoners/Wij_gaan_het_zelf_doen

Gemeente Zwartewaterland. (2018, 1 januari). *Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Zwartewaterland 2018*. Geraadpleegd van <https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Zwartewaterland/CVDR475486.html>

Gemeente Zwolle. (2016, 1 januari). *Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Zwolle 2015*. Geraadpleegd van http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Zwolle/348599/348599_2.html

Geul, A. (2013). Beleidsconstructie, coproductie en communicatie. Zes beproefde methodieken van beleidsontwikkeling, Boom bestuurskunde, Utrecht.

Groene Hart van Veeningen. (2014, 19 november). Het Groene Hart. Geraadpleegd van <http://ddveeningen.nl/het-dorp/het-groene-hart>

Hart van Lansingerland. (2017, 23 november). Dierenweide Leeuwenkuil maakt doorstart dankzij twee ondernemers. Geraadpleegd van <https://www.hartvanlansingerland.nl/nieuws/algemeen/15748/dierenweide-leeuwenkuil-maakt-doorstart-dankzij-twee-ondernemers>

Knops, R.W. (2019, 4 november). Reactie op de gewijzigde motie van het lid Den Boer c.s. over 'het recht op samenwerken' nader uitwerken met de VNG [Kamerbrief]. Geraadpleegd van https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z21122&did=2019D44019

Knops, R.W. (2019, 22 oktober). Antwoorden over de begrotingsstaten van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2020 [Kamervragen]. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/10/22/antwoorden-ministerie-van-binnenlandse-zaken-en-koninkrijksrelaties-vii>

Koopman, O. (2019 11 december). Slimmer dan de gemeente Ermelo? Laat maar zien dan. *De Stentor*. <https://www.destentor.nl/veluwe/slimmer-dan-de-gemeente-ermelo-laat-maar-zien-dan~a533f608/?referrer=https://www.google.com/>

Koopman, P. (2016, 31 maart). Afvalactie BewonersBedrijf Zaanstad. *Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners*. Geraadpleegd van <https://www.isabewoners.nl/ondernemen/afvalactie-bewonersbedrijf-zaanstad/>

Koster, Y. de (2018, 25 maart). In Nijkerk doet de burger alles. *Binnenlands Bestuur*. Geraadpleegd van <https://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/in-nijkerk-doet-de-burger-alles.9584461.lynkx>

Krieken, K. van der (2018). Right to Challenge en recht op overname in Nederland. Geraadpleegd van https://www.lokale-democratie.nl/sites/default/files/2018-09/Stand%20van%20zaken%20Right%20to%20Challenge%20en%20recht%20op%20overname%20in%20Nederlandse%20g..._0.pdf

Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners. (z.d.). Stichting de Buurt Bestuurt. Geraadpleegd van <https://www.isabewoners.nl/onze-leden/stichting-buurt-bestuurt/>

Lokale Democratie. (2019). Inspiratiesessie: Aan de slag met Right to Challenge. Geraadpleegd van <https://www.lokale-democratie.nl/agenda/inspiratiesessie-aan-de-slag-met-right-challenge>

Lokale Democratie. (2019, 8 mei). Right to Challenge - inspiratiegids voor gemeenten. Geraadpleegd van <https://www.lokale-democratie.nl/democratieinactie/right-challenge-inspiratiegids-voor-gemeenten>

Lokale Democratie. (z.d.). Democratie in Actie Right to Challenge Inspiratiegids voor gemeenten. Geraadpleegd van https://www.lokale-democratie.nl/democratieinactie/media/0501_DiA_Inspiratiegids_Gemeenten_online.pdf

Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners. (2019). Right to Challenge: community of practice in Arnhem. Geraadpleegd van <https://www.isabewoners.nl/event/right-to-challenge-community-of-practice-in-arnhem/>

Maassen, W. (2019, 31 juli). Plattelandsgevoel in de stad: 'Groen geeft rust'. *AD*. Geraadpleegd van <https://www.ad.nl/amersfoort/plattelandsgevoel-in-de-stad-groen-geeft-rust~a429efba/?referrer=>

Modde, M. (2019, 25 juli). Inwoners Sirjansland dagen gemeente uit en komen met een eigen plan om dorp mooier te maken. *PZC*. Geraadpleegd van <https://www.pzc.nl/schouwen-duiveland/inwoners-sirjansland->

[dagen-gemeente-uit-en-komen-met-een-eigen-plan-om-dorp-mooier-te-maken~ad7a813a/?referrer=https://www.google.com/](https://www.google.com/?referrer=https://www.google.com/)

Nationale Ombudsman. (2018). *Burgerinitiatief: Waar een wil is.... Onderzoek naar de rol van overheidsinstanties bij burgerinitiatieven*. Geraadpleegd van <https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/onderzoek/Burgerinitiatieven%20waar%20een%20wil%20is%20rapport%202018-020.pdf>

Netwerk Right to Challenge. (2019, februari). *Routepanner Right to Challenge*. Geraadpleegd via https://www.righttochallenge.nl/images/nieuws/Routepanner_Right_to_Challenge-LR.pdf

Noord, J. van der (2019, 6 juni). *Brief Passend Veranderen – Right to Challenge in de kiem gesmoord*. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Assen&id=06b182e3-f5cb-477a-9a52-9e9263b3b804>

Ollongren, K. H. (2018, 5 juli). *Kamerbrief plan van aanpak voor versterking lokale democratie en bestuur* [Kamerbrief]. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/07/05/kamerbrief-plan-van-aanpak-voor-versterking-lokale-democratie-en-bestuur>

Ollongren, K. H. (2018, 14 december). *Kamerbrief Right to Challenge regeling en stimulering bewonersinitiatieven* [Kamerbrief]. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/12/14/kamerbrief-right-to-challenge-regeling-en-stimulering-bewonersinitiatieven>

Ollongren, K. H. (2019, 26 juni) *Kamerbrief versterking en vernieuwing van de lokale democratie* [Kamerbrief]. Geraadpleegd van https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z13495&did=2019D27705

Omgevingswetportaal. (2019, 20 januari). *Crisis- en herstelwet, Omgevingswet en Right to Challenge versterken elkaar in het Markdal*. Geraadpleegd van <https://www.omgevingswetportaal.nl/actueel/nieuws/2019/01/30/crisis--en-herstelwet-omgevingswet-en-right-to-challenge-versterken-elkaar-in-het-markdal>

Omroep Zeeland. (2019, 8 mei). *Op de afvalbakfiets: 'opruimen kan ook leuk zijn!'*. Geraadpleegd van <https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/112786/Op-de-afvalbakfiets-opruimen-kan-ook-leuk-zijn>

Ouden, W. den, Boogaard, G. & Driessen, E.M.M.A. (2019) *Right to Challenge. Een studie naar de mogelijkheden voor een algemene regeling voor het 'Right to Challenge' en andere burgerinitiatieven in Nederland*, Universiteit Leiden 2019.

Pak aan Zwijndrecht. (z.d.). *Lopende inwonersinitiatieven*. Geraadpleegd van <https://www.pakaanzwijndrecht.nu/initiatieven/>

Queen's Printer of Acts of Parliament. (2011, 1 januari). *Localism Act 2011* [Wet]. Geraadpleegd op 2 september 2019, van <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/20/contents/enacted>

Raad voor het Openbaar Bestuur (2012). *Loslaten in Vertrouwen. Naar Een Nieuwe Verhouding Tussen Overheid, Markt én Samenleving*. Geraadpleegd van: <https://kennisopenbaarbestuur.nl/media/63034/loslaten-in-vertrouwen.pdf>

Rekenkamercommissie Dordrecht. (2017, 24 mei). *Meer dan een goed idee Samen burgerparticipatie naar een hoger plan tillen*. Geraadpleegd van https://cms.dordrecht.nl/Mediatheek/Bestanden/Bestuur/Rekenkamercommissie/Rapport_RKC_Burgerparticipatie.pdf

Rijksoverheid. (2017, 10 oktober). Regeerakkoord 2017: 'Vertrouwen in de toekomst', p. 7. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/regering/docu-menten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertrouwen-in-de-toekomst>

Selles, J. (2018, 17 oktober). Zalk schoffelt met succes het eigen groen; Wie volgt? *De Stentor*. Geraadpleegd van <https://www.destentor.nl/kampen/zalk-schoffelt-met-succes-het-eigen-groen-wie-volgt~a0de15a0/>

SGP. (2019, 27 juni). Algemene beschouwingen kadernota 2019 gemeente Urk. Geraadpleegd van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Urk&id=53befc5c-bc6c-446d-872e-3c587f8326db>

StadsdorpZuid. (z.d.). Over ons. Geraadpleegd van www.stadsdorpzuid.nl

Stichting Archeologische Werkgroep Zwartewaterland. (z.d.). Reconstructie en conservering muurresten Grintwal en Buiten Enkpoort. Geraadpleegd van <https://www.archeologiezwartewaterland.nl/projecten/project/reconstructie-en-conservering-muurresten-grintwal-en-buiten-enkpoort/>

Stokkom, B. V. (2003). Deliberatie zonder democratie? Ongelijkheid en gezag in interactieve beleidsvorming. *Beleid en maatschappij*, 30(3), 153-165. Geraadpleegd via: <https://ugp.rug.nl/beleidmaatschappij/article/view/27318>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2018, 21 september). Motie van het lid Segers c.s. [Kamerstuk]. Geraadpleegd van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2018Z16567&did=2018D45446>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2019a, 27 juni) Algemeen overleg (lokale) Democratie/ Demonstratie/ Nieuw Beleidskader Gemeentelijke herindeling. Geraadpleegd van https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2018A05347

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2019b, 4 oktober). Verslag houdende een lijst van vragen inzake Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor het jaar 2020. Geraadpleegd van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/amendementen/detail?id=2019Z15674&did=2019D39340>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2019c, 31 oktober). Het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor het jaar 2020. Geraadpleegd van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019D48471&did=2019D48471>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2019d, 31 oktober). Motie van het lid Den Boer c.s. [Kamerstuk]. Geraadpleegd van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2019Z20773&did=2019D43402>

Veen, G.A. van der (2015) *Vorbereid op aansprakelijkheid. Gemeenten en overheidsaansprakelijkheid*, Den Haag: VNG 2015. Geraadpleegd via: <https://vng.nl/files/vng/publicaties/2016/20160321-voorbereid-op-aansprakelijkheid-vng-overheidsaansprakelijkheid.pdf>

Veenstra, F. (2019, 25 oktober). Een brief van minister Ollongren. Geraadpleegd van https://www.defryskemarren.nl/bestuur-en-organisatie/weblog-burgemeester_43076/item/een-brief-van-minister-ollongren_53572.html

Velzen, M. van (2019, 20 augustus). Goudse Janneke wil met afvalproject op supboard ook naar andere steden. *AD*. Geraadpleegd van <https://www.ad.nl/gouda/goudse-janneke-wil-met-afvalproject-op-supboard-ook-naar-andere-steden~a3abeda3/>

Vereniging Nederlandse Gemeenten (2019, 3 april). VNG Position Paper voor Rondetafelgesprek Uitdaagrecht 3 april 2019. Geraadpleegd van https://vng.nl/sites/default/files/brieven/2019/rtg_right_to_challenge_3april19_ondersteun-gemeenten-bij-de-omslag_20190328.pdf

Voordebuurt. (2016, 12 mei). Lierop daagt de gemeente uit met dorpsondersteuner. Geraadpleegd van <https://voordebuurt.nl/content/lierop-daagt-de-gemeente-uit-met-dorpsondersteuner>

VV Hees. (2019, 12 april). Hees in het nieuws. Geraadpleegd van <https://www.vv-hees.nl/nieuws/2218/hees-in-het-nieuws>

Wijkbedrijf Selwerd (z.d.). Initiatiefnemers die in het Wijkbedrijf actief zijn. Geraadpleegd van <https://wijkbedrijfselwerd.nl/initiatieven/>

Wijkconnect. (z.d.). Stichting de Buren van Oost. Geraadpleegd van <https://www.wijkconnect.com/schiedam/schiedam-oost/organisaties/2345/stichting-de-buren-van-oost/>

Wijkraden Lelystad. (z.d.). Wijkraad Waterwijk en Landerijen. Geraadpleegd van <https://www.wijkradenlelystad.nl/waterwijk-landerijen/Isa-bewoners/>

Zelfregieteam Borne. (z.d.). Waarom een inloophuis?. Geraadpleegd van <https://zelfregieteamborne.nl/over-ons/>

Zwembad De Zien. (z.d.). Stichting Zwembad De Zien. Geraadpleegd van <https://www.zwembad-dezien.nl/stichting-zwembad-de-zien>